

Jean. 't Stumpke. Hawioe-ho!

Emile Seipgens

bron

Emile Seipgens, *Jean. 't Stumpke. Hawioe-ho!*. P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam 1893

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/seip002jean01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Jean.

De avond was reeds gevallen, toen ik bij mijn ouden vriend, den hôtefier uit ‘Het Hof van Spanje’ in 't kleine stadje van Zuid-Limburg aanklopte.

Ik had in de kerstvacantie te Maastricht een leesbeurt vervuld en den lust niet kunnen weerstaan om het prachtig landschap van het Geuldal nog eens te zien in zijn wintertooi. Bijna elk jaar was ik er in Juli of Augustus, maar de bekoorlijke streek in sneeuw en ijs gehuld stond mij alleen voor den geest als een verre, vage herinnering mijner jeugd.

Bovendien, er was nog iets, dat mij aanlokte. In

den winter zou 't niet zoo druk wezen, zouden er zooveel 'Hollanders' niet zijn in 't oude, vermaarde hôtel en ik zou weer eens rustig kunnen zitten praten met mijn vriend, wat in den zomer, bij de van jaar tot jaar toenemende drukte, steeds zeldzamer werd. Want Servaas Haenen is nog een echte, onvervalschte Limburger. In zijn jeugd heeft hij te Luik in de 'Pommelette' en den 'Grand Monarque' het 'hôtel geleerd', later met zijn zuster Marianne, die nog in de keuken presideert en den goeden naam van het huis handhaaft, het 'Hof' geërfd en tot een winstgevende zaak gemaakt, en is thans een der meest geziene ingezetenen zijner geboorteplaats. Om te trouwen, zegt hij, heeft hij noch zijn zuster ooit tijd gehad en nu is 't niet meer de moeite waard. Niemand kent beter 'Land und Leute' in den geheelen driehoek Sittard-Maastricht-Aken, maar ook niemand draagt zijn Limburgschen geboortegrond een warmer hart toe dan hij.

Hoe menig prachtig vergezicht, plekjes waar bijna nooit iemand kwam, heeft hij mij vroeger getoond, terwijl hij over Limburgsche toestanden en Limburgsche belangen koutend naast mij liep! Hoe menige

flesch hebben wij samen geknapt, als wij 's avonds schertsend en pratend neerzaten in het behaaglijk zijkamertje der groote hôtelzaal of in 't zomerhuisje van zijn tuin extra muros!

Maar sinds het plaatsje van lieverlede een kleine badplaats is geworden, waar niets meer ontbreekt dan het geneeskrachtige water - sinds dien tijd heeft Servaas Haenen in Juli en Augustus wat anders te doen dan met mij te wandelen en te praten.

Ik had te Maastricht eerst nog een paar vrienden bezocht en toen 'zum Wanderstabe gegriffen.'

Het was een heerlijke dag. De zon glansde vroolijk aan den hemel en tooverde duizenden diamanten op de sneeuw, die onder mijn voeten knerste en een voet dik op daken, boomen en twijgen lag. Met zilveren klank weerklonk nu en dan de torenklok van een der vele dorpen door de fijne lucht, in de verte blafte soms een hond of dreunde 't eentonig geklop der dorschvlegels, van de korenschelven op het akkerland vlogen bij naderend geluid heele zwermen hongerige vogels - raven en kraaien - krassend op. Hooger vertraagde ik soms mijnen gang om een blik te werpen op het eigenaardig landschap, dat zich helderwit met zwarte

lijnen voor mij uitstrekten en schitterend afstak tegen den grijsgrauwen gezichteinder; in de bosschen bleef ik nu en dan stilstaan om boomen en struiken te bewonderen, die in hun sneeuwdos prijkten, als hadden de elven een fantastisch kantwerk over hen uitgebreid.

Zoo was de avond gevallen, eer ik het ‘Hof van Spanje’ bereikte.

- ‘Wât noe?’¹⁾ riep vriend Haenen, met een glimlach op zijn rond gelaat. ‘Had ich toch eer aan de oer²⁾ van mînen dood as aan uch³⁾ gedacht!’

- ‘Veer⁴⁾ hōbbe zoo lang neet meer samen gekald!’⁵⁾ antwoordde ik, terwijl ik hem de hand toestak en mijn reistaschje van den schouder liet glijden.

- ‘En daarom komt geer⁶⁾ drie oere ver door de schnee?! Toch noch altijd 'et huid⁷⁾ vol alderlei fisematente⁸⁾?’ vroeg hij, terwijl hij met den vinger op het voorhoofd tikte.

- ‘Zègkt 'et maer: vol gekke idées!’ verbeterde ik.

- ‘Jaja!’ lachte hij. ‘Maer geer treft 'et alèvel

- 1) Wat gebeurt er nu?
- 2) uur
- 3) u
- 4) wij
- 5) gepraat
- 6) gij
- 7) hoofd
- 8) grillen.

schlecht, ich mot van aovond nao de Liedertafel,' voegde hij er bedenkelijk bij.

- 'Zeet geer nog altiid President?'

- 'Jao - en dao is bisbille¹⁾. De pastoor wilt hōbbe, det die jonges eedere Zondâg de Hoogmèss zolle zinge - en dao wille de meiste neet aan.'

Ik kende Servaas en behoefde niet te vragen, hoe hij er over dacht.

- 'Dè's ouch al neet erg,' zei ik, 'dè's om negen oere gedaon en veer hōbbe tiid tot elf.'

- 'Ouch tot twelf,' fluisterde hij. 'Maer 't is toch good, dat geer gekomme zeet - ich hōb al dōks²⁾ aan uch gedacht - en ich hōb 'et veur uch bewaard.'

- 'Zoo?!' riep ik opgetogen. 'Wât dan?'

- 'Jaja,' antwoordde hij sussend en ontwijkend, 'eerst maer ens oetgerust. Geer zolt wâl hunger hōbbe?'

- 'Zin d'r nog forellen in de Geul?' vroeg ik.

- 'Mariann' zal d'r nog wâl e paar hōbbe.'

- 'En ôze Chambertin?'

Toen lachte zijn heele guitige gezicht:

1) Twist

2) dikwijls.

- ‘Van der ôze¹⁾?... Ouch nog veur os²⁾ bewaard!’

Een half uur later stond mijn souper in 't zijkamertje klaar en toen ik voor dessert een stukje echte Ramadoux³⁾ afsneed, nam mijn vriend tegenover mij plaats.

- ‘Höbt geer mîn nèèf Jean, de kaplaon van Eppekaoven ouch gekènd?’ vroeg hij en noemde diens familienaam.

- ‘Maer zeker!’ riep ik uit. ‘Ich bön mit 'em te Rolduc gewèèst.... Wo is dèè gebleven?’

- ‘Hè is dood,’ sprak hij ernstig. ‘Missionaris gewaorde, gestorve, - vermaord, wèè wét! - in de binnenlande van Afrika.’

Ik bleef hem vragend aanzien en terwijl hij een pakje te voorschijn haalde, dat op den eersten blik uit brieven bleek te bestaan en met een koordje was dichtgebonden, voegde hij er bij:

- ‘Zinen dood hèèt gestaon in de “Annalen tot voortplanting van het Geloof.” Den Heer Pastoor hèèt 'er mich attent op gemaakt en 't mich laote lèze.... En hie zin zîn papiere’, zeide hij, terwijl hij het pakje voor mij neerlegde.

- 1) onze
- 2) ons
- 3) de fijnste soort Limburgsche kaas.

Mijn oog viel op een strook papier, die aan het pakje tot étiquette diende, en gretig las ik: 'Eerst te openen na mijnen dood.'

- 'Ze lagen onger in ein kîst mit beuker¹⁾ en papiere, die d-er mich verzocht had veur hem te bewaren, eer hè wegging. "As ich neet meer trök²⁾ kom, is alles veur uch, nèèf," zag³⁾ hè, maer geer moogt ze eerst aopene nao mînen dood!" En noe ist-er⁴⁾ dood' voegde hij er treurig bij. 'Ich hōb ze gelèze, lèèst geer ze ouch ens - dan zolle veer d'r strak nog ens euver kalle...'

Hij stond op, nam zijn lange duitsche pijp uit den hoek achter de commode en maakte zich gereed om heen te gaan.

- 'Ich zal 't kort make' zeide hij nog, 'as geer get⁵⁾ neudig hōbt, hoeft⁶⁾ geer maer te belle.... Ich dink gauw weer trök te zin.'

Terwijl ik, niet zonder eenige moeite, het koordje losknoopte, kwam mij mijn oude kostschoolmakker weer duidelijk voor den geest, zooals ik hem vroeger te Rolduc had gekend.

Ja, daar stond hij weer voor mij met zijn fijne gelaatstrekken, iets dwepends in het donker oog, dat

- 1) boeken
- 2) terug
- 3) zeide
- 4) is hij
- 5) iets
- 6) behoeft.

toch kon gloeien en tintelen, als zijn dichterlijke ziel - en hoe licht gebeurde dat! - in vuur geraakte, met zijn zacht donkerbruin haar en de sporen van een ontluikend kneveltje als dons op de bovenlip, waarom wij jongeren hem zoo zeer benijdden. Want hij was, wegens langdurige ziekte, die zijn studies een paar jaren had afgebroken, de oudste van ons allen. Maar hoe was hij ook ons allen vooruit! En hoe werd hij door allen hooggeschat en zijn omgang gezocht! Door zijn degelijke kundigheden behoorde hij tot de besten van het Klein-Seminarie, en de rijke fantasie, de gaven en talenten, waarmede de natuur hem ruimschoots bedeed had, schonken hem een zekere superioriteit boven ons allen. In de kerk schitterde hij als 'enfant de chœur' door zijn fraaie en geoefende stem, in de Aula blonk hij uit door zijn beschaafd en gevoelvol spel in een of ander tooneelstuk - ik zag hem optreden als Melchthal in Schiller's Tell - in de Société de Rédaction was hij onovertroffen door zijn sierlijke verzen en vurige redevoeringen, zoowel in 't Nederlandsch als in 't Fransch. En alsof zijne schoone ziel zich uitte in zijn geheele wezen, lag er in zijn houding en in zijn bewegingen, in zijn stem en zijn zegswijze iets

elegants en beschaafds, dat hem onmiddellijk als een meer dan alledaagsch mensch kenschetste.

En thans was hij niet meer! Mogelijk een gewelddadigen dood gestorven!

Niet zonder ontroering ontvouwde ik de papieren - een handschrift en eenige brieven - en las:

Nu mijn besluit, om Missionaris te worden, genomen is, wil ik de weinige dagen, die ik nog in mijn geliefd Eppekoven zal doorbrengen, besteden aan de opteekening der feiten en gebeurtenissen, die tot dat besluit hebben geleid. Ik volg hierin eene ingeving des harten, met de stille hoop, dat deze bladen mogelijk een ander na mij zullen dienen tot waarschuwend voorbeeld op den weg des levens, tot sterking des Geloofs en tot erlanging van het eeuwige Zielenheil.

Ik heb mijne ouders bijna niet gekend en werd in het kleine stadje, waar ik geboren ben, opgevoed door eene tante, wie ik nooit genoeg dankbaar kan zijn voor alle goedheid en liefde, die zij aan mij besteedde. Wij woonden in een vriendelijk wit huisje met groene vensters te midden van een tuin met

een ijzeren hek langs de straat. Ons leven was zeer eenvoudig en weinig afwisselend. Ofschoon mijne tante tot de groote wereld van het kleine stadje behoorde, zagen wij toch zeer weinig menschen. Elken morgen naar de kerk, want wij waren zeer vroom, over dag naar school, soms een speelmakker in den tuin gedurende mijne vrije uren, des avonds schoolwerk en avondgebed - zoo ging elke dag voorbij. Om de vijf, zes weken kregen wij bezoek van mijn Heerom, die toenmaals kapelaan in het naburige Vaestert was en 't vorig jaar als Pastoor van Heek gestorven is. Met hart en ziel hing ik aan dezen goeden man, die mij allerlei kleine geschenken meebracht. Toch was mijne liefde voor hem steeds vervuld met een gevoel van diepen eerbied en heimelijke vrees. Was het om zijn geestelijk kleed? Was het, omdat ik een voorgevoel had van den gewichtigen invloed, dien hij op mijn volgend leven zou uitoefenen?

Op mijn twaalfde jaar werd ik naar Rolduc gezonden. Heerom en Tante verheelden mij niet, dat het toppunt hunner wenschen zou bereikt worden, als ik roeping gevoelde voor den priesterlijken staat. Me dunkt, ik hoor Heerom nog zeggen, daags

voor mijn vertrek, in de groote tuinkamer, toen ons eenige vrienden en kennissen bezochten:

- 'Ja, ja, hij moet ook maar pastoor worden, niet waar Jean?' - 'Zoo God wil!' voegde Tante erbij. Ik lachte verlegen, omdat ik niet wist, wat te antwoorden.

De tijd, dien ik te Rolduc heb doorgebracht, behoort tot den aangenaamsten van mijn leven; de liefde en de welwillendheid mijner Professoren en het genot, dat ik in de studie vond, herinner ik mij nog steeds met het grootste genoegen.

Toen ik er bijna twee jaren geweest was, werd ik ziek en moest weer anderhalf jaar in het kleine stadje bij mijn goede tante doorbrengen. Hier, in de stille ziekenkamer, gedurende de dagen mijner herstelling, die het gemoed zoo dankbaar en poëtisch stemmen, nam ik het besluit, den geestelijken staat te omhelzen. Deze ziekte was ook oorzaak, dat ik reeds mijn een en twintigste jaar was ingetreden, eer ik het Klein-Seminarie kon verlaten.

Onder de laatste vacantie, alsvorens in het Groot-Seminarie het wereldlijk kleed voor eeuwig met het geestelijk gewaad te verruilen, gebeurde er iets, dat twee lange, bange jaren mijn ziel met troebel en onrust zou vervullen.

Ik had te Rolduc nauwe vriendschap gesloten met Oscar De R., die wel iets jonger dan ik, maar door opvoeding en ontwikkeling allen anderen ver vooruit was. Niet zonder veel innerlijken strijd had hij het besluit genomen, zich niet aan de theologie maar aan de rechtsgeleerdheid te wijden, en wij hadden elkander plechtig beloofd, nog eenige vacantedagen samen door te brengen, voor hij de Leidsche Academie en ik het Groot-Seminarie zou binnentreden.

Gretig nam ik zijne uitnoodiging naar Maasloo, het prachtig buiten, dat de familie De R. heel in 't noorden van Limburg bewoonde, aan; innig verheugde ik mij op het genoegen, op het voorrecht, die familie te leeren kennen, eene der eerste van de provincie, die tevens voor door en door katholiek bekend stond en door alle katholieken met eerbied werd genoemd, wier hoofd herhaaldelijk als katholiek afgevaardigde naar 's lands vergaderzaal was gezonden en voor een man van beteekenis gold, die grooten invloed in Den Haag en elders bezat.

De ontvangst was gul en hartelijk en spoedig reeds gevoelde ik mij thuis op Maasloo. Er heerschte iets van die eenvoudige en toch rijke weelde, van

die fijnheid en toch gemakkelijker in omgang en verkeer, die men slechts in hogere kringen aantreft. Maar hoe was alles anders dan ik mij had voorgesteld! Ik gevoelde mij als verplaatst in een andere wereld. Zeker, ieder vervulde trouw zijn plichten; men ging des Zondags naar de Hoogmis, elken dag naar de kerk, men sprak een gebed voor en na het eten, men ontving dagelijks geestelijke heeren, men gaf aan armen en behoeftigen, aan kerken en aan geestelijke instellingen, men sprak steeds met eerbied over godsdienst en godsdienstige zaken. 'Als men katholiek is!' kon de Heer De R. met emphase zeggen, en dan volgde een tirade, die steeds hierop neerkwam, dat men dan ook alles voor het Geloof moest veil hebben, alles moest doen door en voor de Kerk. Maar hoe wereldsch was hier alles, hoe anders dan in 't stille huisje mijner vrome tante, dan in 't ascetisch Seminarie! Groote gezelschappen, diners, concerten, uitstapjes naar de naburige Geldersche stad wisselden elkander af. Dagelijks hielden equipages voor Maasloo stil, bezocht men vrienden, of woonde men de eene of andere soirée bij. Mijnheer De R., die tegenover kiesgerechtigden en geestelijke heeren in vervoering geraakte over de poli-

tiek en de katholieke beginselen, praatte onder zijn intiemen bijna over niets anders dan over jacht, honden en paarden, plezierreisjes naar Brussel, Parijs, Weenen en Kopenhagen. Mevrouw De R. was een schoone, geestige vrouw, die voor niets ter wereld een mis zou verzuimd hebben, maar naast hare aanvallige dochters nog zoo gaarne gedecolleteerd verscheen en op ieder feest of feestje schitterde. De beide zusters van mijn vriend, Jeanne en Virginie, waren uiterst elegante, vroolijke en opgewekte jonge dames, die in een groot Belgisch pensionaat haar opvoeding hadden voltooid, aan de schilderkunst deden, met talent duo's en groote aria's uit Norma, Robert en Trovatore voordroegen en beurtelings, doch altijd op even bekoorlijke wijze, schalks-plaagziek of betooverend-naïef konden zijn. Zelfs Oscar was niet meer dezelfde. Hij droomde van niets anders meer dan van zijn aanstaande studentenleven, van de academiestad, van de rol, die hij eenmaal, het katholiek voetspoor zijns vaders drukkend, in de wereld zou vervullen!

Hoe dat alles op mij werkte, mij verbaasde, mij bedwelmde! Allerlei gedachten kwamen in mij op, verdrongen elkander, zonder dat ik den noodigen

tijd had om ze te overwegen en te ordenen. Alzoo - dat was de wereld, dat was het katholiek Geloof *in* de wereld, buiten het Seminarie, waar men ons natuurlijk volgens de strengste grondbeginselen moest opvoeden, ons moest voorbereiden tot den dienst des Heeren, ons, wier lichamen tempels waren van den Heiligen Geest! En daar lag nu de werkelijkheid voor mij! O, dat ik gehoor hadde gegeven aan den eersten wrevel, die tegen al dat profane in mijn ziel opdoemde! Maar mocht ik in opstand komen tegen datgene, wat ik hoorde en zag, wat door de menigvuldige geestelijken werd goedgekeurd, door heel de katholieke bevolking geprezen en bewonderd? Moest ik veeleer den Hemel niet danken, die mij mogelijk, wie weet met welke doeleinden, had uitverkoren om de wereld zoo, in al haar werkelijkheid, van naderbij te leeren kennen?

O God, o God! reken mij de onervarenheid mijner jeugd niet aan!

Het leven op Maasloo vloog om met een vaart, waarin iets duizelingwekkends was. Meer dan eens had ik mijn vertrek bepaald, doch stelde telkens weer uit. Ik was als ingedommeld, als van alle wilskracht beroofd te midden van al dien glans, van al

die heerlijkheid, waarvan ik mij niet kon losscheuren. Nooit zal ik die gouden dagen vergeten - en evenmin de zeldzamer uren van stil genot, tochtjes langs de Maas aan den arm van mijn vriend, heerlijke wandelingen door het uitgestrekte park, waar men soms in een lommerrijk laantje Oscar's schoone zuster aan den arm van haar verloofde, weldra haar man, ontmoette, zalige zomeravonden vol opwekkende muziek en vroolijken kout op het terras, dat zich met zijn Grieksche zuilen als een colonnade langs den heelen achtergevel uitstreckte. Die dagen, die weinige dagen zijn eigenlijk mijn heele jeugd geweest. 't Was of mijn hart openging, of ik thans eerst gevoelde, dat ik leefde.

Wat mij ook verwarde, verbaasde, besluiteloos maakte, was de tegenwoordigheid eener vriendin van Jeanne en Virginie, die, even als ik, eenige dagen op Maasloo doorbracht. Nooit heb ik een edeler wezen gezien. Zij was als iemand, die uit een andere sfeer kwam, die in deze wereld niet paste en toch kalm en rustig, zonder aan iets aanstoot te nemen door deze schitterende wuftheid ging. Met Jeanne en Virginie vormde zij een onbegrijpelijk contrast. Er lag in haar geheele wezen iets van eene

Madonna, waarvan ik me maar niet herinneren kon, waar ik ze gezien had. Nu eens moest ik aan de H. Maagd der Onbevleete Ontvangenis denken, zooals ze op de zilveren medaille stond, die ik van kindsbeen aan op de bloote borst droeg, dan weder aan een schilderij van Murillo of Titiaan.

In hare houding jegens mij lag iets bijzonders, dat mij niet ontgaan kon. Zij was een dag na mij aangekomen en ik zal nooit den blik vergeten, waarmede zij mij voor 't eerst de hand reikte, een blik, waarin als een verrassing lag een vreemdeling te ontmoeten, en die toch zoo helder en onbevangen was. Dienzelfden avond - wij zaten op het terras - bracht Mevrouw De R. toevallig het gesprek op het Seminarie en mijn aanstaande studie. Toen zij hoorde, dat ik priester zou worden, zag ze mij weder met diezelfde verrassing aan, maar 't was, of hare onbevangenheid haar verlaten had. Plotseling sloeg zij de oogen neder en sinds dat oogenblik was er een zekere terughouding tegenover mij, een afstand tusschen ons. 't Was alsof ze zich schaamde, dat ik haar in deze omgeving ontmoette, of ze mij ontvluchtte. Als ik mij in 't gesprek mengde, werd zij stil en schenen hare gedachten elders te zijn.

Ik kon niet nalaten Oscar over Renilde, zoo heette zij, te spreken. Van Mevrouw De R., van Jeanne en Virginie had ik reeds vernomen, hoe godsdienstig Renilde was. Ieder roemde haar edel karakter en sprak met eerbied en bewondering van haar. Zulk een vrouw kon een vrouw voor Oscar worden.

Toen is mij veel klaar en duidelijk geworden. Ook Oscar roemde haar godsdienstigheid, die hij echter mogelijk wat overdreven vond, en meende, dat zij veeleer eene uitmuntende kloosterlinge dan eene vrouw in de wereld zoude zijn. Overigens, haar vader behoorde wel tot de Belgische aristocratie - hij woonde te Brussel - en Renilde was zijn eenig kind, maar hij had zich in ondernemingen en financiëele speculatiën geworpen, die volgens goed ingelichte personen vroeg of laat zijn ondergang konden veroorzaken, mogelijk reeds veroorzaakt hadden - niemand kon daaromtrent eenige zekerheid geven. Jonkheer De B. leidde een tamelijk geheimzinnig leven.

Er ontstond in mijn hart een diep medelijden met Renilde. Thans begreep ik waarom zij vertoefde in een wereld, die niet de hare was, waarom zij zich schaamde tegenover mij.

In mijne jonkheid en voortvarendheid maakte ik allerlei plannen. Hoe gaarne had ik haar gesproken, haar gered uit de omgeving op Maasloo! Onder al mijn plannen was er een, dat mij 't meest toelachte. Indien ik haar kon brengen bij mijn Heerroom, den Pastoor van Heek! In mijn verbeelding was ze reeds een arm meisje, dat ik redden moest!

Op een morgen, juist toen ik me weer door Oscar had laten overhalen om nog een paar dagen te blijven, zei Mevrouw De R. met den haar eigen tact tot mij:

- 'Mijnheer Jean, we hebben heden avond een thé dansant. Wilt gij de onze zijn, of geeft ge er de voorkeur aan, den avond in de bibliotheek door te brengen? Ik laat uwe keuze geheel vrij.'

In elk geval zou ik, moest ik het laatste kiezen. En toch, die vraag onthutste mij, er klonk iets als een waarschuwing uit die woorden. Het Seminarie, mijn goede Heerroom, mijne roeping - dat alles vloog mij in een oogwenk door het hoofd.

- 'Ik kan niet dansen, Mevrouw,' zei ik, 'en overigens....'

Zij knikte met een vriendelijk lachje.

Het was een drukke dag. Mevrouw had allerlei

bevelen te geven, Mijnheer moest nog voor een en ander naar de stad, Oscar en ik versierden de groote zaal met bloemen en festoenen, de dames hadden nog voor haar toilet te zorgen.

Toen tegen 't vallen van den avond de eerste équipage voor Maasloo stil hield, spoedde ik door de groote vestibule de trap op naar de bibliotheek. Te halver wege hoorde ik, hoe de deur openging en de jonge meisjes haar komende vriendinnen stormachtig begroetten en verwelkomden.

Het ruime vertrek, dat voor bibliotheek diende, was in duisternis gehuld; slechts een kleine studeerlamp van cuivre poli verspreidde een karig licht op een tafeltje naast de groote boekenkast. Ik bleef een oogenblik staan, onder den indruk dier kalme, geheimzinnige ruimte. 't Was mij, of ik plotseling in mijn eigen wereld, de wereld der studie en der eenzaamheid was teruggekeerd, en een zalig genot doorstroomde mijn hart. Werktuigelijk ging ik op het licht aan en liet me nederglijden in den gemakkelijken leuningstoel naast den guéridon.

Lang bleef ik daar zitten, terwijl vele gedachten en visioenen in mij opdoemden. De laatste, heerlijke dagen met al hun kleine bijzonderheden, de prach-

tige bosschen, het vroeger niet gekende landschap met het welvarend dorp en de statige Maas, de buitengewone drukte op Maasloo, zijn vroolijke gastheer, diens fijn beschaafde vrouw, de opgewekte zusjes van mijn vriend - ik hoorde nog haar vroolijke stemmen het welkom roepen - en Renilde, Renilde, die kalm en eenvoudig, vlekkeloos en onschendelijk als een heilige zich tusschen dat alles voortbewoog.... En toen Rolduc, het stille, vriendelijke huisje mijner tante, het Groot-Seminarie, hetwelk ik spoedig zou binnentreden.... Dat alles maakte de ronde voor mijn geest.... Ik herinnerde mij thans, hoe weinig ik in de laatste dagen aan God had gedacht, en verzonk in gebed....

Plotseling wekten mij de vroolijke, meesleepende tonen der dansmuziek. In mijn verbeelding zag ik thans de hel verlichte zaal, de dames in schitterend baltoilet zich sierlijk voortbewegen aan den arm van haar cavalier op de maat der ruischende melodie....

En wederom een chaos van gedachten - van twijfel....

Waarom voegde het den priester niet op een bal te verschijnen? Was zijn tegenwoordigheid niet juist

gewenscht en heilzaam daar, waar zooveel gevaren de ziel bedreigden, als mij steeds geleerd was? Wat moest ik denken van de katholieke familie, die kalm, zelfs aanmoedigend, met feestelijk gelaat, wetens en willens haar dochters blootstelde aan al die gevaren? Zouden de reine, onschuldige, lachende jonge meisjes morgen voor mij staan met bezoedeld gemoed, met de zonde in de ziel?

Ik dacht ook aan Renilde en toen huiverde ik. Was het lafheid, was het afschuw voor mijn eigen hart, waarin die gedachte ontstond - maar ik durfde niet verder denken, ik trachtte de gedachte aan haar met alle macht van mij af te werpen....

Ik nam een boek ter hand, dat voor mij lag, en mijn oog viel op een plaatje, dat een verliefd paartje voorstelde, zij zittend op een bank in een priëel, hij knielend aan haar voeten, beiden in costume Louis XV, het geheel omlijst met arabesken, bloemfestoenen en trekkebekkende duifjes. Ik sloeg den titel op: 'Histoire de Manon Lescaut et du chevalier Des Grieux par l'abbé Prévost.' Een abbé?.... een Geestelijke?.... Was 't een apostaat, een van de kudde afgedwaald schaap? Waarom teekende hij dan nog nog 'l'abbé'? Hoe kwam dit boek in deze familie, die toch 'fon-

cièrement catholique' was? De handboeken over de geschiedenis der letterkunde hadden mij in 't Klein-Seminarie over dit werk niets medegedeeld....

Een ander boek!.... Ha! een Fransche vertaling van Milton's 'Paradise lost.' En ik las:

'Je te salue, amour conjugal, chaîne mystérieuse, vraie porte de la vie, seul bien qui n'entres point en partage. Par toi l'homme fut distingué des brutes animaux. Tu es fondé sur la raison, la fidélité, la justice, la pureté. Par toi les noeuds du sang et les douces liaisons de père, de fils, et de frère furent d'abord formés. Tu nous preserves des sources corrompues du crime. Pourquoi te blâmerais-je? Le lit nuptial des Saints de nos jours, ou celui des anciens Patriarches, que Dieu bénissait par une féconde génération, n'a-t-il pas été déclaré pur et sans tache?....'

Werkte hier dan alles mee om mij te verwarren?... Thans de taal des dichters met zijn loflied op liefde en huwelijkstrouw!

Nogmaals verzonk ik in gedachten. Ik trachtte te bidden.... en 't was, of mijn gebed niet ten hemel steeg, maar wegzonk in de tonen der geheimzinnige, verlokkende dansmuziek beneden mij....

Zenuwachtig, ontstemd, door angst bevangen, trad

ik aan 't venster. Ha! daar voor mij lag het prachtig landschap in maneschijn gehuld. Duizenden sterren aan den hemel, geen windje, dat het loof der boomen - der donkere, als door de dansmuziek in slaap gewiegde massa's - bewoog.... Iets verder de Maas, als een zilveren streep....

Ik spoedde naar beneden. In de vestibule opende juist een livreibediende de deur der groote zaal.... Als een bruisende zee golfden de akkoorden der wufte muziek om mij heen.... Voort.... voort!.... Sirenenlied!

Heerlijk was de verkwikkende avondlucht. Ik gevoelde mij als gered, als ontsnapt aan een dreigend gevaar. Met haastige schreden ging ik naar het ijzeren hek aan het einde van het park. Ik vond het gesloten. Toen ik mij omkeerde, lag Maasloo met zijn schitterend verlichte vensters op korten afstand vóór mij als een tooverslot.

Langzaam wandelde ik terug en toen - op het terras bij eene der zuilen - stond Renilde plotseling vóór mij.

Niets ter wereld heeft ooit dat oogenblik kunnen wegvagen uit mijn ziel. Zij stond vóór mij, heerlijker dan ooit in haar eenvoudig wit toilet, dat de schou-

ders ontblootte, het blonde haar los afdalend over haar rug. Onze blikken ontmoetten elkander en zij wendde het oog niet af, maar ernstig bleef haar gelaat, terwijl ze daar stond als een marmeren beeld. De stilte, die een oogenblik heerschte, was als eene eeuwigheid en alles was voor eeuwig in mijne ziel gegrift.....

Hoe zal ik verder schrijven?.....

Ik was op het punt om het woord tot haar te richten, toen de deur der zaal openging en Jeanne naar buiten stormde. ‘Renilde,’ riep ze, ‘on vous attend!’ Toen eerst bemerkte ze mij en onthutste. Ik groette, de beide meisjes groetten, Renilde nam den arm van Jeanne en trad met haar naar binnen.

Toen ik weer neerzat naast den guéridon in de bibliotheek, was ik als iemand, die, half ingedommeld, voortdroomt in een heerlijken droom.... Renilde stond steeds vóór mij.

Toen ik ontwaakte, ijsde ik. Ik voelde dat ik Renilde beminde. O God, o God, wat was er met mij gebeurd! Waar was mijn roeping? De Leviet was den tempel ontvlucht, de Vestaalsche maagd had in

een oogenblik van waanzin het heilig vuur zelf uitgedoofd, de aarde had den hemel veroverd. Ik weende - maar niet als een kind - als een man, die zijn tranen den vrijen loop laat. Ik had met het verleden en met de toekomst, met alles gebroken. Ik had een nieuw levensdoel, ik was niet meer alleen, geen eenzaam wezen meer op aarde, ik zag steeds het heerlijk marmeren beeld van straks, dat niet meer wijken zoude van mijn zijde, dat ik moest gelukkig maken, beminnen en bezitten!

En tusschen mijn tranen lachte ik die nieuwe toekomst tegen.....

Renilde bleef nog twee dagen op Maasloo. Waar ik haar ontmoette, haar trachtte te naderen, ontvluchtte ze mij. Koud beleefd was haar antwoord, als ik haar toesprak. Den laatsten avond vóór haar vertrek bleven we een oogenblik alleen bij de piano. Zij had een lied gezongen, en ik had haar begeleid. De anderen waren opgestaan en naar de veranda gesneld om gasten te ontvangen, die door het park binnenkwamen. Zij stond naast mij, ik zag op tot haar en onze blikken ontmoetten elkander. Het was of onze blikken spraken en wij elkander verstonden.

Wij hadden elkander veel te zeggen en er lag als een geheim tusschen haar en mij. Dat alles duurde slechts een oogwenk, tot de stemmen der luidruchtig binnentredende gasten ons weer terugriepen tot de werkelijkheid.

Des anderen daags vertrok Renilde. Wij waren allen in de vestibule om haar vaarwel te zeggen. Zij lachte en scheen opgeruimd en had voor ieder een hartelijk woord. De beurt kwam het laatst aan mij. Een korte handdruk, een onbeduidend knikje - en zij wipte het rijtuig in.

Met haar was was alle heerlijkheid van Maasloo verdwenen. Het tooverslot was als uitgestorven.

Zorgvuldig zocht ik alle plekjes op, waar ik haar gezien, gesproken had. Soms hoorde ik nog den toon, waarop ze sprak, overal zag ik haar beeld. Den laatsten avond waren allen uit. Ik had hoofdpijn voorgewend en tijd gevraagd om mijn koffertje te pakken. Tegen tien uur begaf ik mij naar het park. Een onweer was in aantocht. Ik vervolgde denzelfden weg tot aan het ijzeren hek en keerde toen terug naar den ingang der groote laan. Een plotselinge rukwind waaide door het loof, somber en duister lag Maasloo vóór mij. Eensklaps kwam de hel-

dere maan achter donkere wolken te voorschijn en verlichtte alles weer met denzelfden zilveren glans, als toen ik haar daar ontmoette. Maar niets verbrak de stilte. Slechts een groote gouden tor liep over den weg, bleef een oogenblik als onthutst en door vrees bevangen staan en verdween toen onder het mos.

Des anderen daags vertrok ik en heb Maasloo nooit weergezien.....

't Was een vreeselijke tijd voor mij, die toen volgde. Ik rilde bij de gedachte, dat ik eenige dagen later het Groot-Seminarie moest binnentreden. Hoe kon ik den geestelijken staat aanvaarden met een aardsche liefde in het hart? Ware het mij mogelijk geweest mij zelve en de heele wereld te bedriegen, hoe zoude ik kunnen bestaan voor den verbolgen God, mijnen alomtegenwoordigen, voortdurenden Rechter, die het diepst geheim des harten kent? Omkeeren, Renilde bezitten, was even onmogelijk. Wat kon ik in de wereld beginnen? Haar vader was mogelijk een der rijkste ingezetenen van Brussel, zijn speculatiën konden gelukt zijn, niets bevestigde volkomen het tegendeel. In elk geval, Renilde

was opgevoed in een andere, een grotere wereld - en wat kon ik haar bieden?

Dan kwelden mij weer andere gedachten. Waar was eenig bewijs, dat ik den geringsten indruk op Renilde gemaakt had? Was ze mij niet steeds ontvlucht? Had ik, onervaren jongeling, niet waarschijnlijk eene uitdrukking van verassing en verbazing in haar oog voor een blik van sympathie en liefde gehouden? Zoude Renilde, deze Renilde, te veroveren zijn met een onbeduidend gesprek, met een groet, met een hartstochtelijken blik?

In mijn radeloosheid vluchtte ik naar mijn Heerroom, den Pastoor van Heek, en bekende hem alles. Ernstig hoorde hij mij aan; toen ik ten einde was, bleef hij een oogenblik in nadenken verzonken. Dan zeide hij zachtjes, doch beslist:

- 'Jean, je mag niet naar het Groot-Seminarie gaan.'

't Was mij of een berg verplaatst werd, die op mijn hart had gelegen. Opgetogen bleef ik hem aanzien.

Hij drukte mij de hand, bedankte mij voor 't vertrouwen dat ik in hem stelde, en beloofde mij met tante te zullen spreken, zonder haar mijn geheim

te verraden. Ik ben overtuigd, dat hij heeft woord gehouden.

Toen hij twee dagen later des avonds uit het stadje terugkeerde en ik hem angstig-vragend aanzag, zeide hij met zijne gewone goedheid:

- 'Alles is in orde, Jean. Maar - wil je hier blijven, bij mij, op de pastorie? Ik wil verder je leider en je raadsman zijn.'

Ik had wel willen jubelen van vreugde. Waar kon mijn smart beter genezen, dan in zijne stille omgeving?.....

Langzaam keerde de kalmte terug in mijn gemoed en alras was de pastorie mij lief en dierbaar geworden. Nooit kwam er een woord van verwijt of afkeuring over de lippen van mijn oom of van mijne tante, als ze ons bezocht. Ik studeerde veel, op aanraden van Heerom bijna uitsluitend Latijnsche schrijvers, Cicero, Tacitus en den H. Bernardus. Te zamen lazen wij de Oraisons funèbres van Bossuet en andere werken. Na de Mis bleef ik soms uren lang bidden in de kleine dorpskerk.

Aan priester worden dacht ik niet meer. Als ik er van sprak om een of ander beroep te kiezen, een

vak te leeren, vermaande mij oom steeds tot geduld en waarschuwde tegen overhaasting. Waarom zou ik hem verlaten? zeide hij. Voorloopig had ik voor niets te zorgen en met zijne en tante's nalatenschap zou ik stil kunnen leven. Ik liet mij leiden als een kind en weldra gevoelde ik mij gelukkig in de gedachte, stil en eenvoudig door het leven te gaan, buiten den priesterlijken staat God en mijn evenmensch te dienen met liefde en onderwerping.

Nochtans kon ik het verleden, de wereld die achter mij lag, niet vergeten. Ik trachtte eene geregelde correspondentie met Oscar te onderhouden en wilde hem langzaam voorbereiden op de gewichtige tijding van mijn terugtred in de wereld. Zijn allereerste brieven echter stelden mij reeds onmiddellijk te leur; hij schreef over niets meer dan over zijn lustig studentenleven en sloeg een toon aan, die regelrecht indruiste tegen de stemming van mijn gemoed. Eerst geruimen tijd na zijne aankomst te Leiden deelde ik hem in 't kort mijn genomen besluit mede, waarna 't vuur onzer briefwisseling langzaam uitdoofde.

Zoo ging de winter en een groot gedeelte van den zomer om, in een bijna onveranderlijke kalmte. Ofschoon het verleden zich eenigszins begon uit te

wisschen, legde toch het voortleven zonder bepaald doel, het werken en streven zonder afgebakende toekomst iets ontevredens en bedroevends in mijn hart. Eindelijk liet Oscar, onder de groote vacantie op Maasloo teruggekeerd, na lang stilzwijgen weer iets van zich vernemen. Zijn brief, vol groote plannen, had een klein postscriptum: volgens berichten uit Brussel was Renilde in een klooster gegaan, Zuster van Liefde geworden.

Ik sidderde van aandoening en juichte tevens, toen ik deze tijding vernam. Zij, de bruid des Heeren! De reine, de kuische, de hemelsche! Dat, dat en niets anders, was haar bestemming op aarde. 't Was mij plotseling, of ik nu eerst haar heele wezen doorgrondde. O, nu begreep ik alles. Zij behoorde aan God sinds alle eeuwigheid en God had mij slechts te mijner beproeving een oogenblik in hare nabijheid gebracht.

Dagen lang verliet mij dit denkbeeld niet. Aan haar denken met aardsche gedachten was voortaan heiligschennis, was twisten met den Heer!

En toch werd alles klaar in mij. Zij gaf het voorbeeld, ik moest volgen. Onze liefde was niet van deze aarde. Door haar had de Hemel duidelijk

getoond, wat mijn bestemming, mijn roeping was - en zaliger dan ooit lachte de toekomst mij tegen. Op mijn eenzame wandeling, te midden mijner vurige gebeden had ik soms verrukkingen en visioenen, en eene stem zong in mijn binnenste: 'Tu es sacerdos in aeternum.'¹⁾

Nochtans bewaarde ik het stilzwijgen tegenover mijn oom. Ik wilde mij zelve beproeven.

Zoo naderde het Kerstfeest.

Van alle christelijke feesten is Kerstmis het aandoenlijkste, althans ten platte lande. Paschen is de jubel over de opstanding na de lijdensweek; Pinksteren is de opgetogen dankbaarheid over de nederdaling van den Heiligen Geest, de bevestiging der Kerk; Allerheiligen is de verheerlijking van alle hare Beleiders, hare Engelen en Maagden, hare Apostelen en Martelaars; Kerstmis is de stille aanbidding van het Hemelsch Kindje in de kribbe, van den mensch geworden Zoon. Paschen heeft zijn ontluikend groen, Pinksteren zijn bloemen en veelbelovende graanakkers, Allerheiligen zijn najaarsstormen, Kerstmis zijn winterrust, den slaap der aarde onder de sneeuw-

1) Gij zijt priester in der eeuwigheid.

witte lijkwade der natuur. Paschen verrast den landman te midden zijner bezigheden van de lente, Pinksteren doet hem vreezen voor zijn te veld staande vruchten, Allerheiligen baart hem zorgen over zijn markten en betalingen, Kerstmis vindt hem uitrustend van den langen arbeid, hopen en vertrouwend op het toekomstige jaar. O, wat zijn alle andere kerkelijke feestdagen, wat zijn zelfs Hemelvaarts- en Sacramentsdag, met hun pracht en praal, met hun processie en lofzang in den vollen zomerzonnegloed, bij het stille, innige, echt kerkelijke feest van Kerstmis? Kerstmis, als allen, te midden van den nacht, van heinde en verre langs de witbesneeuwde velden en bosschen naar het verlichte kerkje stroomen om daar bewonderend en beminnend, dankend en aanbiddend neer te zinken voor den eeuwigen God, die mensch is geworden onder de menschen, om allen te redden en te verlossen!

Kerstmis was het lievelingsfeest van mijn oom en werd dit jaar plechtiger dan ooit gevierd. Eenige Eerw. Paters Redemptoristen hadden negen dagen lang eene Missie gehouden en door prediken en bidden de parochianen tot bijzondere godsvrucht voorbereid. Allen naderden onder de Herderkensmis tot

de H. Communie, terwijl kinderstemmen het ‘Gloria in excelsis’ zongen. Het was of het heele dorp slechts één huisgezin vormde, of alle menschen broeders waren.

Onder de Paters was een oude, eerbiedwaardige priester, met wien ik dagen lang gewichtige gesprekken had gevoerd, voor wien ik in den biechtstoel heel mijn hart had uitgestort. En ook ik naderde onder de vrome schare tot de Tafel des Heeren.

Teruggekeerd in de pastorie, bevond ik mij een oogenblik met mijn oom alleen. Hij nam mijne beide handen in de zijne, staarde mij opgetogen aan en riep: ‘O Domine, quam dilecta tabernacula tua!’¹⁾ Toen viel ik snikkend in zijne armen en antwoordde: ‘De tijd der beproeving is om, God heeft gesproken, ik moet Zijn priester op aarde zijn!’

[Hier is eene leemte in het handschrift. Er volgen een paar korte aantekeningen in 't Latijn: ‘Intrede in 't Groot-Seminarie October 186.’ ‘Priester gewijd 13 April 187.’ (vier jaren later), dan eenige brieven, vroeger door hem zelve als

1) Hoe liefelijk zijn Uwe woningen, Heer der Heirscharen

Coadjutor te Eppekoven aan zijn Heerroom geschreven, die hij, naar ik gis, later in diens nalatenschap heeft teruggevonden. Zij vullen het ontbrekende aan.]

1.

Eppekoven, 4 Mei 187.

Waarde Heerroom!

Eindelijk dan ben ik op mijne bestemming!.... Duidelijk afgebakend ligt mijn levenspad voor mij, helder en klaar overzie ik mijn werkring. Klein is die kring en niet te zwaar de taak, die God mij heeft opgelegd, die ik met Zijn hulp en onder Zijne bescherming nauwgezet hoop te vervullen, omdat ik ze vervullen *kan*. Eindelijk dan zal mijn leven een bron van zegen worden voor vele anderen, eindelijk mag ik dan gaan werken in den wijngaard des Heeren, tot roem en verheerlijking van den Allerhoogste, tot eeuwig heil mijner parochianen en van mij zelve!.... Kon ik u zeggen, hoe gelukkig, hoe zalig die gedachte mij maakt, en welke moed mij bezielt, nu ik die levenstaak aanvaard!

Ik zeg ‘eindelijk’ omdat ik steeds moet denken

aan de twee jaren, die ik doortobd heb, eer ik een besluit kon nemen - droeve tijd van zware beproeving, waaraan ik thans met huivering terugdenk en dien ik mogelijk nooit te boven was gekomen, indien Uwe hand mij niet geleid, Uw woord mij niet opgebeurd, Uw raad mijn omneveld verstand niet had verlicht!

Maar dat is ook ten goede geweest. Een paar jaren later tot priester gewijd, heb ik waarschijnlijk thans aan mijn rijperen leeftijd het groote vertrouwen te danken, dat Monseigneur klaarblijkelijk in mij stelt. De mij aangewezen betrekking toch plaatst mij als 't ware onmiddellijk aan het hoofd eener parochie - want onze goede, oude pastoor is, met één woord, geheel versleten. Ik vrees zelfs, dat zijne verstandelijke vermogens hem zoo langzamerhand beginnen te verlaten. Daarbij veroorzaakt zijn oude kwaal hem soms ondragelijke pijn. Hij leest echter nog elken dag de H. Mis en zijn raadgevingen en inlichtingen, die ik op hoogen prijs stel, bewijzen nog vaak genoeg, welk helder hoofd hij steeds bezeten heeft.

Van mijn plechtige installatie zal ik u maar niets mededeelen. Gij hebt zeker het relaas in de Maas- en Roerbode en de Limburger Courier wel gelezen.

Treffend waren de woorden, die de Zeer Eerw. Heer Deken tot mij richtte, en die ik nooit vergeten zal. Treffender nog en niet minder onvergetelijk waren de opgetogen aangezichten van alle parochianen, de plechtige feestvreugde van oud en jong op den heerlijksten dag mijns levens! Hoe jammer dat gij, mijn trouwe vriend, mijn leidsman, afwezig moest zijn! Die dag, die diepe vreugde zou de kroon op uw werk zijn geweest! Ik hoop nu maar en bid den goeden God dagelijks, dat gij spoedig moogt hersteld zijn, en dat ik u dan eens spoedig mag ontvangen in mijn dorp, in mijn woning, in mijn kapelanijs!

2.

13 Mei.

Ik begin hier de menschen al zoo langzamerhand te leeren kennen - den burgemeester, den secretaris, den onderwijzer, de leden van den gemeenteraad, de voornaamste ingezetenen. 't Zijn goede, eenvoudige menschen, waarmede de Pastoor steeds in de beste verstandhouding leefde, en waarmede ik zeer zeker goede vrienden zal blijven. Het is roerend om te hooren, met welke liefde, met welke achting zij

van den Pastoor spreken. En hoe blij ze zijn, dat zijn Zeer Eerw. in mijn persoon steun en hulp heeft gekregen voor al zijn bezigheden, die hij in den laatsten tijd werkelijk niet meer vervullen kon. Ge zult verbaasd staan, hoe netjes en keurig ze mijn woning in orde hebben gebracht. Het geheele dorp heeft er aan meegedaan. Er is geverfd, gewit, hersteld en verbeterd, alles even solide, met de puntjes op de i. De vrouwen en de meisjes hebben gestoft, geschuurd en geveegd, de timmerman en de smid zijn er soms heele dagen geweest, de schoolmeester heeft behangen - en ik moet er bij voegen, met veel smaak -, een gepensioneerd rijksambtenaar - bedenk eens, de eenige Protestant der gemeente - heeft alles geverfd en geschilderd! De halfer van Carmelietenhof en de pachter van 't Reutje hebben den tuin gemest en laten omgraven, de hovenier van het kasteel heeft rondom het huis allerlei bloemen geplant en de briefbode heeft in zijn ledige uren geharkt en gepoot en de heggen gesnoeid. 't Is haast ongeloofelijk, maar de brouwer van Geverik heeft zelfs gezorgd, dat een fust 'steenoud' in den kelder ligt.

Ik heb een ruime studeerkamer met twee ramen voor aan de straat en een naar den tuin. Ze is met

een vroolijk en toch niet al te licht papiertje behangen en een groote strooien mat versiert den bruingeverfden vloer. Op de tafel ligt een zwart en rood geruit kleed, dat de Congreganisten gebreid hebben, en boven mijn schrijftafel hangt een prachtig Christusbeeld, een geschenk van de schoolkinderen.

Aan den anderen kant is een kleine spreekkamer, waar ik tevens mijn middagmaal en mijn avondeten gebruik. En nu zoude ik Anne-Marie nog haast vergeten! Maar alle lof is overbodig, als ik u zeg, dat ze bijna dertig jaar gediend heeft bij den vorigen burgemeester, die een vermogend man was en van een goede tafel hield. Gij zult eens zien, hoe proper haar keuken is en het heele huis. Ik mag het wel op hoogen prijs stellen, in haar zulk een goede en geschikte dienstbode gevonden te hebben.

Mijn woning ziet er dan ook uit als een kleine hemel en ik zou ze voor geen andere in 't heele dorp willen verruilen - zelfs niet voor de groote pastorie, die een heel oud gebouw is, trap op en trap af, en naar mijn smaak veel te somber. Neen, dan is mijn huisje te midden van zijn bloementuintje wat anders!....

Ik moet er zelf om lachen - hoe ik steeds op

mijn kapelanij terugkom!... Och, maar ik gevoel mij ook zoo gelukkig!... Dwaas die ik was - hoe heb ik ooit kunnen twijfelen, of de priesterstand met zijn stille zaligheid mijn bestemming op aarde niet was! Hoe is het mogelijk, dat ik eenmaal aan het leven in de wereld, aan eene aardsche liefde, aan de banden van het huwelijk heb kunnen denken!...

Vriend, vriend, ik dank u, dank u duizend maal!

3.

18 Mei.

Van mijn plechtige inhaling zijn nog overal de teekenen zichtbaar. Aan den ingang van het dorp, vóór de kerk en vóór mijn woning staan nog de groene eerebogen met de vaantjes van klatergoud, die langzaam verweeren; om het Christusbeeld tegen den kerkhofmuur hangt nog de bloemenkrans in den vorm van een hart, die allengs begint te verslensen. Op elk gelaat gloort nog een weerschijn der feestvreugde, mannen en vrouwen groeten met een zekeren trots op de mij aangedane eer, de kinderen met een vertrouwelijken glimlach. Gisteren avond werd in 'de Zwaan' het laatste restant van het

‘foebier’ verteerd, dat ze verstandig over verschillende avonden verdeeld hebben. In al die dagen is er niemand geweest, die te veel gedronken had, met uitzondering van een enkel ongelukkig schepsel, dat altijd dronken is - ‘Natten Hâri’ noemen ze hem. Dat wezen schijnt een ware lastpost te zijn. Niet, dat hij 't iemand lastig maakt - och neen, iedereen lacht om zijn kwinkslagen, die soms geestig zijn, en niemand neemt hem iets kwalijk. Hij verkeert in een voortdurenden roes, zonder ooit smoordronken te zijn. De burgemeester heeft mij lang en breed over hem ingelicht. Hij is de zoon van een voormalig notaris uit een naburige plaats, heeft eerst te Rolduc en later een oogenblik te Leuven gestudeerd, waar hij groote verteringen maakte, en is toen van lieverlede aan den drank geraakt. 't Is treurig zulk een wezen in de gemeente te hebben.....

4.

2 Juni.

Ons dorp is niet rijk en mist ook wel het vooruitzicht om ooit een zeer welvarend dorp te worden. De bodem is slechts middelmatig, de meeste akkers

zijn te hoog op den berg gelegen en daardoor te lastig in de bewerking. De goede grond langs de Geul is bijna uitsluitend eigendom van het kasteel. Wat de middelen van vervoer betreft - een grintweg verbindt ons op een half uur afstands van hier met den straatweg van Maastricht naar Aken, en het naaste spoorwegstation is bijna een uur van hier verwijderd. Heel in de verte hooren wij het fluiten van den trein, die rusteloos voortspoedt, zonder zich het minst om Eppekoven te bekreunen. 't Is hier dan ook zoo echt landelijk, zoo rustig, zoo stil. Slechts de smidse zendt het klinkend geraas van den zwaren moker door de lange dorpsstraat, een enkele maal rijdt een boerenkar met knarsend geluid langs den hobbeligen weg, soms glijdt een oogenblik de scherpende steen langs zichel of zeis - anders hoort men er niets, dan het eenvoudig 'gooie morgen!' of 'schoon wèèr vandaag', waarmee men elkander in 't voorbijgaan begroet.

Hoe aangenaam, hoe welkom is mij die stilte, die rust!... Men leeft hier zoo geheel afgescheiden van al het overige, zoo recht in een kleine wereld op zich zelve, die men langzamerhand tot in haar kleinste bijzonderheden leert kennen en buiten welke wij ons

om niets behoeven te bekreunen, even zoo min als de spoortrein om ons. En dan het bewustzijn, dat men geroepen is om die kleine, vreedzame wereld voor te lichten, te beschaven, gelukkig te maken in dit leven en in de eeuwigheid!

En hoe schilderachtig ons dorp gelegen is! Uit de verte gezien, van den Grooten-Klinkert bijvoorbeeld, schuilt het beneden langs de Geul bedeesd weg onder het malsch en donker lommer van eiken, kastanjes en populieren, waaruit het blinkende haantje van zijn spitsen toren en een paar roode daken nieuwsgierig de wijde wereld in gluren. Boven het groen, tegen den donkeren heuvel, verheffen zich de witgekalkte, met stroo gedekte huisjes der Hoogstraat - meest arme hutten van minvermogenden, die hun woonplaats dicht bij hun schralen akker bouwden.

Het benedendorp is dan ook verreweg het voornaamste deel der gemeente. Een steenen bruggetje, versierd met het bont geschilderd beeld van den H. Johannes Nepomucenus, voert u over de Geul - en daar hebt ge ze op eens voor u liggen in haar geheele breedte, de schilderachtige straat met allerlei huizen en gebouwen links en rechts, van gelen

mergelsteen of bruin leem, met pannen en leien, of warmer met donkerbruin, half verweerd stroo bedekt, begroeid met donzig mos of bloeiend huislook, hier met het front, ginds met den spitsen zijmuur naar de straat, het eene met kleine, vierkante ruitjes in den ingezakten gevel, het ander met hooge ramen tusschen de stevige mergelblokken; hier de smidse met den noodstal voor de deur; iets verder de Zwaan met haar geschilderd uithangbord onder de kunstmatig geleide lindeboomen; daar, in het midden, den steenen waterput onder een afdak van grijsgroene, half vergane planken; ginds den hoogen kerkhofmuur met het levensgrootte Christusbeeld naast den ingang van het nederig kerkje - en dat alles wegduikend en samenscholend onder het groen gebladerte der hooge eiken naast den put, der populieren om het kerkhof, der notenboomen en der linden vóór de huizen en der appel- en kerseboomen in de tuinen er achter!

En onze heerlijke omstreken dan - de wilde, prachtige natuur van Zuid-Limburg! Nooit vergeet ik het schouwspel, dat ik gister morgen genoten heb. Ik was des nachts bij een zieke geroepen, die een uur van hier achter den Sint-Servaasberg woont. Bij

't eerste kriecken van den dag wandelde ik langzaam terug door het beukenwoud, dat de kruin van den heuvel bedekt, en in het allereerste goud- en purperkleurig licht van den dageraad allengs ontwaakte. Duizenden dauwdroppels, als even zoovele paarden en diamanten, hingen aan bladeren en bloemen en tintelden in het zonnegoud; hier en daar beproefde een slaapdrongen insect met luid gegons zijn eerste vlucht, soms neuriede een vogel de eerste tonen van zijn lied, als moest hij de melodie weer oefenen, die hij straks in een betooverenden droom vergat.... Fantastisch kronkelde zich de weg, op het hoogste punt wisselden de beuken met donkere dennen, die thans overstromd werden door het volle goud der opkomende morgenzon. Nog een korten draai - en plotseling stond ik aan den zoom van het bosch; het pad liep eensklaps steil naar beneden, en het heerlijkst panorama breidde zich voor mij uit. Het prachtige Geuldal lag in zijn geheele lengte aan mijn voeten; vóór mij en om mij henen, zoover mijn gezicht kon dragen, een lange rij van heuvelen en rotsblokken, gekroond met het groen der wouden, waaronder een reusachtig tapijt van allerlei akkervelden te voorschijn komt en zich verliest in het

eiken kreupelhout, dat den voet der heuvelen van de weilanden langs het riviertje scheidt. Links Oud-Valkenburg met Schaloen, zijn oud kasteel, iets verder Wijlré tusschen de doornhagen, daar achter Gulpen met zijn flinken toren, aan den straatweg, die als een gele streep onder langs den berg loopt; rechts het stadje Valkenburg met zijn bochtige straten en zijn schilderachtige ruïne van grijsgrauw verweerde mergelblokken tegen den donkeren achtergrond van hooger gelegen heuvelen, die den ouden ridderburcht nog altijd als met een reuzenbolwerk omgeven; ginds de eerbiedwaardige abdij van Meerssen, indrukwekkend gevaarte in het lichtblauw waas van den morgen, en heel ver aan den gezichteinder de Maas, die als een zilveren streep tusschen nevelachtige bergen te voorschijn komt. En te midden van dat alles de kronkelende, nu eens wild bruisende, dan zachtjes voortkabbelende Geul tusschen wilgen en populieren, met allerlei pachthoeven en gehuchten, akkers en weilanden op haar vruchtbare zoomen...

En niets wat zich repte, geen menscheijk wezen in dat uitgestrekte heiligdom met zijn plechtige stilte - slechts het verre, geheimzinnige ruischen

der rivier en het ritselen van het morgenkoeltje door het ontwakende loof om mij heen...

Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annunciat firmamentum!¹⁾

5.

6 Juni.

Gister heb ik mijne opwachting gemaakt op Meienrade, zoo heet het kasteel. De Baron kwam juist van een groote wandeling terug, wij ontmoetten elkander op het bordes, toen ik aanschelde. 'Ik ben op de jacht geweest' vertelde hij mij lachend, terwijl hij zijn zakken ontdeed van eenige fleschjes met insecten op alcohol. Ik had reeds vernomen, dat hij een hartstochtelijk entomoloog is, in 't bezit eener wijdvermaarde torrenverzameling, en begon te praten over de heerlijke omstreken, die zeker een rijke vangst voor hem moesten opleveren. Daarbij moet ik wel onwillekeurig een bijzondere belangstelling voor zijne studie aan den dag hebben gelegd, want een kwartier later zaten wij boven op zijn studeerkamer, te midden zijner verzameling. Ik heb zelden

1) De hemelen vertellen Gods eer en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk.

iets fraaiers gezien. Hoe keurig was alles in orde en hoeveel zorgen waren aan elk diertje besteed! Sprieten, pooten, monddeelen - alles zoodanig opgezet, dat elk lidje duidelijk kan gezien worden, en elk diertje voorzien van een étiquette, welke familie-, geslachts- en soortnaam aangeeft, terwijl een kleiner strookje papier van elk voorwerp de juiste vindplaats en den datum der vangst vermeldt! 'Elk individu heeft zijn paspoort in den zak,' schertste de Baron, en het was de waarheid.

Mijn verbazing steeg ten top, toen de Heer De Warimont mij eenige voorwerpen onder het mikroskoop toonde. Eerst wanneer zij honderdvoudig vergroot worden voor ons onvolmaakt oog, krijgen wij een flauw begrip van de wonderen der natuur. Lidjes van pooten en sprieten, anders nauwelijks zichtbaar, waren bij de eene soort met stevige stekels en borstels, bij eene andere met duizenden fijne haartjes, als met dons en fluweel bezet. Het oog van een nietig klein diertje vertoont soms meer dan honderd volkomen gelijke facetten en bezit soms vijf tot tien bijoogen. De muil van een insectje, niet grooter dan een speldeknop, was onder 't mikroskoop vervaarlijker dan de muil van een leeuw. Waarlijk,

wat zou de muil van een leeuw zijn, indien hij met zulke tanden, met zulke tongen - meer dan ééne - met zulke scharen en snijwerktuigen gewapend was!.. Dat kleine diertje, dat zwarte stipje, dat men doodt als men 't 's zomers wegstrijkt van zijn hand of zijn kleet, was een monster, vervaarlijk, ijzingwekkend!

De Baron De Warimont - hij is een Luxemburger - schijnt een zeer goedig man te wezen, die alleen voor zijn studie leeft. Hij heeft weinig omgang en treurt, naar ik vernomen heb, voortdurend om een beminde gade, die zeer jong gestorven is en hem slechts een eenig dochtertje heeft nagelaten. Hij heeft mij verzocht hem vaak te bezoeken en ik ben stellig van plan aan zijn verzoek te voldoen.

6.

15 Juni.

Ziedaar, waarde Oom, wat mijn dagelijksche bezigheden betreft. Voeg daarbij nog allerlei bezoeken, die men ontvangt, en vele bezoeken, die men brengen moet, en gij zult uwe voorspelling, dat ik de handen duchtig uit de mouwen zou moeten steken,

al spoediger vervuld zien dan gij mogelijk zelve dacht. Nochtans blijven mij eenige vrije uurtjes, die ik op de wandeling in de vrije natuur besteed. Daar bid ik mijn brevier, daar overleg ik mijn preek, en niet zelden breng ik van mijn tochtje een tor voor den Baron mede, als ik ten minste niet, tot zijn groote hilariteit, eene wants of een ander insect voor een kever heb aangezien.

En zoo gaan in Eppekoven de dagen om, zonder groote gebeurtenissen en zonder groote gewaarwordingen. De eene dag gelijk den anderen en de uren volgen elkander op in onverstoorde kalmte, rust en tevredenheid.

Toch - een enkel droevig nieuws heeft deze week ons allen, oud en jong, getroffen en met diep medelijden vervuld. De oude, gepensioneerde rijksambtenaar, die hier zijn dagen slijt, heeft bericht ontvangen, dat zijn eenig overgebleven zoon, een veelbelovend officier, op de Westkust van Sumatra gesneuveld is. De inboorlingen hebben hem op gruwelijke wijze vermoord. De oude man had al zijn hoop, al zijn troost op dezen, zijn zoon gevestigd; van hem sprak hij tegen iedereen, aan hem dacht hij dag en nacht en telde de maanden en de dagen, dat hij zou

wederkeeren. Ik heb hem bezocht en getracht hem te troosten.

Het was hartverscheurend, den grijzen vader te hooren klagen en weenen om zijn armen, vermoorden zoon. 'Nu heb ik niets meer op aarde,' sprak hij, 'mijne vrouw en drie andere kinderen zijn mij voorgegaan - als de Heer mij nu ook maar spoedig tot zich wil nemen!'

Waarlijk, de besluiten der Voorzienigheid zijn ondoorgrondbaar.... Toen ik huiswaarts keerde, ontmoette ik Natten-Hâri, die mij niet zag en in zijn roes een vroolijk liedje zong....

[Een aantal brieven, bijna uitsluitend handelende over een paar theologische vraagstukken, zijn als van geen belang voor den lezer weggelaten. Slechts een paar plaatsen, die mij der vermelding waardig voorkomen, laat ik hier volgen.]

7.

28 Juli.

Ik hoop dat bovenstaande, mijn lang betoog, U

ten minste zal bewijzen, dat ik nog wat anders doe dan torren zoeken. En nochtans, ook daarmede houd ik mij bezig. Op mijn wandeling blijft geen oude, half vermolmde boomstronk ononderzocht, geen steen onomgekeerd op zijn plaats liggen. In de bosschen kunt ge mijn weg vervolgen langs de boomen, wier stammen ik van hun mos ontdeed om een Elater, een Carabus of een Staphylinus machtig te worden. Ja, lach maar, carissime! ik maak al goede vorderingen en heb al sinds lang geen wants meer voor een tor thuis gebracht. En hoe verheugt zich telkens met kinderlijke vreugde de Baron, wanneer ik een niet heel alledaagsch exemplaar veroverd heb! Een goed entomoloog zal ik wel nooit worden, en dat verlang ik ook niet, maar de kinderlijke vreugde, het stil genot van den goeden man zou me tot een hartstochtelijk torrenjager kunnen maken!

Gisteren heeft de Heer De Warimont mij het park getoond met zijne heerlijke lanen, zijn prachtig houtgewas. Ik wist niet, dat Meienrade zulk eene aanzienlijke bezitting is. De Geul doorsnijdt dezen doolhof in zijn geheele breedte. Na eerst den ouden, houten watermolen in beweging gebracht te hebben, die eveneens tot de eigendommen van 't kasteel be-

hoort en zeer romantisch half tusschen de heggen van het park verborgen ligt, spoedt zij dartelend en stoeiend voort, om zich iets verder onder het dichte beukenloof te verschuilen. Een rustiek bruggetje leidt over 't riviertje, waar een lommerrijk berceau onder een rij hoge olmen en populieren het park in zijn geheele breedte van den welvoorzien boomgaard scheidt. Een heerlijk plekje!

8.

12 Sept.

't Is nu ruim vier maanden, dat ik hier ben, en ik gevoel, dat ik een ander mensch ben geworden in den omgang met menschen. Zonderling - ik gevoel mij veranderd, ik, die hier gekomen ben om het onomstootelijk, onwrikbaar Woord te verkondigen! 't Komt mij voor, dat ik vroeger niets anders geweest ben dan een boekworm, een kamergeleerde, een, zonder egoist te zijn, geheel op zichzelf staand individu - en ik gevoel mij, Godlof! beter dan vroeger.

Och, niet alleen in de stille kloostercel, ook in de samenleving, te midden van het gewoel der menschen woont de Genade, die ons heilig maakt. En hoe waar is het woord van Goethe:

Greift nur hinein ins volle Menschenleben,
Da wo ihr's packt, da ist's interessant.

Wat is de kleine wereld, waarin ik mij beweeg? Slechts een nietig, vergeten dorpje op Gods aardbodem, met een paar honderd zielen - veel meer zijn 't niet, als ik de kinderen afreken, die nog menschen moeten worden, en de grijsaards, die hoe langer hoe meer tot kinderen worden. Eenvoudige, meestal bekrompen menschen, die weinig meer gezien hebben dan hun eenzaam dorp, weinig meer gedacht hebben, dan over hun dagelijksch werk, zich om bijna niets anders bekreund hebben dan om hun eentonig en vaak kommervol voortbestaan van den eenen dag tot den anderen. En toch, hoe heeft ieder van hen zijn kleine fouten en zijn groote deugden! Hoe zwak zijn allen, als ze zich door anderen gekrenkt gevoelen, of als de verleiding hun een kleine winst, een klein genot voorspiegelt - en tevens hoe medelijdend en medegevoelend als anderen in leed verkeeren, hoe opofferend als 't geldt hun medemensch ter hulp te snellen! Waarlijk het meesterstuk der Schepping is tevens het meest ondoorgrondelijk wonderwerk van den grooten Maker!

9.
17 Sept.

Ik weet niet bij welken melancholischen Duitscher ik eens ergens gelezen heb: 'Es geht vieles Leid in ein einzelnes Menschenherz.' Ik zou wel willen vragen: 'Hoe kan er zooveel geluk heerschen in zoo'n afgelegen dorpje, in zoo'n klein staatje op zich zelf?' Waarlijk, werkelijk ongelukkige menschen heb ik hier nog niet aangetroffen. Men behoeft hier de aangezichten maar te zien. De Baron is opgetogen van vreugde bij 't zien eener tor, de smidsknecht zingt bij zijn werk. Overal waar ik kom, in huis of op den akker, steeds vind ik elkeen met lust en ijver aan het werk. Langjarige vijandelijkheden, groote familietwisten, haat en afgunst zijn hier onbekend. Groote behoeften kennen de Eppekovers even weinig. De eenige klachten, die men hoort, zijn steeds over den oogst. Doch zulks is boerengewoonte. 'Als de boer niet klaagt over den oogst,' zegt de burgemeester, 'is hij geen goede boer.' En hoe ze genieten van hunne rust na volbrachten arbeid! Hoe kalm, hoe stil is de avond na den langen dag, hoe plechtig en rustig de Zondag na de lange week!.....

10.
26 Sept.

Met onzen ouden Pastoor gaat het voortdurend allertreurigst en wij zien zijn toestand zoo langzaam, langzaam steeds verergeren. Hij is vóór eenige dagen in zijn een en tachtigste getreden, maar wat de goede man te lijden en te verduren heeft, is onbeschrijfelijk. Des morgens bij zijn ontwaken overvalt hem een hoestbui, die soms anderhalf uur en langer aanhoudt en met hevige pijnen gepaard gaat; de lippen en de kaken worden blauw en de oogen puilen hem uit het hoofd. Is hij opgestaan, dan verbieden andere pijnen hem het zitten, en als hij zes schreden verzet, blijft hij hijgend en afgemat staan, snapt naar lucht en moet ondersteund worden om niet te vallen. Zoo vermaant zijn asthma hem voortdurend, dat de dood langzaam, langzaam nadert om eindelijk alle ademhaling af te snijden. Voeg daarbij vreeselijke oogenblikken van angst en benauwdheid, voortdurende rheumatische aandoeningen, die hem soms doen schreeuwen van pijn, en gebrek aan spijsvertering, waarvan hevige krampen in maag en ingewanden het gevolg zijn, en gij zult u zoo ongeveer

het dagelijksch lijden van dezen martelaar kunnen voorstellen!.... Ik kan niet anders dan een weldaad noemen, dat hij hoe langer hoe meer kindsch wordt en nog slechts enkele heldere oogenblikken heeft. En de dokter zegt, dat het gestel nog taai is en dat de lijder het nog wel meer dan een jaar kan uithouden!....

O vriend, wat is het meesterstuk der Schepping!.... Ziedaar den ouderdom van een braaf man, die kuisch en matig leefde, geen hartstochten kende, geen gebrek leed, een gezonde luchtstreek bewoonde, en niet ondermijnd werd door zware ziekten, veel verdriet of al te groote vermoeienissen!.... O stof en asch, o broosheid van al het aardsche!.... O ondoorgrondelijke wegen Gods!

11.

5 Oct.

Tot mijn innig leedwezen moet ik betuigen, dat ik de Eppekovers van eene andere, van hun minder goede zijde heb leeren kennen. Het is den vorigen Zondag (feestdag van den H. Aartsengel Michaël) kermis geweest, de drank heeft de hoofden verhit en er zijn groote schandalen voorgevallen in de ge-

meente. Om ik weet niet welke onbeduidende reden is er tusschen den zoon van den wethouder en den zoon van den smid twist ontstaan, die hoe langer hoe hooger liep, zoodat het van woorden tot dadelijkheden is gekomen. De vaders hebben partij gekozen voor hunne zoons, de smid heeft den wethouder uitgescholden en hem de vuist onder de kin gezet, de neven en verwanten van den smid hebben hem ondersteund en aangehitst en de familie van den wethouder heeft het voor dezen opgenomen. In den Zwaan zijn glazen vernield en vensterruiten gebroken, de smid is met bebloed hoofd, de zoon van den wethouder met een messteek in den linkerarm thuis gekomen.

En daar ligt nu de lieve vrede van mijn lief dorpje verbroken! Toen ik des anderen daags het voorgevallene vernam, heb ik alles in het werk gesteld om de partijen te verzoenen en de zaak te sussen, doch het was, helaas, te laat; er was reeds proces-verbaal opgemaakt en den officier van justitie in handen gesteld. De zaak zal nu voor de rechtbank komen en wie weet, of de haat en de tweedracht, die in een onbesuisd oogenblik ontstaan zijn, ooit uit onze gemeente zullen verdwijnen. Want er zijn harde

woorden gevallen, grove beledigingen van weerskanten geschied en onteerende familiegeheimen aan het licht gekomen. Och, och, waarde Oom, de menschen zijn, helaas, lang zoo gelukkig niet als ik steeds dacht!

Ik heb vroeger maar ten halve kunnen gelooven wat onze oudheidkundige vriend Habets ergens schrijft, namelijk dat de Zuid-Limburger heftiger en levendiger van aard is dan de Noord-Limburger 'alsof de roekeloosheid der oude hertogen van Limburg en de twistzucht der Heeren van Valkenburg en Daalhem in het nageslacht waren overgebleven.' Ik heb er thans de treurige zekerheid van opgedaan.

Doch om op onze godgeleerde kwestie terug te komen.....

12.

11 Oct.

De kermistwist van Eppekoven heeft grootere gevolgen dan men aanvankelijk vermoeden kon. De zaak komt voor de rechtbank, de zoon van den wethouder, de jonge smid, de vader van dezen en eenige andere personen zullen terecht staan, de eerste

wegens hoon en laster, de tweede wegens verwonding door middel van een mes, de anderen wegens hoon en laster en verzet tegen de overheid. Het halve dorp is er bij betrokken en nu komen de gemoederen eerst recht niet tot bedaren. De smid is den geheelen dag dronken en dreigt, dat hij den wethouder en diens zoon de hersenpan zal inslaan, de wethouder raast en lamenteert tegen iedereen, dat zijn zoon zijn leven lang het gebruik van den linkerarm zal missen, en hun vrouwen verwijten elkander allerlei ondeugden en schanddaden. Zooals ik reeds meldde, is de twist overgegaan op de respectieve familieleden en er gaat geen dag om zonder burengerucht, dan hier, dan daar.

Wat mij het meeste grieft is, dat men elkander aantast in het kostbaarst wat men heeft, de eer, en het heiligst vernietigt wat men bezit, het famielieeven, het huiselijk geluk. Ik ben nog een paar malen in het midden getreden om te sussen en te bedaren, maar het is hemeltergend en godslasterlijk wat ik heb moeten hooren.

Nooit heb ik het familieeven zoo doorgrond, zoo gewaardeerd, zoo verheven geacht, als nu ik 't aangetast, bedreigd, vernietigd zie. En, zonderling, 't is

of ik 't heden nog eens in al zijn fasen heb moeten aanschouwen. 't Was een prachtige herfstdag, dien ik mij ten nutte maakte om verschillende mensen te bezoeken. Over allerlei dingen mijmerend en nadenkend, wandelde ik langzaam naar de Hoogstraat, waar het oudste paartje der parochie woont, hij die 85, en zij die 84 jaren telt. Ze bezitten een schamel hutje van leemen wanden, met riet gedekt; maar 't is er krakend helder, de wanden zijn wit gekalkt en een klein tuintje met hooge, rechtopgaande stokrozen en groote gele zonnebloemen prijkt voor de deur. Philemon en Baucis! Hij is bijna blind en zij kan zich niet anders dan op een stok leunend en met moeite voortbewegen. Maar beiden zijn uiterst tevreden en genieten hun weinige dagen in ongestoorden vrede. Hij noemt haar 'wicht', zij zegt 'jong' tegen hem. Als hij maar tabak heeft en zij bij haar 'jong' zit, zijn ze rijker dan een koning. Ik vroeg naar hun zoon. 'Gaat hij nog niet trouwen?' voegde ik er bij. 'Neen... neen...' antwoordde zij, 'wij hebben 't hem dikwijls genoeg aangeraden... er zou voor ons genoeg overschieten... maar - zoolang wij leven, denkt hij er niet aan!' 't Was roerend te hooren, met welken trots ze dat zei.

[Iets lager stond in 't Latijn, blijkbaar later bijgevoegd:]

Den 12^{den} Januari 187., des morgens te vijf uren, is mijn Heerroom de ZeerEerw. Heer J.A.P., Pastoor te Heek, na lang en geduldig lijden in den ouderdom van 67 jaren in den Heere ontslapen. Zijn dood heeft mij zeer gegriefd, doch was slechts als de voorbode van grootere smarten, die niet met hoop op een betere toekomst werden vervuld.

R.I.P.

[Daarna ging het verhaal weer geregeld voort:]

Zoo ongeveer stonden de zaken in Eppekoven bijna een jaar na mijne benoeming aldaar. Hoe anders dan ik mij gedroomd had! En toen eenige maanden later de wethouder als lid van den gemeenteraad moest herkozen worden en de smid zich als candidaat tegenover hem stelde, toen brak eerst recht het vuur van haat en tweedracht uit en stond niet zelden de eene helft van het dorp gewapend tegenover de andere. Ik heb gepredikt en vermaand, gesust en bedreigd, maar wat vermocht mijn woord

van vrede en verzoening te midden der woedende hartstochten?

In al hun dwaasheid, in al hun ellendigheid en verworpenheid heb ik toen de menschen leeren kennen. Wie laadde er niet eene zonde op zijn geweten, wie bleef nog rein in den mond van anderen?

En 't was of heel het dorp gevoelde, dat ik boven hun partijen stond, dat ik niet werd medegesleurd door hun ongerechtigheden, dat ik alleen dezelfde gebleven was, de kalme, gelukkige bedienaar van Gods woord. Elke partij eerbiedigde mij, niemand had zijn vertrouwen in mij verloren. Het was of men mij nog eerbiediger groette dan te voren, of hunne oogen mij benijdden. Ik bedroog mij daarin niet - menige mond sprak het uit.

Ik moet hierbij steeds aan een woord denken, dat Natten-Hâri mij in die dagen eens toevoegde. Hij behoorde tot geen partij, hij ging lachend en schertsend door 'de revolutie,' zooals hij 't noemde, die hem slechts gelegenheid gaf tot meer drinken en meerder kwinkslagen. Op een avond, dat ik door de dorpsstraat spoedde, trad hij op mij toe. 'Mijnheer de Kapelaan,' zeide hij, 'weet u wel, dat wij twee de eenige gelukkigen van heel Eppekoven zijn?'

En weet u ook waarom? Omdat wij twee geen vrouw, geen familie en geen kinderen hebben.'

Ik heb dien avond lang en veel gebeden.

En toch - terwijl ik zoo hoog boven allen stond, terwijl allen en ik zelve mij zoo gelukkig waanden - toen werd ook ik gedompeld in de diepste ellende.

O God, ik wil niet rechten met Uwe Alwijsheid en niet morren en niet rekenschap vragen, veeleer Uwe vaderlijke hand kussen, die mij kastijdde, maar wat was het, o Heer, dat U deed besluiten mij zoo hoog te verheffen en mij toen neer te smakken van het toppunt des geluks? Was dan mijn hart in Uw oog nog niet genoeg gelouterd van alle aardsche gevoelens? Ik zegen de nieuwe beproeving, die Gij mij gezonden hebt, o Heer, maar kon ik dan van zulk een verleden alles, alles uitwisschen en vergeten, zoodat er geen spoor meer van overbleef? En zal ik ooit geheel en al kunnen vergeten, nu ik haar heb weergezien, zal ik ooit rein genoeg voor U zijn, o Heer, ook in de verre, verre zandwoestijnen?

Ik wil kalm verder schrijven.

Door allerlei bezigheden verhinderd, was ik in geruimen tijd niet meer op Meienrade geweest. De laatste maal, toen ik er aanbelde, was de Baron op

reis, wegens een sterfgeval in de familie, zeide mij Geertrui, de oude dienstmeid. Ik had hem dus in geruimen tijd niet gezien. Wel had ik ter loops, van wien weet ik niet meer, vernomen, dat er eene gouvernante zoude komen voor de kleine Françoise, maar had daaraan verder niet meer gedacht.

Den zevenden Juli was ik in den namiddag uitgegaan en wandelde langs de Hoogstraat den berg op. 't Was een heerlijke dag. Nu eens mijn brevier biddend, dan weer nadenkend en de natuur bewonderend, klom ik hooger en hooger en dwaalde het bosch in. Ik had in de laatste dagen veel gewerkt, alle loopende bezigheden, correspondentiën enz. afgedaan en gevoelde mij zoo licht, zoo poëtisch gestemd als zelden te voren. Plechtiger dan ooit lag de stilte om mij heen en toch was het of alles tot mij sprak. Het ritselend blad, dat aan mijn voeten neerviel, vertelde mij iets, 't gekras van den raaf, het hoongelach van den specht, die klepwiekend opvloog, waren als een waarschuwing of een profetie in een taal, die ik nog moest leeren ontcijferen. Langzaam daalde de zon in 't Westen. Ik had heele verhalen kunnen dichten, honderden verzen kunnen schrijven.

Eensklaps bemerkte ik vóór mij op het vochte voetpad een rood en goud gekleurden Staphylinus, dien ik op den eersten blik als een der grootste en zeldzaamste soorten herkende. Op het diertje aanvallen, was het werk van een oogenblik. Het hief zijn achterlijf omhoog, als ware 't met een angel gewapend om mij te steken. De Baron had mij vaak op deze bedreiging opmerkzaam gemaakt, die slechts een verdedigingsmiddel is, waarvan de Staphylinen in hun angst instinctmatig gebruik maken. Toch trok ik onwillekeurig de hand terug. Sprak ook dit diertje tot mij? Was 't een waarschuwing, een voorspelling, dat het zich wreken zou, indien ik het de vrijheid ontnam? Met een glimlach over mijn dichterlijke uitlegging, nam ik het diertje op en wikkelde het in mijn zakdoek. Hoe zou de Baron zich verheugen!

Met verhaasten tred volgde ik den naasten weg naar 't kasteel en was in een half uur beneden. De zon was juist de kim genaderd en kleurde het eiken kreupelhout met een roodgouden tint; 't was een zoele, zomersche avond.

Ik stapte langs de Geul over het bruggetje van den watermolen het park binnen en bleef plotseling als versteend staan. Onder de hooge boomen der

groote laan stond Renilde vóór mij met de kleine Françoise aan de hand; het kind trok haar op mij aan, legde zijne hand in de mijne en juichte: ‘Heerom, Heerom! hier is Tante Renilde!’

Wie zal ooit kunnen beschrijven, wat er toen in mijn ziel omging? Wij groetten elkander sprakeloos en ik zag duidelijk hoe zij ontstelde, hoe al haar bloed haar in 't aangezicht steeg. Spreken kon ik niet. Ik was op het punt om ‘Renilde!’ uit te roepen, maar 't woord stierf op mijn lippen. Ik dacht plotseling aan mijn geestelijk kleed. Wij stonden beiden met onafgewenden blik, als aan den grond gekluisterd. Onwillekeurig had zij het kind losgelaten en de hand op haar hart gelegd, die zich krampachtig samenbalde. Dat alles duurde slechts een oogenblik; spoedig trok zij Françoise weer naar haar toe, groette nogmaals met een statigen, zwijgenden groet en wandelde voort. Alsof ik mijn oogen niet gelooven kon, staarde ik haar na, tot ze langzaam en statig achter 't loover verdween....

Wat er toen gebeurd is, weet ik niet meer. Ik moet wel langs het kasteel over de binnenplaats zijn weggesneld, want toen ik weer tot bezinning kwam, bevond ik mij op den straatweg langs de Geul. Er

was als een chaos in mijn hoofd. Denken kon ik niet, ik voelde slechts het regelmatig slaan van mijn bloed, dat tegen mijn hersenpan bonsde.

Nu was mijn lot beslist. Tot diep in den nacht bleef ik in mijne studeerkamer, met de wanhoop in 't vermorseld hart, dat, ik wist het, niet meer heelen zou.

Welk een nacht, o mijn God, welk een nacht!.... En welke dagen, die volgden!....

Ik bevond mij voortdurend in een toestand tusschen waken en droomen. O, had ik haar teruggezien in 't geestelijk gewaad, als Zuster van Liefde aan de sponde van een stervende, of in vervoering voor Gods tabernakelen, hoe zoude ik gejuicht, haar en mij zalig geprezen hebben! Maar zij in de wereld, zij niet de bruid des Heeren en toch voor eeuwig voor mij verloren - dat maakte mij zinneloos!.... Waar was de stem, die in mijn binnenst zong: 'Tu es sacerdos in aeternum?' Hoe ik ook worstelde met mij zelf, hoe ik ook bad en boete deed en mijn lichaam kastijdde, - ik kon mij zelven niet bedriegen, mij zelven niet wijsmaken, dat ik haar niet beminde. Overal vervolgde mij haar beeld. Soms was

het mij onmogelijk te gelooven, wat ik gezien had.... Ik wilde naar 't kasteel, mij nogmaals overtuigen....

En dan, indien ik nogmaals zoo vóór haar zoude staan.... in mijn geestelijk gewaad.... wat dan?

Toen heb ik gekermd, gebeden, heele nachten geweend en in vertwijfeling het brandend hoofd tegen de muren mijner kamer geslagen, in de hoop dat het bersten zou!.....

Eenige dagen later werd ik verrast door een bezoek van den Baron. Hij was op reis geweest en kwam naar mijne gezondheid vragen, daar hij vernomen had, dat ik in de laatste dagen het H. Misoffer niet meer had opgedragen. Ik wendde een lichte ongesteldheid voor en bood hem den Staphylinus aan, dien ik nog in den saamgeknoopten zakdoek vond, 't geen aan 't gesprek een andere wending gaf. Bij zijn heengaan zeide hij:

- 'Ik heb u nog een dienst te verzoeken. Mogelijk weet u, dat Mejuffrouw Renilde De B., die zich met de opvoeding van Françoise heeft belast, mijn nichtje is. Haar vader bekleedde eene voorname plaats bij de rechterlijke macht te Brussel, doch heeft door

ongelukkige beurspeculatiën zijn geheele vermogen verloren, 't geen hij zich zoo heeft aangetrokken, dat hij vóór eenige maanden gestorven is. Ik heb Renilde verzocht naar Meienrade te komen, en met uitbundige vreugde heeft zij dit aangenomen. In de eerste dagen was zij overgelukkig, doch thans begrijp ik haar niet meer. Ze wil weg en zegt dat ze zich nooit te Meienrade zal kunnen gewennen. Ze is anders zoo degelijk, dat ik haar onmogelijk van wispelturigheid kan beschuldigen... En toch... en toch... nu ik er aan denk...' ging hij peinzend en als verbaasd voort, 'ze is vóór een jaar of vijf met dezelfde onbezonnenheid plotseling in een klooster gegaan en even zoo plotseling heeft ze 't weer verlaten, kort na een bezoek van haar nichtje, Jeanne De R... Ja, ja... de vrouwen - toch altijd iets raadselachtigs, Mijnheer de Kapelaan!' voegde hij er met een glimlachje bij. En toen weer ernstig voortgaande: 'Maar anders, door en door katholiek, werkelijk vroom in den waren zin des woords... Wat ik u verzoeken wilde... indien 't u soms mocht gelukken, door een der geestelijke heeren, uwe collega's... een betrekking voor haar... in een katholieke familie... u begrijpt...'

Ik beloofde aan eenige collega's te zullen schrijven en geen poging onbeproefd te laten om aan zijn verzoek te voldoen, waarna hij afscheid nam.

Welke verrassing, welke nieuwe gewaarwordingen! Haar lot berustte thans voor een groot gedeelte in mijne hand, ik moest zorgen voor hare toekomst!... En toen ik weer kalmer kon nadenken, de feiten in verband trachtte te brengen en alles plotseling klaar en duidelijk werd, toen kwam er als een jubel in mijn hart en maakte zich toch een groote vrees van mij meester.

Waarom wilde zij plotseling weg, na mij ontmoet te hebben? Waarom had zij het klooster plotseling verlaten, na een bezoek van haar nichtje Jeanne? Ik herinnerde mij, aan Oscar geschreven te hebben, dat ik geen roeping meer gevoelde voor den priesterlijken staat, dat ik in de wereld zou terugkeeren. Had mogelijk Jeanne dit bericht overgebracht in het stille klooster?

O, dan beminde zij mij, dan hing haar heele leven slechts aan het mijne!....

En dan?.... O mijn God, dan was zij even rampzalig als ik! Dan waren twee menschenlevens verwoest en verloren in plaats van één!

Toen kwam mij weder al het onbegrijpelijke vóór den geest, dat ik op Maasloo aan haar had opgemerkt - haar voortdurend ontwijken, als ik haar naderde, en haar blik, die toch aan mijn blik bleef hangen, onze blikken, die spraken tot elkander.... Was ik in jeugdige onervarenheid niet moedig genoeg geweest, had ik niet moeten spreken, haar moeten zeggen alles wat er omging in mijn hart, en was zij mij mogelijk alleen ontvlucht, omdat zij wist dat ik priester zoude worden, dat ik aan niemand mocht toebehooren dan aan God alleen?

En toen - toen is mijn heele wezen in opstand gekomen tegen mijn lotsbestemming op aarde en ik heb het uur vervloekt, waarop ik met de aanvaarding van het priesterschap eeuwige kuischheid heb beloofd. Waarom was ik opgegroeid in een omgeving, die mij van lieverlede daartoe gebracht had? Welk geluk, welke zaligheid op aarde zou mijn deel zijn geworden, indien ik naast haar had mogen gaan door het leven? Kon het mogelijk zijn, dat Gode het celibaat welgevalliger was, dan zulk een liefde, zulk een geluk?

Langzaam is de kalmte teruggekeerd in mijn gemoed. Dat ik voor haar moest zorgen; dat het thans

mijn plicht was, haar te ontvluchten, ten einde haar lot dragelijker te maken; dat ik vooral met de grootste omzichtigheid moest te werk gaan, om in de eerste plaats haar en dan ook mij zelve, of liever mijn geestelijk kleed niet in opspraak te brengen - die gedachten gaven mij een zekere kracht, en met die kracht gelatenheid, bijna berusting in mijn lot.

Met het folterend bewustzijn, dat mijn arbeid zelve heiligschennis was, ging ik weder aan mijne beroepsbezigheden. Ik las de H. Mis, ik sprak den boeteling van zonden vrij, ik bezocht en troostte de zieken en stervenden. Maar mijn geest was afgesloofd; ik stelde mij geheel en al in Gods hand, die het noodlot over mij gezonden had, en geloofde het sacrilegie te moeten begaan, dat ik alleen dáarom op mijn ziel laadde, ten einde in het openbaar geen ergenis te geven, die ook andere zielen in gevaar kon brengen.

Ik leed verschrikkelijk. Er waren oogenblikken, waarin ik 't als een weldaad beschouwde, indien Renilde het dorp verliet, indien ik haar nooit ontmoet had. En toch, hoe menigmaal heb ik sidderend het antwoord op een mijner veelvuldige brieven opengebroken en in stilte gejuicht, als mijn poging om

haar eene betrekking te bezorgen mislukte, als ik de zekerheid terugkreeg, dat ze nog niet weg zou gaan...

Hoe dikwijls heb ik toen Natten-Hâri nagestaard en in mij zelve gedacht: ‘Thans is er maar één gelukkige in Eppekoven meer!’

Eindelijk kwam een brief, die een passende betrekking aanbood. Er werden nog een paar inlichtingen gevraagd en een paar voorwaarden gesteld, waaraan lichtelijk kon worden voldaan. Ik trachtte al mijn wilskracht saam te vatten en begaf mij naar 't kasteel.

De Baron vond de betrekking zeer aannemelijk, doch was zeer ernstig. ‘Het doet mij innig leed,’ zeide hij, ‘haar te moeten missen. Ge kunt u geen denkbeeld vormen, Mijnheer de Kapelaan, van de achting, die ik haar toedraag. Nooit heb ik een edeler karakter leeren kennen. Die kalmte, die zelfbeheersching, die innige overtuiging zijn bewonderenswaardig. Haar opvatting van het leven is zoo diep godsdienstig, dat ik menigmaal verbaasd sta. En daarbij zoo onbekrompen! Voor Françoise is ze wat een moeder maar zijn kan, en het kind hangt aan haar met hart en ziel. Het doet mij innig leed dat ze uw biechtkind niet is, mogelijk kon u haar dan bewegen hier te blijven, maar zij is gewoon

aan Pater Richard te Maastricht te biechten, dien zij vroeger in België gekend heeft....'

Er volgde een stilte. Ik voelde, dat ik sidderde, en tuurde voor mij uit in het ijle.

- 'Maar 't is niet anders,' hoorde ik toen den Baron zeggen. 'Ik zal haar even binnenroepen.'

De Baron belde. Spreken kon ik niet.

- 'Vraag of Mejuffrouw Renilde even wil binnenkomen,' zeide hij tot den bediende en toen deze weg was, als plotseling door een gedachte getroffen, zich tot mij wendend:

- 'Mijnheer de Kapelaan, indien u een poging waagde, om haar hier te houden?.... Mag ik u een oogenblik met haar alleen laten?'

Ik knikte toestemmend, haast zonder te weten wat ik deed. Mijn hoofd bruiste.

De deur ging open en Renilde trad binnen. De Baron stelde ons aan elkander voor en zij boog met den koud beleefden, statigen groet, dien zij me reeds vaker had toegevoegd. Wij bleven een oogenblik tegenover elkander staan. 't Was of iets goddelijks van haar uitging, dat mijn heele wezen met bewondering vervulde en in mij mijn zelfbewustzijn, mijn mannelijken moed deed ontwaken. Haar kalme blik

bleef neergeslagen en ik kon mijn oog niet van haar afwenden. Het jonge meisje van vroeger had zich tot een heerlijke vrouw ontwikkeld. Haar heele gestalte was voller en toch rijziger, haar blond haar nog weelderiger en iets donkerder geworden. Er lag iets ernstigs op haar gelaat, dat het hemelsch schoon maakte. Bij onze plotselinge ontmoeting eenige dagen te voren, in de opgewondenheid van 't oogenblik, moest mij dat alles wel ontsnapt zijn; ik had slechts de trekken van Renilde herkend, mijn onvergetelijk ideaal plotseling in werkelijkheid vóór mij zien staan. Thans werd dat ideaal oneindig overtroffen. Haar lippen bleven gesloten, haar oog onveranderlijk kalm en toch moest iets haar binnenst bewegen, want een lichte blos kwam op haar schoon gelaat en ik zag, hoe haar boezem hijgde.

Intusschen nam de Baron den brief ter hand, sprak over de aangeboden betrekking en mengde mijn naam in 't gesprek. Zij boog met een knikje en bewoog de lippen, als prevelde zij woorden van dankbaarheid.

- 'Wanneer is de betrekking open?' was 't eenige, wat ze vroeg.
- 'Met 1 October,' antwoordde de Baron.

Nogmaals knikte zij toestemmend en goedkeurend, en terwijl de Baron een oogenblik zweeg, deed ze een poging om heen te gaan.

- 'Mijnheer de Kapelaan wilde u nog even spreken,' zeide hij toen en eer zij antwoord kon ontvangen op haar grooten, vragenden blik, liet de Baron ons alleen. Toen zag ze mij rustig aan en geen trekje ontsierde de edele kalmte, die op haar gelaat lag uitgedrukt.

Terwijl ik mijn gedachten verzamelde:

- 'Ik ben u veel dankbaarheid verschuldigd,' sprak zij.

- 'O, Mejuffrouw!' zeide ik verontschuldigend. 'Maar ik moet haast betreuren, uwe dankbaarheid verworven te hebben. Mijnheer uw Oom is ontoosbaar over uw vertrek. Zou u niet kunnen besluiten, hier te blijven?'

- 'Mijn besluit is genomen, Mijnheer de Kapelaan,' antwoordde zij eenvoudig doch vastberaden.

- 'En zoude niets u kunnen hier houden?' ging ik voort. En ik sprak over de weldaden, die zij aan haar leerlinge bewees en nog zou bewijzen, over den steun, den troost, dien zij haar oom verleende, haar oom, die steeds treurde over een beminde gade

en gebukt ging onder den zwaren last der opvoeding van zijn eenig dochttertje, en weidde uit over hare toekomst, over al het onzekere, dat haar wachtte, over alle onaangenaamheden en ontgoochelingen, die haar elders zouden te beurt vallen....

Nu ik van hare toekomst sprak, voelde ik, dat ik onwillekeurig welsprekend werd en dat toch de grond onder mijn voeten wegzonk. Ik betoogde, dat zij blijven moest, en wist, dat zulks alleen mogelijk was, indien ik heenging. Ik liet mij medesleepen door mijn eigen woorden en in de vervoering, waarin ik geraakte, sprak ik een besluit uit, dat ik in de laatste dagen soms wel had overwogen, maar dat plotseling in mijn ziel tot rijpheid kwam. Ik zeide haar, dat bij mij het plan vaststond, om Missionaris te worden.

Hoe ik het gezegd heb, weet ik niet meer, maar ik zocht naar allerlei middelen om haar te overtuigen, haar kort en goed te doen beslissen, en gewaagde daartoe ook van mijn genomen besluit.

- 'Ik wil er nog eens over nadenken,' antwoordde zij, steeds even kalm en eenvoudig, en toch was er iets anders, iets diep weemoedigs in den vluchtigen blik, dien ik van haar opving. 'En overigens,' voegde

zij er eenigszins verlegen bij, 'ik kan immers nog altijd hier bij mijn oom terugkeeren....'

Bedoelde zij, als ik weg was?

Zij stond op en wilde zich verwijderen, doch plotseling stak ze mij de hand toe.

- 'Mag ik u nogmaals bedanken,' sprak zij, 'en u gelukwenschen met uw besluit. Dagelijks zal ik God bidden, dat Hij onophoudelijk Zijn zegen neerzende op het heilige werk, waarvoor hij u heeft uitverkoren.'

Zij nam afscheid en 't was, of ze dieper boog dan anders, om een blos te verbergen, die haar wangen kleurde....

Zoo is mijn besluit gerijpt en genomen en in mijn ziel is kalmte en rust. Door haar heeft de Hemel mij geleid. Moge God mijn streven zegenen en mij moed en kracht verleenen om in mijn nieuwen werkring, alles, alles, alles te vergeten, slechts te leven en, zoo Hij wil, te sterven om zielen te winnen voor Hem!

Sub tuum praesidium confugo, Domine! Domine,

adjuva me, salvum fac servum tuum, Amen¹⁾.

Eppekoven, 19 Augustus 187..

[Het volgende bestond slechts soms uit losse aantekeningen, soms uit korte of lange ontboezemingen, vaak uit onvoltooide volzinnen. Ik heb getracht het geheel te ordenen en het verhaal geregeld voort te zetten.]

20 Augustus.

Ik wacht sinds acht dagen op de toestemming van den Bisschop. O Heer, waarom laat Gij zoo lang mij in verzoeking? Ik kan den wensch niet uitroeien uit mijn hart, haar nog ééns te zien, nog ééns 't geluid te hooren van hare stem....

Domine, ne intres in iudicium cum servo tuo!²⁾

21 Augustus. Wat heeft haar aangespoord om heden door het dorp, langs mijn woning te gaan, waar

- 1) Tot Uwe bescherming neem ik mijne toevlucht, Heer! Heer, help mij, heilig Uwen dienaar. Amen.
- 2) Heer, treed niet in het gericht met Uwen knecht.

ik haar nog nooit gezien heb? De avond was reeds half gevallen, een enkele ster prijkte aan den hemel. Ik zat, met het raam op een kiertje, in den donkersten hoek van mijn studeervertrek. De kleine Françoise liep een paar schreden vooruit en wilde een bloem plukken, die uit mijn tuin door het ijzeren hekje stak. 'Laisse, mon enfant,' hoorde ik haar vermanend zeggen. Maar het kind had de bloem reeds in de hand en bood ze haar aan: 'Pour vous, ma chérie.' Zij nam ze echter niet, doch antwoordde: 'Tu garderas cette fleur pour moi....'

Wat dacht zij, wat bedoelde zij?.... Eeuwig, eeuwig raadsel!.....

Zal zij hier terugkeeren, als ik verre, verre weg zal zijn voor altijd, en in de avondschemering door het park en door het dorp gaan en mogelijk een enkele maal terugdenken aan mij.... als de bloemen bloeien, doch geen kinderhand ze haar aanbiedt....?

22 Augustus. Ik moet wachten. Monseigneur zal correspondeeren met het Missiehuis te Londen. Ook is er eenigszins gebrek aan Vicarissen en Desser-

vanten en vermaant Z.D.H. mij om te blijven. Indien hij wist, hoe onmogelijk dit is!

24 Augustus. Ik zat heden in mijn studeervertrek, toen er een lichte klop op de deur kwam. Ik opende en Natten-Hâri stond voor me.

- 'Mijnhèer de Kapelaan,' zeide hij, 'ik heb vernomen dat u weggaat.'

Hij sprak ernstig en er lag een zeldzame uitdrukking op zijn dronkemansgelaat.

- 'Ja, Hâri,' antwoordde ik.

Toen stak hij mij zijn bevende hand toe.

- 'Ik wilde u vaarwel zeggen en u heil en zegen wenschen.'

Dit ontroerde mij. Ik dankte en zeide zoo kalm mogelijk, dat mijn vertrek nog niet bepaald was. Alsof hij mijne ontroering bemerkte had, zag hij mij scherp aan en sprak, half verwijtend, half waarschuwend:

- 'Waarom gaat u heen?.... Zijn er dan hier geen zielen meer te redden?'

- 'Als ik met jou kon beginnen, Hâri!' liet ik me ontvallen.

- 'Met mij?' riep hij verwonderd uit. 'Neen neen.... ik ben nu vijftig jaar.... Mij redt niemand

meer.... De eenige, die 't nog zou kunnen - die is al lang dood en begraven....'

- 'Wie is dat dan, Hari?'

- 'Dezelfde, die ook oorzaak is.... dat ik drink.'

- 'Die oorzaak is, dat jij drinkt?' vroeg ik met meer nadruk.

- 'Ja, de eenige, die ik ooit bemind heb.' Toen was het, of hij zijn hart op eens moest lucht geven. 'Neen, Mijnheer de Kapelaan, u weet dat niet, en de menschen weten het ook niet, die mij voor een lustigen gast houden en er geen besef van hebben, hoeveel leed en verdriet de drank mij eerst moet helpen vergeten, eer ik hun mijn grappen verkoop.'

- 'Waarom hebt ge haar dan niet getrouwd?' vroeg ik nogmaals.

- 'Zij was Protestant,' zeide hij kalmer. 'Dat zouden wij beiden nu nog wel te boven gekomen zijn, maar mijne ouders wilden hunne toestemming niet geven. Ik was Candidaat-Notaris en moest jaren lang wachten eer ik Notaris zou worden.... Toen is het eene bij het andere gekomen. Hare ouders wilden voor de mijne niet onderdoen en er werd veel gepraat en veel gestookt van weerszijden en er is veel onbegrepen en onopgehelderd gebleven....'

En intusschen heeft zij niet langer gewacht, of niet langer kunnen en willen wachten. Er is een rijke Meneer gekomen en hoe het gegaan is, weet ik niet - of hare ouders haar zoolang bepraat en overtuigd hebben.... maar zij heeft den rijken Meneer genomen....'

Er stond een traan in zijn oog.

- 'En nu weet u 't, Mijnheer de Kapelaan - en als u nu in vreemde landen zal zijn en mogelijk nog eens aan Natten-Hâri denkt.... dan weet u ten minste, hoe alles gekomen is.'

- 'Zeker, Hâri,' beloofde ik, 'ik zal aan je denken en ook voor je bidden.'

Toen stak hij mij de hand toe.

- 'Adieu dan, Mijnheer de Kapelaan,' sprak hij. 'En nu weet ik waarachtig niet meer, of ik gekomen ben om u adieu te zeggen, dan wel om u dat alles te vertellen.'

Toen hij weg was, herinnerde ik mij, dat hij mij eens had toegevoegd: 'Mijnheer de Kapelaan, wij zijn de twee eenige gelukkigen in Eppekoven.'

25 Augustus. Wie ben ik dan? Ben ik een speelbal in de handen der Voorzienigheid? Wil de He-

mel dan mijn verderf?.... Waarom, o Heer, waarom?....

Moet ik vertwijfelen?....

Luistert, gij, die ooit deze bladen lezen zult! Ik wil alles kalm, zoo kalm mogelijk neerschrijven.

Ik heb geen weerstand kunnen bieden aan de verlokking mijns harten. Een bovennatuurlijke macht, een duivel heeft mij op- en voortgezweept naar 't kasteel. Ik moest haar zien.... En ik heb haar gezien, o mijn God, o mijn God!

Het was Zondag namiddag en het heele dorp als uitgestorven. Dat de baron op reis was, wist ik. In het begin van den namiddag, omstreeks twee uur, hoorde ik een paar vrouwenstemmen op de straat. 'Ook naar de Wietersche kermis, Geertrui?' En de oude Geertrui van 't kasteel antwoordde: 'Als 't God belieft, elk jaar zoolang vader leeft.' Sinds dat oogenblik is Meienrade niet meer uit mijn gedachte geweest. Ik moest er heen. Ik trachtte te werken, ik trachtte te bidden - te vergeefs!

Tegen zes uur ben ik uitgegaan. 't Was een snikheete dag geweest. Achter in 't Noordwesten broeiden donkere onweerswolken.

Om het dorp heen, den berg ten halve bestijgend en door het eiken kreupelhout weer afdalend, be-

reikte ik het park, daar waar het met een hooge heg van kornoeljes omgeven is.

Hier heb ik menigmaal gestaan, ook als Renilde er niet was, soms te midden van den nacht in 't heldere licht der maan, alleen maar om 't plekje te zien, waar zij gewoonlijk vertoeft - want hier is haar lievelingsplaatsje. Tegenover mij, aan 't ander einde van 't park, lag de oude, grijze watermolen met zijn donkerbruin rad en zijn bouwvallig bruggetje er boven. Schuimend stort de Geul zich over de vunzige planken, vormt eerst een breede, diepe kolk, waarin haar water als in eene neer¹⁾ ronddraait, en vloeit dan bruisend en stoeiend verder voort....

Doodstil, als in slaap getooverd, lag alles voor mij. De kalmte der natuur, die het onweder voorafgaat, spreidde zich uit over het park, geen blad bewoog zich, het molenrad hing bewegingloos onder het neerplassende water, dat droomend voortkabbelde.

Haar stoel, niet verre van den waterplas, was ledig. Alleen het opgeslagen boek getuigde, dat zij hier vertoeft had.

Eensklaps hoorde ik iemand komen. Doch neen -

1) Draaikolk.

het was de vrouw van den ouden mulder, die over het bruggetje den molen binnenging.

Toen alles weer stil was, en ik haar niet vond, doemde een gevoel van schaamte in mij op, van schaamte over mij zelve. Was ik dan zoo zwak, dat ik geen weerstand kon bieden aan het zondige verlangen mijns harten? Ik wilde weg en toch hield mij iets aan den grond gekluisterd. Welriekende geuren stegen op uit het park, gonzende insecten vlogen om mij heen, zoel en drukkend was de lucht....

Hoe lang ik daar gestaan heb, weet ik niet. Een kinderstem, de stem van Françoise, wekte mij uit mijn droom. 'Pas trop loin, mon enfant', hoorde ik Renilde zeggen. Terwijl het kind zich spelende verwijderde, was zij haar stoel genaderd. Een licht zomertoilet hing los om hare schouders. Nog eenige oogenblikken bleef zij rechtop staan; zij legde haar beide handen achter onder het hoofd, vouwde ze daar samen, wendde het schoone gelaat omhoog, terwijl ze de oogen sloot voor het al te felle licht en schudde plotseling het lange blonde haar, dat weelderig langs den rug golfde.... Was het een booze droom, die haar kwelde, waaruit zij trachtte te ontwaken?.... Ik meende te ontwaren, dat een lange

zucht haar boezem ontsnapte. Toen zette zij zich neder en nam het boek ter hand, doch spoedig liet zij het op haar schoot rusten en verzonk in gedachten. Wat mocht haar geest bezig houden?

Een onbeschrijfelijke weemoed maakte zich van mij meester. Haar, de hemelschoone, de aangebedene, voor wie ik zoo gaarne alles op aarde geofferd had en die toch eeuwig voor mij verloren was, zag ik mogelijk voor de laatste maal... Wat had ik niet gegeven, om haar nog eens de hand te mogen drukken, nog eens in 't oog te mogen zien, haar te mogen zeggen: Vaarwel, wees eeuwig gelukkig! Mijn borst hijgde en ik hoorde vreemde, geweldige akkoorden door mijn hersenen ruischen, brokstukken van ongekende melodieën, welke samensmolten met den hevigen rukwind, die plotseling door 't gebladerte stormde... En mijn hart zong mee, een lied van wanhoop en eeuwig afscheid!.....

Van droefheid overstelpt, verwijderde ik mij. Dofrommelend naderde het onweder. 't Was of ik medelijden gevoelde met mij zelven. De tranen liepen over mijne wangen en zonder te denken herhaalde ik halffluid: 'Vaarwel..., vaarwel, Renilde.... vaar-

wel!' en ik verhaastte onwillekeurig mijne schreden.

Ik kon ongeveer tweehonderd passen ver zijn, toen ik plotseling een gil hoorde. Ik bleef staan en vernam nu duidelijk op Meienrade een vrouwenstem, die om hulp riep. Ik keerde om en liep terug naar de plaats, waar ik gestaan had.

Een vreeselijk schouwspel trof mijn oog. Ik zag de vrouw van den ouden mulder, die Renilde bewusteloos uit het water trok. Deze hield Françoise omkneld....

Ik begreep terstond wat er gebeurd was: de kleine Françoise was, al spelende, van het bruggetje van den watermolen gevallen, en Renilde was haar nagesprongen om haar te redden.

Met meer dan menschelijke kracht poogde ik door de heg binnen te dringen. Te vergeefs. Ik moest om het park heen, den anderen kant over het bruggetje van den watermolen naar binnen.

Toen ik ter plaatse kwam, lag Renilde op het gras, de kleine Françoise nog steeds in haren arm. De vrouw van den mulder had de bovenkleederen der drenkelinge losgemaakt en legde de hand op haar hart.

- 'Zij leeft!.... zij leeft, Mijnheer de Kape-

laan!.... Ik ga hulp halen!' stiet zij uit en ijlde voort.

- 'Zend mij, wien ge maar vinden kunt!' riep ik haar na.

Toen nam ik Renilde en het kind met reuzenkracht in mijne armen en snelde met den dierbaren last naar het kasteel. Angstig drukte ik haar tegen mij aan, terwijl haar hoofd, onbewegelijk, met gesloten oogen, op mijn schouder rustte. Haar hals was half ontbloot.

- 'Renilde,' fluisterde ik, 'Renilde, kom tot u zelve.... o, sterf niet.... sterf niet!' En in namelooze smart drukte ik mijne lippen op de hare en kuste haar mond en hare wangen.

Zoo snelde ik voort, het kasteel binnen, en vond in de vestibule een rustbank, waarop ik de schijndooden nederlegde.

Toen was ik als radeloos. Ik zonk een oogenblik op de knieën om te bidden, doch herinnerde mij, dat ik pogingen moest aanwenden om de drenkelingen in 't leven te doen terugkeeren.

Eenige minuten later kwam hulp opdagen - mannen en vrouwen uit het dorp. Toen ben ik in zwijm gevallen. Twee lieden hebben mij naar huis gebracht.

- 's Avonds 11 uur. Renilde is gered, maar de

levensgeesten in Françoise waren niet meer op te wekken. De dokter van Gulpen kon slechts haar dood constateeren. Morgen wordt de Heer de Warimont terug verwacht.

26 Augustus. Renilde is ontroostbaar. Zij zit bij het lijkje en wil niemand toelaten. Ik zal straks den Heer De Warimont te gemoet gaan en hem voorbereiden.

28 Augustus. Françoise heden begraven. - - - En te midden van al die onbeschrijfelijke smart zit ik met de wanhoop en den dood in de ziel en moet troosten en vermanen en zielen redden uit vertwijfeling. -

Renilde is nog steeds voor iedereen ontoegankelijk. Wanneer en hoe zal ik haar spreken?... - -

- - Neen, het was geen heiligschennis, de kus dien ik op hare lippen drukte. Als er zonde is, dan is 't alleen mijn liefde, sterker dan de dood! En toch hoor ik overal een stem: 'Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam....'¹⁾ Maar waarom, o Heer,

1) Wie eene vrouw aanziet om dezelve te begeeren.

waarom haar dan plaats en op mijn weg?....

En toch is er niets, waarvoor ik u meer zou willen danken en prijzen!

Nog gloeien mijn lippen van dien kus en niets zal ooit dien gloed van mijne lippen kunnen wegvagen.... In de verre zandwoestijnen van het Oosten, in de maagdelijke wouden van het Westen, steeds en overal zal de herinnering mij blijven, dat ik haar aan het hart heb gedrukt, dat ik haar heb gekust, met den kus der vurigste en edelste liefde!

- Miserere mei, Domine, miserere mei!¹⁾

29 Augustus. Renilde is hevig ziek. De dokter spreekt van pneumonie. Nochtans is er voorloopig geen gevaar. De Baron draagt zijn lot als een man, als een waar Christen. Ik benijd hem om zijn kalmte te midden van al zijn leed. Of is hij een dier naturen, bij wie de smart niet tot uitbarsting komt, maar heimelijk en ongeneeslijk voort blijft woekeren?

31 Augustus. De ziekte neemt toe. Renilde heeft den geheelen tijd geijld. Niemand mag bij haar komen.

1) Wees mij genadig, Heer, wees mij genadig.

Steeds ziet ze het lijkje van Françoise en beschuldigt zich zelf de oorzaak van haar dood te zijn, omdat zij zich liet medesleepen door wereldsche en zondige gedachten. 'Waarom vervolgt die man mij ook overal,' heeft ze geroepen, 'dat ik eeuwig aan hem denken moet en al het andere vergeet?' - Aan wien, aan wien, o mijn God?.... Ik meende te verzingen, toen de Baron mij om raad en opheldering vroeg....

- Meienrade staat als verlaten. Alles is dicht en 't is of de natuur rond omheen werd geraakt door de vleugelen des doods. Alleen de zon schijnt onverbiddelijk als altijd en op de binnenplaats, voor 't bordes, kon ik de lucht zien trillen.

2 September. Pneumonie in hooge mate. Hevige koorts. Heldere oogenblikken tusschen haar ijlen, die echter van zware afgematheid getuigen. Morgen, den zevenden dag, de crisis, die beslissend kan zijn over leven en dood....

Indien er nog een offer moet zijn, o Heer, waarom dan mij niet gekozen? -

- - - Geen twijfel meer. Wat ik vreesde en toch zoo vurig wenschte, is tot waarheid geworden.... Renilde gevoelt voor mij, zooals ik voor haar. Ik ben

het, aan wien ze denkt, ik ben de uitverkorene harer ziel, zooals zij de mijne is.

Dat is te veel, o Heer, voor een menschenhart! Waarom mij het hoogste geluk op aarde laten aanschouwen, zonder het mij te gunnen? Waarom mij bij de hand nemen en mij het paradijs toonen uit te verte, met onherroepelijk verbod om het ooit te betreden? - - -

Heden namiddag, tegen het vallen van den avond, liet de Baron mij ontbieden. Hij ontving mij in een voorvertrek van de ziekenkamer. Alles was doodstil, wij praatten fluisterend. De dokter was er voor de tweede maal, had de patiente erger gevonden en den raad gegeven, van het eerste heldere oogenblik gebruik te maken, om de zieke te laten biechten. Wel had de Heer de Warimont voorgesteld om Pater Richard uit Maastricht, Renilde's biechtvader, te ontbieden, maar de dokter had gemeend op spoed te moeten aandringen; er was wel geen gevaar van sterven, doch voor de crisis, die rasser naderde dan hij verwacht had, wilde hij op alles voorbereid zijn....

Ik knikte, ten teeken dat ik bereid was, en nam zwijgend plaats.

Een oogenblik later verscheen de oude Geertrui,

die Renilde verpleegt. Zij wenkte ons toe, dat de zieke kalm was. Toen stond de Baron op.

- 'Ik zal haar even voorbereiden op uwe komst,' zegde hij. 'Uw plotseling verschijnen zou mogelijk....'

Hij ging de ziekenkamer binnen; ik bleef hijgend aan de deur staan, zag hem de zware gordijnen der legersponde openen en hoorde, hoe hij sprak van een geestelijke te ontbieden.... alleen uit voorzorg.... en hoe zij zachtjes toestemde....

Hij gaf mij een teeken en verliet het vertrek, dat hij achter zich sloot.

Toen ik haar naderde en zij mij ontwaarde, ontsnapte haar een lichte gil. Haar hoofd viel terug in het kussen en ik hoorde hoe zij snikte: 'Bij U, bij U?.... Nooit - nooit!'

Hoe hevig ontroerd ik ook was, vatte ik al mijn wilskracht samen, om mijn priesterlijke waardigheid te behouden, waarmede ik gekomen was. Ik sprak haar van den eeuwigen Rechter, van het gevaar in zonde te sterven, daar toch de rechtvaardige zelf zeven malen zondigt op één dag....

- 'Gaarne wil ik biechten,' antwoordde zij, 'maar ik bid, ik smEEK u, pijnig mij niet langer, haal een anderen biechtvader, wien ge maar wilt....'

- 'Maar indien doodsgevaar dreigt....' waagde ik nog te zeggen.

- 'Dan zal ik ongebiecht voor mijn Rechter verschijnen,' antwoordde zij, 'kleine zonden zal Hij mij vergeven, iets misdadigs kan Hij mij niet aanrekenen - ik heb God gelaten, wat aan God behoorde!'

Als bewusteloos viel zij neder.

Toen ben ik voortgehold, een uur ver, om den Pastoor van G. te halen. De avond was inmiddels gevallen. Terwijl ik voortspoedde door de duisternis, liepen de tranen over mijn gelaat. Wat was het, dat zij elk ander kon biechten, slechts niet aan mij?

- Mijn vermoeden was maar al te waar geworden; nu begreep ik haar raadselachtig ontwijken op Maasloo, haar kort verblijf in het klooster, haar plotseling besluit om Eppekoven te verlaten - zij had mij bemind van 't eerste oogenblik onzer ontmoeting, maar zij had aan God gelaten, wat aan God behoorde!....

Behoorde ik dan nog aan God, ik, eeuwig rampzalige?....

Toen ik thuis kwam, vond ik een brief van den Bisschop, die mij uitnodigt om mij den 12^{den} dezer te Antwerpen in te schepen.

9 September. Renilde wordt beter. Alle gevaar is geweken. Zij is gered!

[Iets lager stond nog:]

Vaarwel, Eppekoven! Vaarwel, Renilde, tot in de eeuwigheid!

Toen ik des anderen daags mijn tochtje voortzette, verliet ik in 't naastbijgelegen dorp den straatweg en dwaalde naar Eppekoven.

Over het steenen bruggetje, dat nog altijd met zijn bontgeschilderden Sint Johannes Nepomucenus prijkte, stapte ik de breede straat in en daar lag het dorp vóór mij, zooals de voormalige Coadjutor het in zijn brieven aan zijn Heerroom beschreef. Links de smidse, rechts de Zwaan, iets verder het kerkje met het levensgrootte Christusbeeld naast den kerkhofmuur - en ginds, buiten het dorp, aan de Geul, Meienrade verlaten en onbewoond....

En over dat alles lag een dik kleed van sneeuw, als om een eeuwig geheim te bedekken en te bewaren....

't Stumpke.

't Stumpke.

De fabriek was een oud, somber gebouw met een zijvleugel langs de Roer. Later waren nog een zijvleugel en allerlei bergplaatsen, loodsen en magazijnen bijgebouwd zonder veel orde, alleen zooals ruimte en gemak het voorschreven. De hoge muren waren van bruine briksteenen en de ongelijke daken met roode, door den walm der schoorsteenen hier en daar zwart getinte pannen gedekt, zoodat het geheel een vuilbruin gevaarte geleeek, waaruit met zijn zwarten top de schoorsteen der stoommachine dreigend oprees. In de zijvleugels wezen drie rijen ijzeren raampjes met vuilwit-gekrijte

of grauw bestoven ruitjes, op anderhalve manslengte van elkander, duidelijk drie verdiepingen aan, terwijl de vensters der bergplaatsen en loodsen en van sommige hoge daken zonder bouworde en symetrie naast en boven elkander stonden, als afschuwelijke, zwarte openingen in het logge monster.

De wolspinnerij - zoo heette de fabriek nog altijd naar hare oorspronkelijke bestemming, ofschoon er later ook ververij en weverij waren bijgekomen - lag een paar minuten buiten het kleine stadje aan de Roer; op geruimen afstand, reeds vijftig passen buiten de poort, kon men het gezwoeg van het groote waterrad en het geraas van de vele werktuigen en weefstoelen duidelijk hooren. De stichter der uitgebreide zaak, de overgrootvader der tegenwoordige firmanten, had deze ligging uitgekozen, omdat hij uitsluitend het water der snelvlietende Roer als beweegkracht had willen gebruiken, doch later, na de Belgische revolutie, waren met de uitbreiding der zaak stoomkracht en in verband daarmede grootere magazijnen en bergplaatsen noodzakelijk geworden.

Des morgens, in den zomer om zes uur, in den winter om zeven uur, begaven zich een honderdvijftig werklieden, mannen en vrouwen, oud en jong, elk met

een blikken flesch of een kruik vol koffie, naar de fabriek. Als dit personeel des avonds, in den winter om zeven, in den zomer om acht uur, moe en loom het groote gebouw verliet, betrok Gradus de nachtwaker het kamertje van den portier nabij den hoofdingang. De laatste werklieden gingen hem op hun klipklappende klompen voorbij, terwijl de laatste tonen der haastige en stootende bel weerklonken, die het sluiten der fabriek verkondigde; daarna kwamen de heeren van het kantoor, hingen de sleutels op hun nummer aan het groote zwarte bord, groetten kortweg en gingen; eindelijk ging ook Jan de portier met een ‘goeden nacht’, dat Gradus met een ‘slaap wel’ beantwoordde. Dan begaf hij zich naar den hoofdingang, draaide den sleutel van het nachtslot tweemaal knarsend om, schoof boven en beneden de zware grendels dicht en bevond zich geheel alleen in de donkere, uitgestorven fabriek, die overdag zooveel geraas maakte.

Gradus was een oudachtig mannetje, niet groot van gestalte; aan zijn rechterhand ontbraken de drie middelste vingers. Hij en anderen noemden die hand ‘het stumpke’. De oudste werklieden der fabriek, die met hem jong waren geweest, konden berekenen,

dat hij zoowat in zijn zes of zeven en vijftigste moest zijn, voor anderen was zijn ouderdom moeilijk te gissen. Peper- en zoutkleurig was zijn haar altijd geweest, ten minste van af zijn twee en dertigste jaar, en op zijn gelaat met breeden neus en diepliggende oogen teekenden sinds jaren dezelfde trekken veel ernst, veel zorg, veel lijden en veel gelatenheid. Zijn blik had iets mats en onverschilligs en praten deed Gradus maar weinig. Och, dat 'stumpke', dat hem vroeg had grijs gemaakt, had hem ook vroeg oud gemaakt. Ja, dat was eene heele historie geweest!

Gradus Messemakers was op veertienjarigen leeftijd in de fabriek gekomen en had eerst drie jaren lang aan 'den wolf' gestaan, de machine, waarin de gewasschen wol wordt losgewoeld en van de grove, nog overgebleven onreinheden bevrijd. Gedurig moest hij door een ruime opening kruipen om de wol onder een sneldraaiend rad weg te halen, 't geen hij met gesloten oogen deed, omdat stof en haartjes en soms kleine steentjes om hem heen vlogen.

Daarna was Gradus in de spinnerij gekomen. Eerst had hij aan een groot toestel den gesponnen draad van groote op kleine klossen moeten overbrengen en den grooten klos, die ledig geloopt, of den kleinen

klos, die vol gelopen was, door andere moeten vervangen. Daar er honderd vier en veertig klossen met groote snelheid vóór hem ronddraaiden, was het een voortdurend uitnemen en inzetten geweest. Later moest hij aan een dergelijk toestel de draden van drie, vier of meer klossen op een enkelen klos doen loopen, waarbij een afgebroken draad telkens moest worden aangelascht. Naast hem stonden oudere werklieden, zoogenaamde vóórspinners, die de ruwe wol op de machine tot een draad vormden, waarbij zij met het beweegbare onderstel, achteruit en vooruit liepen, hetgeen zij uit- en inrijden noemden en waarbij zij allerlei liedjes zongen.

Op zijn vijf en twintigste jaar was hij zelve vóórspinner geworden en een paar jaar daarna meesterknecht-opzichter over de kaardmachines. Hier werkten alleen vrouwen en ook - zijn Antje. De werksters waren den heelen dag bezig met het uitspreiden der wol op het doek, dat deze onder vijf of zes met stalen banden voorziene cylindres brengt, van waar ze aan den anderen kant in lange strooken of krullen te voorschijn komt, die het werkvolk 'Worstjes' noemt. Gewoonlijk moet dezelfde wol drie of vier zulke kaardmachines doorloopen, soms moest vóór het in-

leggen een al te groote vlok met de hand nog wat uitgeplozen worden. De taak van den opzichter bestond niet alleen in het bewaken der werktuigen, maar ook en voornamelijk in het besprenkelen der wol met olie - één liter op de tien pond, en zulks maar altijd door, van den morgen tot den avond. De vloer, de muren, de werktuigen, door welke de vette wol liep, de kleederen der kaardsters, zelfs de trap, waarover ze kwamen en gingen, waren dan ook met olie gedrenkt. In de fabriek werd de plaats, waar de kaardmachines stonden, niet anders dan 'de vette hoek' genoemd.

Hier, in den vetten hoek, had Gradus de gelukkigste dagen van zijn leven gesleten. Na drie jaren had hij genoeg gespaard, om zijn Antje te kunnen trouwen en haar voor altijd van het morsige werk te bevrijden.

Hij was in zijn dertigste en zij zes en twintig toen ze trouwden. Te vroeg hadden ze 't niet gewaagd - daarvan had Gradus te veel voorbeelden beleefd in de fabriek.

Antje was een klein, zwart schepseltje met donkere oogen en bleeke wangen, een fabriekskind zooals hare ouders en grootouders ook waren geweest. Sterk

was ze dus niet. Ze gevoelde zich dan ook als in den hemel, toen ze niet meer aan de machine behoefde te staan en rustig neerzat in haar eigen, gezellige woning in 't Molenstraatje.

Och, hoe herinnerde Gradus zich nog, hoe vergenoegd hij steeds thuis kwam en hoe zij hem ontving in de zindelijke huiskamer met een glimlach of met een vriendelijk woord! En hoe ze heele avonden zaten te praten aan 't venster in den maneschijn, en hoe ze Zondags gingen wandelen, hij met zijn hoogen hoed op, zij met haar trouwsjaal om! En eindelijk, nadat ze bijna drie jaren getrouwd waren, voedde Antje de hoop om moeder te worden! Och, hoe ze hem dat met een glimlach op de lippen had meegedeeld! Ze was bij 't eten vlak naast hem komen zitten en toen ze gedaan hadden, had ze het hoofd tegen zijn schouders geleund.

- 'Zègk, Gradus, 't is zoo', was alles, wat ze gezegd had, waarop hij haar in zijn armen gedrukt en gekust had en geantwoord:

- 'Noe höb ich dich nog leever as ooit, Antje!'

Er was een tijd gekomen van stil verlangen en verbeiden, van liefderijk koesteren, van heimelijke, ongekende vreugde.... De maanden waren lang-

zaam omgegaan, tot omstreeks Sint-Jan.... nog ééne maand en Gradus zou vader zijn!

En toen - toen was het gebeurd!

Gradus had bij de kaardmachines gestaan en Mieke Savelberg, de dochter van een zijner beste kameraden, had gevraagd om even te mogen gaan drinken. Gradus had toen zelf Mieke's plaats ingenomen en de wol opgelegd, tot hij een stukje hout tusschen de cylindere bemerkte. Dat moest hij er toch even uithalen, 't zou anders de stalen baarden te veel havenen. Met de voorste vingers der rechter hand ging hij voorzichtig tusschen de cylindere om 't houtje fluks te grijpen - met een rauwen gil trok hij de hand plotseling terug.... De drie middelste vingers waren verpletterd.

't Was tegen twaalf uur gebeurd, een paar minuten vóór dat de werklieden de fabriek verlieten. Als een loopend vuur was het van mond tot mond gegaan: 'Gradus Messemakers is mit de hanjd onger de machine gekomme!' En vóór dat iemand het had kunnen verhoeden, waren een aantal vrouwen en meisjes naar het Molenstraatje gerend en bij Antje binnengestormd: 'Gradus is onger de machine gekomme!'... Antje had eerst niet kunnen gelooven; toen ze duidelijk gehoord had: 'mit de rechterhanjd tösse de

cylinders,' was ze bewusteloos in elkander gezonken. Toen men Gradus een uur later met verbonden hand thuisbracht, vond hij er den dokter en een paar buurvrouwen. Antje had een meisje ter wereld gebracht, haar toestand kon zeer zorgwekkend worden...

Den derden dag had Antje koorts gekregen en den zesden dag was ze gestorven. Gradus was met klein Antje alleen gebleven....

Nog twee dagen - en de dokter had verklaard, dat het afzetten der drie verbrijzelde vingers noodzakelijk was; het koud vuur was in aantocht en kon Gradus mogelijk het leven kosten.... er viel zelfs geen tijd te verliezen.

Hij moest leven voor klein Antje.

Op den dag der begrafenis, juist toen ze Antje wegdroegen onder het zingen van het 'De profundis', verrichtte de dokter de operatie. Gradus voelde er niets van, ofschoon hem de dikke tranen over de wangen rolden. Hij luisterde maar naar dien zang, die zich langzaam verwijderde en zijn allerdierbaarst medenam.... Toen hij niets meer hoorde, viel hij in zwijm....

O de tijd, de tijd, dien hij toen had doorgebracht!... Hij was radeloos, gek, en later su geweest. Heele

dagen had hij met zijn kind op de knieën vóór zich uit zitten staren en gegeten en gedronken, wat de burenen hem brachten.

Toen Gradus vijf weken later in de fabriek terugkeerde, was hij oud en grijs geworden.

Een der Heeren was zelve bij hem gekomen met het verzoek om terug te keeren; de oude nachtwaker was gestorven en hij werd in diens plaats gesteld. Dankbaar nam Gradus het aanbod aan; hij wist immers wel, om aan de machine te staan, was hij niet meer geschikt, en met de Heeren was hij het volkomen eens, dat hij nog zeer goed in staat was om door de fabriek te loopen met de lantaarn, die hij desnoods in de linkerhand kon dragen. Overigens, de lantaarn was immers van een bijzondere inrichting; als ze omviel, doofde ze van zelf uit; de Heeren hadden ze opzettelijk uit Brussel laten komen.

En nu wandelde Gradus al bijna vijf en twintig jaar elken nacht met de brandende lantaarn door de groote, duistere fabriek. Van 's avonds negen tot 's morgens vijf uur moest hij vijf maal de ronde doen. Maar gewoonlijk begon hij zijn eersten tocht al om half negen, om alles op zijn gemak te kunnen nazien.

Door de beide kantoren, die hij zorgvuldig weer

achter zich sloot, kwam hij in een groot vertrek, de expeditiekamer, waar allerlei balen en pakken ter verzending gereed lagen. Van hier ging het trap op en trap af door den linkervleugel, die uit groote zalen en werkplaatsen en magazijnen bestond, in eene loome, haast tastbare duisternis gehuld, waarin de roodachtige vlam zijner lantaarn een karig licht verspreidde. Beneden wierp hij een blik op den wolf en de waschkuipen, boven op de spin- en kaardmachines, die zwart en onbewegelijk in den donker stonden. Op de derde verdieping waren de voorraadkamers, waar duizenden ponden wol lagen en waar over dag drie werklieden met uitzoeken en sorteeren bezig waren. Groote hoopen vette wol lagen op den glibberigen vloer. Langs een andere trap afdalend, kwam Gradus bij de kaardmachines in den vetten hoek... Vandaar ging het nogmaals naar beneden, naar de stoommachine. Het vuur smeulde nog onder den verbazend grooten ketel, waarin zich soms vreemde geluiden deden hooren, als van groote blazen, die in 't water klokkend opwelden, terwijl het heele gevaarte sissend den laatsten stoom uitblies. Als Gradus hier de lantaarn in de hoogte hief, om nog eens ten overvloede, zooals hem geleerd was, naar den

manometer te zien, wierpen het kolossale drijftrad en de zware balançoirs phantastische schaduwen op de helder gewitte muren. Boven de stoommachine lagen de droogkamers, waarin soms een vervaarlijke hitte heerschte; de wanden waren steeds heet, ook als er gespuid werd. Door een smallen gang bereikte Gradus het achtergebouw, waarin zich hoofdzakelijk eene smidse en bergplaatsen voor vloeistoffen bevonden. Hier kwam hij aan het eigenlijke doel van zijn tocht - een groote, staande klok, die de controleur genoemd werd. In den donkere hoorde men van verre reeds haar langzaam, regelmatig getik. 't Was een klok zonder wijzers; het geheele cijferblad draaide, zoodat het cijfer, hetgeen het uur aangaf, steeds boven was. Het blad was tevens rondom met beweegbare houten pinnen voorzien. Op den nok der klok kon door middel van een koperen drukker de houten pin, die zich juist boven bevond, worden neergedrukt, waardoor het uur werd aangeduid, waarop de waker het uurwerk had bezocht. Gradus klom op een houten trapje, dat naast den controleur stond, drukte op den drukker, en aanvaardde zijn terugtocht door den rechtervleugel, die langs de Roer lag, en waar 't weer trap op en trap af ging door de dichte duisternis.

Beneden was de ververij, waar 't zoo vreeselijk tochtte, omdat dag en nacht alles open stond, en de met indigo en andere verfstoffen gevulde kuipen een akelige lucht verspreidden. In het vertrek naast de ververij stonden de walkmachines met hun hoge houten stampers en de kruikarren met vollersaarde er naast. Boven bevonden zich in lange rijen de weefgetouwen met de half afgewerkte stukken er op. In den laatsten tijd waren er vreemdsoortige getouwen bijgekomen, hooge gevaarten, waarin de draden van boven kwamen, na door allerlei openingen in verschillende langwerpige kaarten van bordpapier te zijn gegaan. Gradus had soms minuten lang de verschillende figuren bekeken, die er mede geweven werden, maar wijs was hij er niet uit geworden. Nog hooger waren weder allerlei bergplaatsen en magazijnen voor ruwe en afgewerkte goederen.

Bij dezen vleugel, buiten onder een afdak, bevond zich ook het groote waterrad, dat overdag zoo hijgde en zwoegde, als het de weefgetouwen en de walkmolens in beweging bracht. Door een houten deur kwam Gradus op het bruggetje boven de sluizen. Thans liep de Roer kletsend en kabbelend, als met een tergenden lach, onder 't zware rad door, den reus,

dien ze gedoemd was te drijven en die haar voortsloeg en in duizenden druppels en miljoenen wateratomen deed opstuiven. Nog dropen de altijd natte waterscheppers van het werk, dat zij den geheelen dag hadden verricht.

Door de weegkamers in het hoofdgebouw keerde Gradus terug naar de cel, die overdag aan den portier, des nachts aan hem behoorde.

Een goed uur later begint Gradus weder juist denzelfden tocht - en zoo iederen nacht, driehonderd vijf en zestig nachten in het jaar, de nachten na de zon- en feestdagen niet eens uitgezonderd!

Tweemaal slechts - tweemaal in bijna vijf en twintig jaren heeft hij ontbroken en een ander in zijn plaats moeten stellen. Maar dat is geweest, toen Antje zoo ziek was, eerst eenige dagen vóór hare eerste H. Communie, en de tweede maal, nu vóór een jaar of drie, toen Antje zoo hevig de koorts had, dat iedereen zei: 'ze ruukt nao de schup'.¹⁾ Sterk was Antje, het achtmaandsch kind, bij lange niet!

In den zomer bij mooi weder, in den winter bij maneschijn, bleef Gradus soms lang stilstaan op het

1) Ze riekt naar de spade (van den doodgraver).

bruggetje bij het groote waterrad. Behalve het kabbelend water was alles doodstil. Als in diepen slaap gehuld, lag het stadje op eenigen afstand vóór hem. Daar, vlak vóór hem, die zwarte opening tusschen de huizen aan den geslechten wal - dat was het Molenstraatje.... In den zomer vernam hij een enkele maal het geraas van een rijtuig of het lustig gezang van een paar vrienden, die wat laat huiswaarts keerden, in den winter den ratel van den nachtwacht en zijn roep: 'Ein oer hèet de klok, de klok hèet ein!' waarop één dreunende slag der Groote-torenklok volgde.

Gradus kon weer gerust heengaan - in 't Molenstraatje, daar vlak vóór hem, en in 't heele stadje heerschten volkomen rust en vrede....

Soms, tusschen twee rondgangen in, vertoefde Gradus ook op een andere plaats - in den vetten hoek. Vooral als de winternacht zoo recht buig en onstuimig was, moest hij er heen. En dan, op die plaats, herleefde weder 't geheele verleden vóór zijn geest.... Hier stond dezelfde machine nog, waaraan Antje twee jaren onder zijn opzicht gewerkt had - ginds dezelfde, waaraan Mieke Savelberg nóg werkt en die hem drie vingers gekost heeft.... en zijn Antje!

Enkele malen zit hij er in den zomer, heel vroeg in den morgen, als de eerste schemering door de vuil bestoven raampjes breekt. Dan begint Gradus de toestellen en werktuigen beter te onderscheiden. Langzaam dringt er meer en meer licht naar binnen en 't is of aanstonds de bel zal gaan, of de machines zich weer ratelend in beweging zullen zetten en of de meisjes weer zullen komen, de jonge deernen van toenmaals, en met hen zijn Antje!

Lang blijft hij zitten turen en droomen, tot hij plotseling met een diepen zucht de nog brandende lantaarn grijpt met den pink en den duim van zijn stompje en zijn laatste tocht voor dien nacht voortzet naar den controleur...

Als Gradus na zulk een nacht, loomer en afgematter dan anders thuis komt, en Antje koffie en brood klaar zet, vóór hij gaat slapen, dan durft hij haar haast niet aanzien, uit vrees, dat zij iets merkt in zijn oog, iets vochtigs, dat op een traan gelijkt.

't Was een recht buiige, stormachtige avond in 't laatst van November. Om zeven uur hadden de fabriekarbeiders hun werk verlaten en waren allen, bibberend van kou, op een sukkeldrafje naar huis

gesneld. Een kwartieruur later had Gradus de plaats van Jan den portier ingenomen, de groote deur gesloten en gegrendeld, en was weer heel alleen gebleven in de groote, donkere fabriek. Bij snel op elkander volgende vlagen loeide de wind uit het Noordoosten en deed de kleine ruitjes op de binnenplaats en in de portierscel rinkelen.

Gradus vond het koud in die cel. Jan had de gewoonte om te spuien vóór hij heenging - eene beleefdheid, die hij zijn opvolger bewees. Maar 't scheen of Jan heden avond het kacheltje vergeten had, dat bijna uit was. Gradus had het al eens opgepookt - maar 't hielp niet. Hij stond op, haalde op de binnenplaats brandhout en krullen, en legde 't vuur weer aan. Bij zijn terugkomst bemerkte hij Jan's klompen in een hoek der cel, klompen van de grootste soort, die over de schoenen gingen. Die zouden wel warm zitten.

Als Gradus daar zoo ineengedoken met het kacheltje tusschen de beenen neerzit, strijkt hij met de linkerhand over de heup en de lenden.... Ja, dat is ze weer, die vervloekte jicht.... Daar heeft hij in den laatsten tijd meermaals last van gehad.... Dan zit ze hier, dan zit ze daar.... Maar gespro-

ken heeft Gradus met niemand er over.... Hij mag immers niet ouder worden, vooral in het oog van de Heeren niet.... Wat zou er van Antje worden, als hij te oud werd om zijn dienst te doen?.... Naar de fabriek gaan?.... Daar was ze immers veel te zwak voor!.... Als ze eens goed en wel getrouwd was - dan!.... Maar wie zou er om Antje komen, al was ze ook nog zoo mooi?.... Men kon nooit weten.... Maar hij moest blijven werken - voor haar!

Dien avond begon Gradus bijzonder vroeg zijn eersten tocht. Hij was knorrig, allerlei gedachten doorkruisten zijn hoofd.... Waarom wilde dat kacheltje ook niet branden?.... Als hij de heele ronde in eens deed, zou 't zeker uit wezen bij zijne terugkomst. Hij zou van uit de machinekamer terugkeeren, om nog eens na te zien....

't Was juist kwart vóór acht, toen Gradus door de kantoren ging. Toen hij de tweede deur achter zich dicht sloot en de magazijnen betrad, waarin de goederen ter verzending gereed lagen, bemerkte hij eerst, dat hij de klompen van Jan nog over zijn schoenen had.... Hij zou ze straks uitdoen, als hij van halverweegs even terugkeerde....

En weer ging het trap op en trap af door de dikke duisternis van den linkervleugel, waarin zijn lantaarn slechts een schemering wierp, langs de waschkuipen, langs de spin- en kammachines en langs de kaardmachines in den vetten hoek....

Heftiger gierde de wind en deed het licht zijner lantaarn waggelen - en met het licht waggelden alle schaduwen en voorwerpen om hem heen.... Er moest beneden iets openstaan, want een hevige tocht woei van beneden omhoog....

Van den vetten hoek ging het weer trap afwaarts langs de vette, uitgesleten trap naar de machinekamer.

En toen - ja, wist hij zelf hoe 't gekomen was? Op zijn klompen was hij plotseling uitgegleden van eene der uitgesleten treden van de oude, vette trap... hij had de lantaarn in de linkerhand en wilde met de andere zich grijpen aan de leuning, het stompje was niet bij machte de vette leuning te houden, hij viel, tuimelde langs de trap naar beneden, de lamp viel niet om, maar sloeg te pletter tegen de tweede trede, de brandende petroleum vloeide langs de trap, langs den vloer - en, hemel, wat was dat?.... op eens stond de heele machinekamer in lichtelaaie!

Gradus richtte zich op en tuurde verbaasd vóór

zich uit. Zijn bezinning had hij niet verloren.... neen.... neen.... hij zag alles.... en duidelijk.... Maar hij stond als aan den grond gekluisterd!....

't Was vreeselijk, wat Gradus zag en begreep. Afgewerkte wollen dekens hingen te drogen naast en boven den stoomketel, van den vloer tot vlak onder de droogkamer, waar zeker geen plaats genoeg meer geweest was. Ze moesten wel den heelen dag gehangen hebben, want alles stond in brand.... En door de openstaande raampjes der machinekamer joeg de wind naar binnen, die de vlammen aanwakkerde. Gradus hoorde de zoldering kraken - de droogkamers vatten vuur en daarnaast lag de vette hoek! Er was geen redding meer.

Dwars door de vlammen heen rende Gradus naar buiten, de binnenplaats op. Tegen den drempel stootend, vloog hem de eene klomp van den voet, onder de brandende dekens; den anderen moest hij wel bij 't uitglijden op de trap verloren hebben.... Die klompen waren oorzaak van alles!.... Hij verbaasde zich. Hoe kwam het, dat hij nog denken kon?.... Denken aan iets anders dan aan hulp en redding?.... Met alle kracht trok hij thans aan de bel naast de portierskamer. Maar de wind kwam noordoost, van den

kant der stad over den vetten hoek naar het front der fabriek.... Niemand zou hem hooren!....

Onwillekeurig zag hij om. De heele linker hoek der binnenplaats rondom de groote machine stond in vuurrooden gloed....

Toen overviel Gradus een groote angst. Wat zou hij antwoorden, als de Heeren hem zouden vragen, hoe de brand ontstaan was? Moest hij zeggen, dat hij klompen aan had, dat hij zich met zijn stompje niet had kunnen vastgrijpen? Wat zou er van hem worden, als hij ontslagen werd - hij, die tot geen werk meer in staat was?....

De ruiten der machinekamer sprongen stuk en vielen rinkelend op den grond. De vlammen sloegen naar buiten. Gradus bonsde 't hart tot in de keel.

- 'Antje, Antje,' sprak hij luid in zijn angst en vertwijfeling. Dan ontsloot hij de groote deur en rende op de stad aan.

- 'Brand! brand!' schreeuwde hij tegen den wind in, die hem loeiend om het hoofd sloeg. En onder 't loopen, in zijn doodsangst, herhaalde hij zonder te denken, in zich zelve: 'o God, die klompen!.... o God, die klompen!....'

Achter hem viel een der daken in; de vlammen

stegen een oogenblik hoog in de lucht, tot de wind ze over de heele fabriek heen joeg. Hij hoorde het knetteren der vlammen en het glijden der dakpannen over elkander. Een oogenblik werd de Groote-kerks-toren en het heele stadje verlicht met een rossen gloed....

- 'O God, die klompen!' herhaalde hij.

Nu ontwaarde hij iets, dat op hem toe kwam. Hij hoorde luide stemmen en nog verder een verward geroep. 't Waren werklieden, die den brand reeds bemerkten hadden, en naar de fabriek spoedden.

- 'Wo is 't?' vroeg een, toen zij Gradus voorbij stoven.

- 'In de machinekamer!' antwoordde hij.

Toen hoorde hij nog eene stem, die duidelijk zegde:

- 'Jesus-Maria! det zin de dèèkes, die ich vergèten hōb!'

Gradus herkende die stem. 't Was Willem Kriens, die in de droogkamers werkzaam was.

Toen Gradus het stadje bereikte, luidden de brandklok en de andere klokken, de nachtwachts ratelden, overal weerklonk het 'brand!.... brand!' Van alle kanten rende men naar de fabriek. Waarheen hij wilde, wist hij niet, maar eensklaps bevond hij zich

in 't Molenstraatje. Hij snelde de trap zijner woning op, doch kon slechts een paar woorden uitbrengen:

- 'Antje!.... Antje!.... de fabriek....'

Bewusteloos zakte hij ineen.

Nauwelijks was hij weder bijgekomen - Antje had hem gelaafd en de slapen gewasschen met water en azijn - of hij moest weer de straat op, naar den brand. Haar smeeken en bidden om thuis te blijven was te vergeefs - hij moest bij de fabriek wezen, hij kon niet anders. Daar zij hem niet wilde verlaten, liep ze naast hem en hilde. Toen ze buiten het Molenstraatje kwamen, stond de heele wolspinnerij in brand. 't Was een ontzaglijke gloed, een zee van vuur, waaruit de opgezweepte vlammen met duizenden brandende flarden als groote vonken tusschen de zwarte rookzuilen omhoog stegen. Thans jammerde en hilde Gradus ook en onwillekeurig zetten beiden het op een loopen.

- 'Wie is 't aangekomme, vader?' hijgde Antje.

- 'Ich weit neet.... ich weit neet....' nokte Gradus, als iemand, die in zijn vertwijfeling, niet meer beschikken kan over zijn zinnen.

Hoe meer zij naderden, hoe meer alles door elk-

ander rende, tierde en weeklaagde. Allerlei noodkreten stegen op, men riep om water, sommigen wilden nog iets redden, anderen waarschuwden schreeuwend bij dreigend gevaar.

Toen Gradus met Antje aankwam, baande hij zich een weg tot vóór de groote poort. Zij moesten er op geruimen afstand van verwijderd blijven, omdat de wind de vlammen steeds naar dien kant joeg; maar Gradus zag door de open poort, dat het heele hoofdgebouw en ook het portierskamertje een enkele laaie vuurklomp was. Aan redden van wat het ook ware, viel niet te denken. Eensklaps gingen er waarschuwend stemmen en bange noodkreten op. Er volgde een oogenblik van stilte. Met knetterend gekraak stortte het zware dak naar beneden, de binnenmuren bezweken, alles lag onder de brandende massa bedolven....

Toen hield Gradus zijn hart met beide handen vast en loosde een diepen zucht....

Goddank, niemand zou ooit weten waar de klompen waren!

Inmiddels had een groote groep zich om hem verzameld.

- 'Wie is 't aangekomme?' vroeg men van alle kanten.

- ‘Ich weit 'et neet,’ hijgde Gradus, ‘toen ich op de binneplaats kwâm, stong de machinekamer in volle vlam.’

Zijne ontroering was zoo hevig, dat men hem moest ondersteunen. Twee mannen namen hem onder den arm en geleidden hem huiswaarts. Willig liet hij zich voeren, als een kind. Antje volgde snikkend en troostte:

- ‘Alles is nîks, vader, noe geer¹⁾ maer gein schöld höbt....’

Heel vroeg in den morgen werd Gradus vóór de Heeren geroepen. In het bijzijn van den Commissaris van politie verklaarde hij sidderend en bevend, wat hij in tegenwoordigheid van Antje had verklaard. Hij kende de oorzaak van den brand niet. Toen hij buiten kwam, stond de machinekamer in volle vlam.

Kon hij wat anders zeggen, dan wat Antje gehoord had?.... Moest hij met leugen en schuld beladen bij haar terugkeeren?

Overigens, wie kon er bij winnen, wie zou er voordeel bij hebben, indien hij de waarheid zegde, in-

1) gij.

dien hij schuld bekende?.... De fabriek was toch vernield en een ander betichten of verdenken was onmogelijk....

En Gradus vertelde omstandelijk, hoe het kacheltje bijna uit was geweest, hoe hij naar buiten was gegegaan om brandhout te halen en toen het onheil bemerkte had.

- 'Gij deedt dus niet de ronde?' vroeg de Commissaris.

Gradus voelde als een schok door heel zijn lichaam gaan en wilde reeds beginnen te spreken, toen een der Heeren hem vóórkwam:

- 't Moet kwart over acht geweest zijn, Mijnheer de Commissaris, en zijn eerste ronde begint eerst om negen uur.'

Gradus voelde zich herleven. De Heeren fluisterden nog eenige oogenblikken onder elkander, daarna mocht hij heengaan.

Thuis gekomen, vond hij koffie en brood klaargezet, juist als alle andere dagen. Er waren een paar buurvrouwen. Antje dribbelde heen en weer; ze was beverig en bleeker dan anders, maar Gradus merkte 't niet. Afgemat viel hij op een stoel neer. Eten kon hij niet.

- ‘Geer zolt uch ouch wâl verschrokken hōbbe, meister Messemakers?’ meende vrouw Klinkhamer. ‘Drinkt maer 'n tas koffie, dan geit 'et euver.’
- ‘t Is 'n ongelök.... e groot ongelök....,’ prevelde Messemakers.
- ‘Alles schteit good in de asserantie, hōb ich geheurd,’ merkte vrouw Curver aan, ‘de Heere zolle d'r de minste schaaï bî hōbbe....’
- ‘Dao is nîks blîve schtaon as de zîkanjt langs de Roer,’ zei vrouw Klinkhamer.
- ‘Dèn erme Wullem Kriens,’ begon vrouw Curver weer, ‘dè is-t er 'et schlechtste van âf gekomme...’
- ‘Wullem Kriens?’ vroeg Gradus.
- ‘Och, geer kent 'em ummers wâl.... zoo'ne lange schwarte.... hê woont in de Bekkerstraot.... Dè is ouch euveral peutje de veurste¹⁾.... Dè hêèt zich weer getuind!²⁾.... Midde door de vlamme is-t-er geloupen om nog get³⁾ d'r oet te haole.... Zî hōbben 'em mit veer⁴⁾ man thoes gebracht....’
- ‘Hê hêèt 'ne schouwer oet d'r-ein⁵⁾ en is lik⁶⁾ gebranj, ’ vulde vrouw Klinkhamer aan.

- 1) Haantje de voorste.
- 2) getoond, laten zien wat hij kan.
- 3) iets.
- 4) vier.
- 5) uit elkander.
- 6) leelijk.

- 'Eine branjende balk is 'em op zî liif gevalle,' zei vrouw Curver.

Gradus bleef stom onder dit bericht. Hij zag de vrouwen met groote blikken aan, maar zijn mond bleef krampachtig saamgetrokken.

Dat twee dikke tranen over Antje's wangen rolden, merkte hij noch de anderen. Zij draaide zich ook juist om, als moest ze nog iets zoeken, in 't broodkastje.

- 't Is 'n ongelök.... 't is 'n ongelök....,' herhaalde Gradus, terwijl hij de boterham, die Antje vóór hem neerzette, van zich af schoof.

De beide vrouwen stonden op en gingen met de klagende vraag, waarvan men nu zou aan 't leven blijven?....

- 'Kom, vader, èèt noe maer,' smeekte Antje. Toen at hij en liet zich gezeggen als een kind.

Eerst na den middag viel Gradus afgetobd en afgemat in een diepen slaap. De natuur eischte haar recht....

Antje kende dien slaap. Zij verliet hare woning en begaf zich naar de Bakkerstraat. Met kloppend hart ging zij de woning der weduwe

Kriens binnen. De deur der woonkamer stond op een kiertje. Zachtjes duwde zij ze open.

Vóór haar, op een houten bank achter de tafel, zat vrouw Kriens, uitgeput, met het hoofd achterover en de handen in den schoot. 't Was of ze met open oogen sliep.

Tranen had ze niet meer.

Toen zij Antje ontwaarde, sloeg zij als wanhopend de handen in elkander en nokte:

- 'Hè had dich zoo leef, Antje, zoo leef!... Hè schprook van dich dâg en nacht....'

Toen rolden de tranen weer over haar wangen. Ook Antje weende. Zij bleven beiden sprakeloos; slechts in tranen uitte zich hun diepe smart.

Antje wist wel, dat Willem haar lief had - ofschoon hij 't haar nooit gezegd had. Aan allerlei kleinigheden had zij 't gemerkt, dat hij tegen haar heel anders was dan tegen andere meisjes. En zij wist ook, dat het de gelukkigste dag van haar leven zou zijn, als hij haar vragen zou om de zijne te worden.

Eindelijk zei vrouw Kriens, terwijl ze op een deur wees:

- 'Gank¹⁾ maer ens binne.... dao ligkt-er....'

1) ga.

Antje ging niet onmiddellijk. Zij moest eerst hare tranen drogen. Toen deed vrouw Kriens de deur open en liet Antje binnen.

Daar lag Willem in zijn bed, dat de moeder met heldere lakens en de beste spreid had uitgedost. Toen hij Antje bemerkte, kwam er een glimlach op zijn lippen.

- 'Bös-du¹⁾ dao, Antje?' vroeg hij met opgetogen blik. Zachtjes stak hij haar de linkerhand toe. Zij nam ze en vroeg met tranen in de stem:

- 'Wie geit 'et noe?'

- 'Ho, ho!' kwam hij, 'e bietje verbranjd.... det zal wâl weer bèter wèere.... Maer det ich die dèèkes vergèten hōb.... die motte wâl in branjd zin gegaon....'

- 'Det is daarom nog neet gezagd,' troostte de moeder.

- 'En dîne schouwer?' vroeg Antje.

- 'Mîne schouwer?' vroeg hij weer op zijn beurt. 'Dèè mankeert nîks, Goddank! Ei' bietje geschroeveld,²⁾ anger nîks. Dao, kiik maer' en hij bewoog den schouder om te toonen, dat het niets was.

1) ben jij.

2) geschaafd.

- ‘Zî zagte, det-er oet-d'r-ein was....’
- ‘Werèchtig neet,’ bevestigde hij. ‘Den dokter zag¹⁾ allein, det ich erg verbranjð bön.’
- ‘Du mos ouch neet zoo onveurzichtig zin,’ vermaande zij.
- ‘Jao, zoo bön ich noe ens. Zî hadde mich wâl gewaarschouwd, Piet Maossen en Sander Boute.... maer ich wol die baal d'r nog oet höbbe.... Het dâk baove de kamer achter 't kantoor hong nog op éin môer²⁾.... En noe ich de oorzaak kos zin van alles, mos ich toch redde wât ich kos....’
- ‘Du mos noe ouch neet te veul schprèke,’ zei vrouw Kriens.
- ‘Ich zal morgen of euvermorge nog ens trök komme,’ beloofde Antje.
Zij bleef nog een oogenblik staan, hij keek haar dankbaar aan. Toen ging ze.
In de voorkamer sprak vrouw Kriens:
- ‘Mos ouch waord halden, Antje, en morgje trökkomme.’
- ‘Ich belaoef 'et uch,’ antwoordde Antje.
Toen omhelsden de beide vrouwen elkander en een glimlach blonk door hare tranen.

1) zegde.

2) muur.

Antje keerde des anderen daags terug, maar mocht niet toegelaten worden. Willem was aan 't ijlen geraakt, de dokter had bedenkelijk het hoofd geschud en gezegd, dat de zieke volkomen rust moest genieten. Den derden dag stierf hij. De brand was hem op het hart geslagen, zeiden de mensen.

Toen Gradus 't hoorde, moest hij zich zelve geweld aandoen, om zich goed te houden. Antje barstte in luide tranen uit, zoodat Gradus moest zeggen:

- 'Maer.... maer.... Antje.... wie kons-te dich det noe zoo aantrèkke?'

Eerst had ze geen antwoord gegeven en toen:

- 'Och, det pakt mich zoo op ens.... ich hōb mich al drie dâg lank good gehalde....'

Ja, 't had Antje op eens gepakt, maar voor goed gepakt.... voor altijd.

Gradus was in de laatste dagen toch niet gerust geweest. Wel hadden de Heeren en de Commissaris van politie hem vrijgesproken van alle schuld, wel waren de klompen en de lantaarn voor eeuwig verdwenen, door de vlammen vernield, wel was de portierskamer, waar de klompen en de lantaarn zich anders hadden moeten bevinden, uitgebrand en be-

dolven onder het puin, wel had Willem Kriens verklaard, dat hij vergeten had de dekens weg te ruimen, hetgeen tot allerlei vermoedens kon aanleiding geven - toch had een heimelijke angst Gradus steeds vervolgd. Toen Willem Kriens begraven werd, was het hem, of de laatste steen van zijn hart viel. Nu bestond er ook de mogelijkheid niet meer, dat Willem ooit zou komen en bewijzen bijbrengen, dat de brand door een andere oorzaak moest ontstaan zijn.

Den volgenden Zondag moest Gradus in de herberg ten aanhoore van allen nogmaals vertellen, hoe hij den brand ontdekt had - en 't was een heel lang verhaal geworden met allerlei bijzonderheden en omstandigheden.

Ook dit verhaal had hem verlicht. Allen hadden juist bevonden wat hij zegde, en niemand had eene tegenwerping kunnen maken.

In de week moest hij aan verschillende bekenden, die hem tegenkwamen, ook groote heeren, die er hem naar vroegen, hetzelfde verhaal doen; des Zondags bezocht hij telkens eene andere herberg, soms twee, om weer hetzelfde te kunnen vertellen en telkens kwam het hem zelve voor, of zijn verhaal meer waarheid bevatte, zoodat hij na verloop van eenige

weken, ten minste onder het praten, aan zijn eigen onschuld begon te gelooven....

Soms waren er oogenblikken, vooral als hij alleen was, waarop de naakte waarheid weer voor hem stond. Dan zag hij hoe hij viel en zich met zijn stompje niet kon vastgrijpen, hoe de lantaarn brak en alles op eens in vuur stond.... Dat was zijn geheim.... dat wist niemand.... niemand, dan hij alleen op de heele wereld!... En hoe langer hij dat geheim bewaarde, des te vaster voelde hij het vastgroeien aan zijn hart; er lag een zeker genot in, iets te weten, dat niemand wist en nooit weten zou.... En dan kwam steeds zijn oude redeneering terug: Wat kon 't iemand schelen, wat de eigenlijke oorzaak van den brand was? Zou er iemand voordeel bij hebben, als hij alles bekende, als hij de schuldige was? Dat Willem Kriens de dekens niet had weggeruimd, had niemand hem kwalijk genomen, 't was eenvoudig eene vergissing geweest en de machinist of de stoker had Willem ook wel kunnen waarschuwen. - Maar wie zou 't hém vergeven, als hij op de klompen de vette trap was afgegaan, als hij zich met zijn 'stumpke' niet had kunnen vastgrijpen aan de gladde leuning?

En overigens, droeg Willem niet een gedeelte, niet de helft der schuld? Als Willem de dekens had weggeruimd, die tot op den vloer hingen, zou hij dan de brandende petroleum zijner lantaarn niet spoedig genoeg hebben kunnen blusschen? Alleen omdat de dekens er hingen, had de vlam zich medegedeeld aan het heele gebouw!

Intusschen was men al lang begonnen de fabriek met den meesten spoed weer op te bouwen. De vleugel langs de Roer, die gespaard bleef, was weldra zoover hersteld, dat de ververij, de volmolens en de weefgetouwen hun ouden gang gingen. Voor de nieuwe toestellen, den wolf, de waschkuipen, de kaart-, spin- en kammachines, die in allerijl uit Engeland werden ontboden, hadden de Heeren een paar groote lokalen in de stad gehuurd, terwijl het kantoor bij een hunner aan huis gehouden werd.

De meeste werklieden bleven dus in hun dienst; sommigen werden op wachtgeld gezet, Gradus Messemakers voorloopig tot boodschaplooper aangesteld; hij moest de brieven naar de post brengen en aldaar afhalen, en voortdurend waren er boodschappen tusschen de verschillende lokalen en het

kantoor. Niemand had ooit gedacht, dat die betrekking zoo druk was.

Hij kwam soms moe en afgemat thuis, en dan zag Antje wel, dat hij in de laatsten tijd ouder, veel ouder was geworden. Maar dat zij bleeker en magerder werd, daarvan bemerkte Gradus niets. Antje was immers altijd, van jongs af, bleek en teer en tenger geweest. En als hij thuis kwam, vond hij haar altijd vroolijk en opgeruimd in hun kleine woning, die blonk van zindelijkheid.

Zoo ging een groot gedeelte van den winter om. In Januari begon Antje te hoesten. Ze had een kou gevat, zei ze, waarschijnlijk bij den brand.... ze had 't al lang gevoeld.... maar 't was niets....

Vóór eenigen tijd reeds had vrouw Klinkhamer tegen Gradus gezegd:

- 'Meister Messemakers, eur Antje gevèlt mich neet; geer mot ens op heur lette.... 't Zoot¹⁾ sinds enigen tiit schlecht oet....'

Hij herinnerde zich dit thans, nu hij voortdurend Antje's kuch hoorde. Maar Antje hield vol, dat het niets was, dat het spoedig wel weer zou overgaan.

1) Ze ziet.

Op een morgen onder 't koffiedrinken gebeurde 't, dat Antje, bij een heviger hoestbui dan gewoonlijk, den zakdoek voor den mond moest houden. Eensklaps vloog ze op - en toen bemerkte Gradus, dat haar zakdoek met bloed was. Onmiddellijk werd de dokter gehaald, die een drankje voorschreef en beval dat Antje thuis moest blijven, zich niet vermoeien mocht en zich vooral moest wachten voor kouvatten.

Gradus was dag en nacht in de weer. Door wat harder te loopen, vond hij tusschen twee boodschappen in gelegenheid even thuis te komen.

- 'Zeet geer wâl, vader, det 'et nîks wâs,' zei Antje, toen de dokter drie weken later verlof gaf, om eens uit te gaan.

In April werd de nieuwe fabriek betrokken. Ze was bijna geheel en al weer ingericht als de oude. De voornaamste veranderingen bestonden in meer licht, meer lucht en meer ruimte. De machines en toestellen werden overgehuisd en de werklieden werden onthaald op bier en broodjes met kaas. Bij die gelegenheid hield een der Heeren een toespraak, waarin ook Gradus, als trouwe en voorzichtige nachtwaker, herdacht werd, in welke betrekking hij voortaan weder werkzaam zou zijn. Toen ook een woord

aan het slachtoffer van den brand, aan Willem Kriens gewijd werd, heerschte een groote stilte. Ook Gradus sloeg den blik ter aarde en wist zeker niet, waarom hem het hart bonsde tot in de keel.

Van dien dag aan, ging Gradus weer elken nacht met zijn lantaarn door de groote duistere fabriek...

Eerst door de kantoren en door de expeditiekamer, dan trap op en trap af langs den wolf en de waschkuipen, langs de spintoestellen, door de magazijnen op de derde verdieping, langs de plaats der kaardmachines, waar 't eenmaal de vette hoek zou heeten, naar de groote machinekamer en vervolgens door den anderen vleugel weer terug...

Heele nachten wandelde Gradus door de fabriek. Ze was veel minder somber dan de oude en soms scheen de heldere maan door de groote vensters, zoodat hij alles duidelijk kon onderscheiden. Aan menig toestel was iets nieuws aangebracht, dat hij vroeger niet gezien had, sommigen waren zelfs geheel anders ingericht en de trappen waren alle met stevige ijzeren reepen beslagen, om het uitslijten der houten treden te voorkomen. De groote stoommachine was heel anders dan de vorige; het drijftrad was nog wel iets grooter, maar de zware balançoires ontbraken geheel en al.

Als hij in de expeditiekamer de lantaarn omhoog hief, om de groote ruimte te verlichten, viel zijn oog soms op het raam in den hoek links... Daar was het, waar Willem Kriens de laatste baal had willen redden...

Langen tijd vertoefde hij soms daarna bij de kaardmachines - en toch waren deze 't minst veranderd, bijna volkomen gelijk aan de oude.... en de trap was er niet uitgesleten en de leuning niet glibberig...

Maar de laatste gedachte der lange reeks van gedachten, die hem hier door 't hoofd vloog, was Antje, klein Antje thuis, die weer vroolijk en opgeruimd hem ontving, als hij binnentrad, die weer beter werd en weer opfleurde met den naderenden zomer.

Getroost nam hij dan de lantaarn en wandelde voort tot bij 't groote waterrad, waar hij 't bruggetje boven de sluizen beklom, om een blik te zenden naar 't Molenstraatje....

't Werd Juni - en voor Gradus leed het geen twijfel meer, dat Antje genezen was. Heele nachten was zij niet uit zijn gedachten geweest en honderd malen had hij zich afgevraagd, wat er wel van haar worden zou, als hij er eens niet meer was?

Tevens was 't hem opgevallen, dat Piet Michels

in den laatsten tijd zoo bijzonder vriendelijk tegen hem was. Piet was gewoonlijk de eerste, die des morgens de fabriek binnentrad, en de laatste, die ze des avonds verliet. Als Gradus dan aan de portierskamer stond, groette Piet altijd zeer vriendelijk.

Eens op een morgen, dat Gradus er alleen stond en Jan de portier op zich liet wachten, zei Piet:

- ‘Geer hoeft¹⁾ neet lang te wachten, Meister Messemakers, dao achter kumt-er al.’

En eindelijk, op een avond dat Piet weer de laatste was en Gradus alleen stond, omdat Jan nog bij de Heeren op 't kantoor was, had Piet het gewaagd te vragen:

- ‘Meister Messemakers, wie geit 'et toch mit Antje?’

- ‘Good, jong,’ had Gradus geantwoord, ‘det is weer schprink-lèvetig!’

Zou die Piet werkelijk....? Piet was een der beste werklui.... hij zou voor Antje nog zoo kwaad niet wezen....

Gradus plaagde er Antje mee, toen hij thuis kwam.

- ‘Ich most dich de komplemente doon van Piet Michels,’ zei hij.

1) Gij behoeft.

- ‘Piet Michels?’ antwoordde Antje, ‘dè ken ich neet ens.’ En ze was opgestaan om in de andere kamer iets te halen.

Het toeval wilde, dat Gradus, die den volgenden Zondag met Antje een wandeling deed en met haar in 't Gouden Hert buiten de stad aanlegde, er Piet Michels aantrof. Ze groetten elkander uit de verte, doch toen de kastelein een glas bier vóór Gradus en een ‘schöpke’¹⁾ vóór Antje met het gewone ‘gezondheid!’ had neergezet, stond Piet op en kwam met hen klinken.

- ‘Zit dich get bî os neer, Piet,’ noodigde Gradus.

Ze bleven wel een uur samen praten en toen vroeg Piet, of hij met hen naar huis mocht wandelen. Hij was vroolijk en opgeruimd, maar alles, wat hij zegde, was zeer beleefd en gepast.

- ‘Wât zèès-te²⁾ noe van Piet?.... Gevèlt-er dich wâl?’ schertste Gradus, toen ze thuis waren.

- ‘Och.... good!’ antwoordde Antje onverschillig.

- ‘Zègk, es det ens mîne schoonzoon wèerde?’ polste Gradus.

Zij glimlachte - eigenlijk om hem plezier te

1) half glas.

2) zeg je.

doen. En toen half schertsend en half ernstig:

- 'Och, mich wilt toch geine - en ich wil ouch geine.'
- Gekske!' lachte Gradus, 'as de ware Jacob maer ens kumt!'

Daarbij bleef het.

Toen Gradus den volgenden Zondag weer een wandeling met Antje deed, leidde hun weg langs de fabriek. Antje bleef staan om het nieuwe gebouw in oogenschouw te nemen.

- 'Alles is ongeveer zoo gebleve wie 't wâs,' zei Gradus onverschillig. Hij wachtte een poos op haar en vermaande toen: 'Kom, laot os maer gaon.'

Maar Antje scheen niet te hooren. Zij talmde en liet nogmaals haar blik over het geheel gaan. Eensklaps vroeg ze, zooals zij meende even onverschillig:

- 'Vader, wo is noe det ongelök - - mit Wullem Kriens gebeurd?'

Er was iets in hare stem, dat trilde. Gradus zag haar verbaasd aan, maar zij ontweek zijn blik. 't Was, of er plotseling een licht voor Gradus opging. Hij herstelde zich echter op 't zelfde oogenblik en zeide zoo kalm mogelijk:

- 'Dao, aan det vinstet.'

En hij wees haar 't uiterste raam links, beneden in de expeditiekamer.

Toen gingen zij. Maar op die wandeling spraken beiden bijna geen woord meer.

Den volgenden nacht wandelde Gradus treurig door de fabriek - en zoo alle nachten, die kwamen. Niets in het heele gebouw boezemde hem nog belangstelling in. 'Zou Antje Willem Kriens hebben liefgehad?' was de gedachte, die hem steeds en overal vervolgde. En dan berekende hij: als dat waar was, dan was er geen kans meer om haar te doen herleven, dan bestond er niets meer, dat haar nog kon opbeuren.... O, hij kende haar!....

Thuis gekomen, bespiedde hij Antje, waar hij kon; hij trachtte te lezen op haar gelaat, hij vorschte in haar oog - maar niets, geen woord, geen zucht verried haar. Stil en gelaten deed ze haar werk en soms, als Gradus kwam of ging, groette zij hem met een glimlach op het gelaat....

Dan herleefde de hoop weer in het hart van den vader.

Zoo liep de herfst ten einde, zoo naderde de winter. In November raakte Antje weer aan 't hoesten -

hoe, wist ze zelve niet - en soms gaf ze bloed op. Ze mocht den heelen winter niet uitgaan, zei de dokter. Ach ja, uitgaan - wie dacht er ook aan?.... Zij was immers gehouden heele dagen haar bed niet te verlaten. Als Gradus dan onrustig sliep, met open deur tusschen de beide kamers, schrikte hij dikwijls wakker door haar hoesten - en hij hoorde 't wel, 't was dezelfde droge kuch als vroeger, maar thans veel erger.

Gradus was radeloos. Met den dag groeide de zorg om zijn kind. Och, die kleine ronde bosjes op haar koonen behoefden het hem niet te zeggen - hij wist immers toch, dat er geen redding meer was....

- 'E veugelke veur de kat,' sprak een onmeedoogende stem in zijn binnenste.

Des nachts liep hij half wakend en half droomend door de fabriek en brak zich het hoofd met de vraag: waar zij die koude had opgedaan? Eindelijk viel hem in, dat ze op Allerzielendag des avonds zoo laat uit de kerk was gekomen. Maar hij waagde het niet, er iets van te zeggen. Over dag zat hij uren lang aan haar bed met haar vochtige, doorschijnende hand in de zijne en maakte allerlei plannen met haar. Als 't zomer werd, zouden ze weer samen gaan wandelen.

Voorloopig wilde hij een vaste werkvrouw nemen, die alle werk zou verrichten - 't werd voor de burens ook te lastig. Maar Antje weigerde dit laatste standvastig. Morgen of overmorgen kon ze immers weer opstaan!.... En er kwamen ook dagen, dat ze weer opstond en werken kon.

Den 21sten November was 't een jaar, dat de fabriek was afgebrand. Toen Gradus dien nacht in den hoek der kaardmachines kwam, die alweer langzamerhand met olie gedrenkt werd, wierp hij een blik naar buiten door de groote vensterramen op de binnenplaats en op het nieuw verrezen hoofdgebouw. 't Was geen stormachtige nacht, zooals toen, nu en dan slechts liepen donkere wolken langs de maan, die alles met haar blauwachtig licht verlichtte.

Daar lag ze weer vóór hem, de groote wolspinnerij, stil en somber, als uitrustend van haar dagelijksch zwoegen, om morgen weer te beginnen. Ja, morgen zou alles zich weer razend en klapperend en hijgend bewegen en zijn geregelden gang gaan - heel anders dan 't vorige jaar, toen alles één rookende puinhoop was....

Op de trap naar de machinekamer bleef hij halverwege staan.... Hier was het gebeurd, hier was

hij uitgeleden op zijn klompen, hier had hij zich willen grijpen met zijn stompje, hier was de lantaarn stuk geslagen.... Maar dat was zijn geheim, dat niemand wist, dat nooit iemand weten zou!....

De volgende dagen herinnerde Gradus zich zeer nauwkeurig alles, wat het jaar te voren had plaats gegrepen; hoe hij vóór de Heeren had moeten komen, hoe de Commissaris gevraagd had, 'of hij juist de ronde deed,' hoe hij alle schuld ontkend had, hoe hij thuis gekomen was en niet had kunnen eten en vernomen had, dat Willem Kriens bijna verbrand was, hoe hij aan allen had moeten vertellen, hoe 't gekomen was, en hoe iedereen hem geloofd had, en hoe Willem Kriens begraven werd. 't Scheen alles, of het gisteren pas gebeurd was....

Op een dier avonden, toen Antje nog opzat en Gradus reeds aanstalten maakte om heen te gaan, zeide zij plotseling:

- 'Morgen is 't e jaor, det Wullem Kriens begrave wèerde....'
- 'Dao höb ich van dâg ouch aan gedacht,' antwoordde Gradus en bleef even staan en wachtte, of ze nog meer zou zeggen.

Eensklaps zag ze hem met groote oogen aan en vroeg:

- ‘Vader, zol Wullem noe de schöld zin aan dèè branjd?’
- ‘Maer nèè, kînjd! Wèè zèèt det?’ haastte zich Gradus te antwoorden.
- ‘Es die dèèkes d'r toch neet gehangen hadde,’ zuchtte zij.

Gradus moest zich een oogenblik bezinnen, wat hij antwoorden zou.

- ‘De machinist had motte zorge, det die dèèkes wegkwame.... dèè mot de machinekamer in aorde halde.... En euverigens, de branjd kan ouch anders aangekomme zin.... door 'n vonk oet den aove, wèè wèt?...¹⁾ Meugelijk hèèt de dreugkamer ouch 't eerst gebranjd.... alles ging zoo gauw, dat ich 't zelf neet just meer zègke kan....’

Gradus zocht allerlei verontschuldigungen en praatte maar door, zonder den tijd te hebben over zijn gezegden na te denken.

- ‘Maer hè hèèt toch schöld bekend....’ opperde Antje.
- ‘Tège wèè?’

1) wie weet?

- 'Tège mich!'

- 'Tège dich, Antje? Wo dan?....'

- 'Op zî schterfbed' nokte Antje.

Toen had Gradus geen antwoord meer. Hij gevoelde zich overtuigd, overwonnen.

Dan zegde hij zeer zacht:

- 'Antje, woorom höbs-te mich nooit get van Wullem gezagd?'

En even zacht antwoordde Antje, terwijl ze bloosde en 't aangezicht afwendde:

- 'Ich kos neet, vader.... Wullem had mich ouch nîks gezagd.... maer ich wist toch, det-'r komme zol....'

Met innig medelijden zag de oude Gradus neder op zijn kind en vond geen woorden om haar te troosten; zijne oogen schoten vol tranen en een krampachtige trek speelde om zijn mond.

Alzoo, dat was het, wat Antje kwelde, wat haar laatste levensdagen verbitterde: zij had hém lief gehad en zij wilde weten, of hij schuld had....

Antje zelve moest hem herinneren, dat het tijd werd om heen te gaan.

Toen nam hij hare hand in zijne linkerhand en voegde er ook zijn stompje bij.

- ‘Antje, Antje....’ sprak hij met overtuigende stem en vastberaden blik, ‘geluif mich, ich weet 'et.... Wullem had gein schöld!’

Thans had zich een andere kwelling van Gradus meester gemaakt. Hij moest zijn kind geruststellen, haar de bewijzen leveren, dat Willem onschuldig was. Maar hoe, groote God, hoe?.... Moest hij dan aan Antje zeggen, dat hij zelve de schuld droeg, dat hij de oorzaak van alle onheil was door zijn onvoorzichtigheid? Zou 't Antje niet nog honderdmaal meer grieven als ze wist, dat hij, haar vader, de heele ramp, en dus ook den dood van Willem op zijn geweten had?

Gradus peinsde dagen en nachten; hij sloofde zich uit om allerlei oorzaken te vinden, die den brand hadden kunnen doen ontstaan. Hij vond er geene, die eenig geloof verdiende. 't Beste was nog, wat hij 't eerst gezegd had: dat hij 't zelve niet wist, dat ook de droogkamers wel 't eerste hadden kunnen branden....

Toch begon hij er telkens op nieuw over, wanneer hij bij haar zat.

Nu eens was het:

- 'Het kan neet in de machinekamer aangekomme zin.... dao kos niks branje as de dèèkes, die d'r hinge, en es die aangegange ware, zol ich ze gauw nao onger getrokken hōbbe....'

Dan weer:

- 'De dèèkes koste neet branje, dao ware ze ummers neet dreug genog veur!'

Tot dat Antje zachtjes knikte, ten teeken dat ze met hem instemde. Maar hij wist het wel, Antje deed het alleen om hem gelijk te geven, om hem verdere moeite te sparen.

Dat maakte hem wanhopig. En nochtans moest hij zwijgen. Wat zou Antje denken, als hij voortdurend op nieuw over de oorzaak van den brand begon?....

Thans brandde hem zijn geheim op het hart, zijn geheim, dat niemand weten zou!

Intusschen was Antje steeds vol moed gebleven. 'E veugelke veur de kat' zei nog altijd de onmeedoogende stem in 't hart van Gradus, maar 't vogeltje meende, als de koorts, die elken avond kwam, maar eens weg wou blijven, als 't maar weer eens voorjaar werd!

In Januari stortte Antje weer in - ze gaf meer

bloed op en kon het bed geen enkelen dag meer verlaten....

Gradus zag zijn Antje van dag tot dag wegwijnen, terwijl zij nog maar steeds volhield: ‘Als 't voorjaar komt.... en die koorts wegblijft....’

Te midden zijner grenzelooze smart kwelde Gradus voortdurend de vraag: Wat moest hij doen? Moest hij Antje alles zeggen en zich zelve, zich alleen aanklagen?

En nog grievender was het antwoord: En dan? Zou dan de schuld van Willem niet groter worden, omdat zonder diens nalatigheid het onheil zich zou beperkt hebben bij de spoedig gebluschte petroleum? Wat zou 't Antje smarten, als ze weten zou, dat beiden, hij en Willem, de schuldigen waren!

En dan kwam de gedachte weer: Zou Antje 't een van beiden tot schuld aanrekenen, Willem, dat hij een kleine, alledaagsche, in zich onbeduidende vergissing beging - hem, dat hij struikelde op de uitgesleten trap en dat zijn ‘stumpke’ niet bij machte was, hem te houden?....

Dan was 't Gradus weer, of hij Antje niet kon laten heengaan zonder dat ze alles wist, zonder dat hij haar alles, alles had medegedeeld....

- ‘Als 't voorjaar komt,’ zei Antje - en 't voorjaar kwam.

Op een der eerste schoone dagen - 't was in April - zat Antje in het witte kussen van haar bed gedoken en naast haar zat Gradus, die haar doorschijnende hand in de zijne hield. Ze hadden lang gezwegen - Antje, om zich niet te vermoeien, hij, omdat hij nadacht en peinsde. Dat Antje zeer zwak was, ontging hem minder dan haar zelve.

Zoo even had ze nog te drinken gevraagd. Gradus zette 't glas weg en nam weer naast haar plaats. Toen begon hij:

- ‘Antje.... heur ens.... ich mot dich toch get vertelle.... ich kan 't allein niet meer drage.... Wie dèè branjd is aangekomme....’

Antje liet het hoofd achterover glijden in het kussen en legde zachtjes hare hand in de zijne. Dan deed ze de oogen dicht, als om beter te kunnen luisteren....

- ‘Wie dèè branjd is aangekomme.... det wèt eigelik neemes¹⁾ as ich.... En neemes anders hèèt de schöld, Antje, as ich allein.... Ich bön van de

1) niemand.

trap gevallen in de vètten hook.... en de lantèèr is gebraoke....’

Maar Antje blijft bewegingloos achterover liggen in het kussen. Geen kreet, geen zucht ontsnapt haar en haar oog blijft gesloten....

- ‘Ich bön van de trap gevalle....’ herhaalt Gradus.

Met een rauwen gil springt hij op en slaat de beide handen aan zijn hoofd.

- ‘Dood!.... dood!....’ gilt hij en valt vóór haar neder met het hoofd op haar bed.

Nog een paar jaren lang wandelde Gradus elken nacht, hij met zijn geheim alleen, door de groote, duistere fabriek.

De vrienden en kennissen, die hem in den beginne na Antje's dood met een handdruk en een paar woorden hun deelneming betuigden, beantwoordde Gradus met een zenuwachtig knikken van het hoofd, waarbij hem steeds de tranen in de oogen kwamen. Daarna was hij stiller dan ooit geworden. Met wie zou hij ook praten?

Als de avond valt en de fabriek ledig stroomt, staat Gradus op zijn post bij het portiershuisje. De

arbeiders gaan hem voorbij, de Heeren hangen den sleutel van 't kantoor op 't zwarte bord, Jan de portier wenscht hem goeden nacht en Gradus blijft weer geheel alleen achter de dichtgegendelde deur....

Omgeven door den rooden schemer zijner lantaarn, herhaalt hij telkens zijn rondgang door de dikke duisternis der groote magazijnen en werkplaatsen.

In den beginne liet hem alles onverschillig. Als half suf liep hij uit gewoonte denzelfden gang, dien hij bijna dertig jaren lang elken nacht vijfmaal geloopt heeft....

Langzaam zijn weer alle droeve herinneringen in hem ontwaakt, en 't is steeds zijn verminkte hand, zijn 'stumpke', dat de oorzaak van alle rampen, van alle lijden is. Dat alles heeft hij aan de fabriek te danken, die hem de vingers verpletterde, die hem zijn 'stumpke' bezorgde.... 'Geef me mijn hand terug en mijn vrouw en mijn kind en mijn rust!' heeft hij geroepen in de holle zalen en werkplaatsen en niets heeft geantwoord, alles is bewegingloos en rustig gebleven als om hem te hoonen.... alleen toen hij langs de kaardmachines kwam, was 't of deze hem sarden en aangrijnsden....

En thans haat hij de groote fabriek, die overdag

zooveel geraas maakt en zooveel afwerkt en zooveel rijkdom opbrengt en die hem alles ontnomen heeft, zijn hand en zijn vrouw en zijn kind en zijn rust!....

Als 't helder weder is, de maan aan den hemel staat en alles met haar zachten glans omhult, gluurt hij door de groote vensters naar buiten en steekt dreigend zijn stompke uit tegen de uitgestrekte gebouwen....

Als 't buiten stormt en de wind giert, dat de wanden dreunen en de ruiten rinkelen, loopt Gradus vlugger trap op en trap af en raast en tiert, als wilde hij den storm aanwakkeren om alles te vernielen.

Barst er een onweer los in 't holle van den nacht, dan stoot Gradus een schaterlach uit bij 't ratelen van den donder en hij zwaait met de lantaarn naar den vetten hoek en de droogkamer om de bliksemstralen hun weg te wijzen.

Er zijn oogenblikken, dat hij de geheele fabriek met een enkelen trap van zijn voet zou willen vernielen.

Maar hij kan niet, hij is machteloos en de elementen sparen het groote vuilbruine monster met de afschuwelijke zwarte openingen, dat morgen vroeg weer met onverbiddelijke regelmatigheid zal beginnen te

sissen en te ratelen en te stampen en te koken en te plukken om de draden tot één geheel te dwingen.

En als hij dan zijn onmacht gevoelt, dan ziet alles hem weer dreigend en hoonend aan.... De machines en toestellen dansen op en neer, vóóruit en achterwaarts met de schaduwen zijner lantaarn, en 't is of alles naar hem toe kruipt, of de cylinders op hem aan rollen, of de raderen hun tanden bewegen om hem te grijpen, of de riemen hem met zich willen voeren in de rondte, of de balken dreigen in te storten om hem te verpletteren....

En dan is 't weer, of alles rondom hem heen in lichtelaaie staat en hij geen voet kan verzetten om zich te redden, om aan de flakkerende vlammen te ontkomen....

In kalmere nachten staat Gradus langen tijd bij de kaardmachines. Hier, waar 't weer vet en glibberig is en alles naar olie riekt, ziet hij zijn Antje, zijn Antje weer, dikke tranen rollen over zijn wangen, tranen van smart en tevens van woede, en in zijn onmacht steekt hij dreigend zijn stompke uit... Maar rustig en onbewegelijk staan de machines in de duisternis....

Als hij dan straks aan 't groote waterrad komt en

het bruggetje boven de sluizen beklimt, werpt hij wel een blik naar de zwarte opening, die het Molenstraatje tusschen de huizen vormt - maar hij vindt er niets meer... alles wat hem dierbaar was, is weg, daar wachten hem slechts eenige, helaas! mogelijk nog vele levensdagen in zijne woning vol eenzaamheid en droeve herinneringen!

De nacht van den 21sten November, was een ijsskoude, buiige nacht. Gradus had overdag weinig geslapen; uren lang had hij met het hoofd in de hand overeind op zijn bed gezeten en 't was, of zich thans een gevoel van schaamte van hem had meester gemaakt. Hij bleef niet aan de deur staan, toen de arbeiders voorbij gingen, maar hij verborg zich in de portierskamer.

Met angst en schrik begon Gradus zijn eersten tocht. De wind gierde, dat de wanden dreunden, maar 't was of de wind anders loeide dan gewoonlijk, of er vreemde geluiden uit zijn machtige stem zich ontwikkelden.

In den vetten hoek holden eenige ratten weg, die op de olie afkwamen.

Op de trap naar de machinekamer sloeg Gradus

met de hakken zijner laarzen tegen de ijzeren reepen op de treden.... Als die er toenmaals geweest waren, zoude hij niet gevallen zijn....

- 'Klok, klok, klok....' zeiden groote waterbellen in den stoomketel, die sissend stond uit te blazen.... Een scheller gesis dan anders?.... Of zouden 't vleermuizen op de binnenplaats zijn?

Toen hij door het gangetje langs de droogkamers ging, kraakte er iets. Hij hief de lantaarn omhoog en wierp een blik naar binnen door de glazen deur. Maar 't was niets. De wollen dekens hingen in lange rijen te drogen achter elkander.... Hu, die wollen dekens!

Gradus vervolgde zijn weg naar den controleur en 't was of deze nog langzamer, doch iets harder tikte dan gewoonlijk. Het bankje kantelde even, toen hij den drukker neerdrukte.

In de ververij loeide de wind door de openstaande deuren en vensters. Een paar kuipen borrelden nog op. 'Tik, tik, tik' druppelde het water uit de strengen garen, die aan een paar drooglatten hingen....

Boven bij de weefgetouwen klapperden een paar bordpapieren kaarten tegen elkander en krachtiger dan gewoonlijk hoorde hij buiten het bruisen van

de Roer onder het groote waterrad. De wind woei om hem heen. Er moest een venster openstaan.

- 'Sacre....' Het vloekwoord verstomde op zijne lippen. Hij schrok, toen hij te midden der rosse duisternis zijn eigen stem hoorde.

Hij zocht en vond het open raam. Toen hij 't sluiten wilde, ontbrak er iets aan 't slot. De wind waaide 't weer open.

't Was of de heele fabriek dien nacht leefde....

Gradus huiverde. Was 't van koude?

Hij sloot nogmaals het venster en stapte voort.

Toen Gradus bij zijn kacheltje in de portierskamer was teruggekeerd en op de klok keek, verbaasde hij zich. 't Was half elf, zijn eerste ronde had bijna twee uur geduurd. Waar had hij dan zoo lang stilgestaan?

Om elf uur begon hij zijn tweeden gang, altijd denzelfden gang, door de kantoren en de expeditiekamer naar den linkervleugel, van daar naar de achtergebouwen en door den rechtervleugel weer terug. Maar 't was thans, of de groote fabriek dood was en nooit meer ontwaken zou. Geen enkel geluid was meer te vernemen - niets - niets - dan zijn eigen tred in de duisternis en de wind, die soms

heviger opstak. De groote stoommachine klokte en siste niet meer. Zelfs de controleur stond stil. Men moest vergeten hebben het uurwerk op te draaien. Zoo iets was Jan den portier nog nooit gebeurd. Gradus klopte tegen de kast; slechts een hol geluid gaf antwoord, maar de slinger zette zich niet meer in beweging. Peinzend vervolgde hij zijn weg. Ook in den rechtervleugel was alles even doodstil. Geen verfkuij borrelde op, geen waterdruppel viel tikkend op den steenen vloer. Boven bij de weefgetouwen was niets meer te hooren; slechts het water der Roer murmelde, als op verren afstand. Stond hier dan niet een raam open? Neen, 't was dicht. Had hij zelve 't dan straks dichtgemaakt?.... Zeldzaam!....

Gradus bleef staan, zag om zich heen - en toen naar buiten, op de binnenplaats. Alles was doodsch en eenzaam, een enkele groote zwarte wolk hing over het geheel. Zelfs de wind was tot bedaren gekomen. Hij huiverde. Er was iets dreigends in die groote stilte, in die dikke duisternis.

Toen Gradus in zijn cel was teruggekeerd, kon hij 't er niet uithouden. 't Zweet parelde op zijn voorhoofd. Hij moest naar buiten op de binnenplaats. Hier leunde hij met den rug tegen de por-

tierskamer en keek angstig in 't rond, of niet ergens iets buitengewoons, iets onheilspellends zich vertoonen zou. In den hoek links vóór hem verhief zich de reusachtige schoorsteen der stoommachine. Zwarte wolken trokken voorbij en 't was of het hooge gevaarte waggelde en dreigde neer te storten.

Heviger stak de wind op en wervelde bij vlagen over de daken en over de binnenplaats. In de verte was een onweer in aantocht, Gradus hoorde duidelijk den naderenden donder. Soms brak een roodachtig licht door de wolken, dat een paar malen dreigend en onheil verkondigend opflikkerde. Een hond jankte in de verte. Toen het één sloeg op den Groote-kerks-toren merkte Gradus het duidelijk, de wind was noordoost, hij kwam weer van het stadje over de droogkamer en den vetten hoek naar het front der fabriek....

Ha! indien thans nog eens alles in gloed stond en de vlammen de fabriek vernielden, voor goed, voor altijd vernielden, de fabriek, die hem alles ontnomen had en die hij haatte!.... Dreigend stak hij het 'stumpke' uit.... Maar wat was zijn stumpke tegen dat groote, vierkante, steenen gebouw?.... En toch - hij kon het vernielen.... Maar dan?.... Een tweede geheim laden op zijn geweten?

Gradus voelde, dat zijn voorhoofd gloeide. Met den rug der hand veegde hij het zweet van zijn gelaat.

Als uit gewoonte vatte hij werktuigelijk de lantaarn ter hand en begon nogmaals zijn ronde. Thans zag hij overal schimmen en schaduwen, die door de sneller op elkander volgende bliksemstralen verdreven werden. In de expeditiekamer was het of Willem Kriens aan 't venster stond en dreigend den arm ophief. In den vetten hoek zag hij zijn eerste Antje, die de wol onder de machine bracht, terwijl groote, dikke tranen over haar aangezicht liepen, als kende zij de toekomst van haar en van hem en van hun kind.... Toen Gradus de trap afdaalde, stond op eens weer de heele machinekamer in vuur. Maar het vuur doofde uit en vóór hem, als in een nevel gehuld, zaten de Heeren en naast hen de Commissaris, die vroeg: 'Deedt ge niet juist de ronde?' Maar geen der Heeren opende den mond.

- 'Antwoord dan toch!' schreeuwde Gradus, 'spreek dan toch, zoals toenmaals!'

Te vergeefs. Een ratelende donderslag was het antwoord. En toen stond Willem Kriens naast die rechtbank, daar vóór hem, en wees met verbolgen ge-

laat eerst op hem en toen een paar treden lager, op de plaats, waar hij gevallen was.

- 'Bekennen!' riepen de Heeren.

Een vervaarlijk gekraak deed de heele wolspinnerij dreunen, terwijl alles verlicht werd door een schel licht, dat met een fluitend gesis langs den hoogen schoorsteen naar beneden kwam....

Het visioen was verdwenen. Alles lag weer in 't duister. Maar thans was het of de heele fabriek zich bewoog, of de stoommachine met het groote drijftrad op hem aanviel. Onwillekeurig vluchtte Gradus naar de binnenplaats; maar hier was 't of alle muren zich nauwer om hem heen sloten, of de daken dansten en de groote schoorsteen waggelde.... Waarheen hij zich ook wendde, overal draaide en danste alles om hem heen.... Bij het licht der bliksemstralen zag hij achter de hooge ramen de machines en werktuigen hun tanden en hun armen naar hem uitstrekken....

In doodsangst rende Gradus naar alle kanten en hief de armen boven zijn hoofd, om het te beschermen tegen de invallende muren en daken...

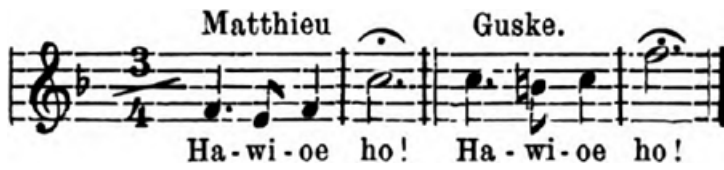
Zoo kwam hij in den uitersten hoek tegenover den vallenden schoorsteen.

- 'Gered!' gilde hij, terwijl hij de houten deur van het groote waterrad opende.

Toen des anderen daags het werkvolk naar de fabriek kwam, moest de groote poort opengebrouken worden. Gradus was verdwenen. De bliksem was in den hoogen schoorsteen geslagen, doch langs den bliksemafleider verdwenen zonder eenige schade aan te richten.

Een paar dagen later werd het lijk van Gradus uit de Roer opgehaald.

Hawioe-ho!

Hawioe-ho!

Matthieu
Ha-wi-oe ho!

Guske.
Ha-wi-oe ho!

Ver, heel ver in 't Zuiden van Limburg, waar de Vaalser bosschen zich verheffen op den Preusberg, den Harler en den Elzeterberg, waar de Geul bruisend en klaterend haar intrede houdt op Nederlandsch gebied - daar ligt het dorpje, waarvan ik vertellen ga.

Wild en woest en toch liefelijk en bekoorlijk is er de natuur. Eene ontzettende zee van heuvelen achter heuvelen, steeds opdoemend naarmate men

hooger stijgt, donkere dennenwouden naast verlokkende lichtgroene beuken- en eikenbosschen, steile rotswanden naast welig begroeide glooiingen en bloembonte weiden.

Er is iets maagdelijks in deze wildernis en in de stilte, die haar omgeeft. Slechts zelden wordt de bergrug bestegen; de grazige karreweg, die omhoog leidt, vernauwt zich spoedig tot een voetpad, dat hooger-op door heidekruid of varens of blauwe bessen is dichtgegroeid; de wilde roos en het geitenblad versperren u den weg op zonnige plekjes, doorn en braam verhinderen vaak uw voet bij 't opwaarts klimmen; geen handwijzer zegt er u den weg, geen hut biedt u een rustplaats of een schuilhoek bij naderend onweer.

Wij waren met z'n drieën vroeg in den morgen uit Gulpen naar Wittem gewandeld, tusschen Wahlwiller en Nijswiller een eind weegs de Selzerbeek gevolgd, die iets verder Nederland van Duitschland scheidt, en toen rechts afgeslagen naar Vijlen. Hier zou onze eigenlijke tocht over den bergrug naar Epen en Slenaken beginnen, vanwaar wij langs de Gulp naar Gulpen zouden terugkeeren. Vooral tus-

schen Vijlen en Epen zou ons elke wegwijzer ontbreken. De stafkaart, die een van ons in den zak had - ik moet bekennen, eene oudere, waarschijnlijk niet bijgewerkte uitgave - had ons reeds een paar malen in den steek gelaten en duidde thans een paar wegen aan, die te midden der bosschen dood liepen. Een paar malen hadden wij een voorbijkomenden boer gevraagd naar 'de wèèg va' Viile nao Epe', maar hij had de schouders opgehaald en geantwoord als iemand, die begrijpt dat men hem in 't ootje wil nemen: 'dèt mot d'r gunds maer ens vraoge', of 'altijd maer recht oet, de naas¹⁾ nao.'

Bij Vijlen, dat wij links lieten, hadden wij dan ook reeds 't besluit genomen, op 't compas en op Gods genâ in Zuidwestelijke richting voort te wandelen en naar Epe te zoeken tot wij 't zouden vinden, toen we bij een flinke pachthoeve een bejaard man ontmoetten, wiens kleeding en manieren meer den heereboer, den beschaafderen man aanduiden. Op ons verzoek om inlichting zette hij echter de meest verbaasde oogen en riep:

1) neus.

- 'Wolle de Heere va' Viile nao Epe?!.... Dao han ich twintig jaor gejaagd, èvel dao weit ich zelvèrs de wèèg neet! Ich zol de Heere raoë eine guide te numme!'

Het woordje 'guide' herinnerde ons, dat wij even dicht bij België als bij Pruisen waren. Toen wij echter elken gids beslist van de hand wezen en ook zijn goeden raad, om onder langs den berg te gaan, versmaadden en verklaarden, dat het ons op een omweg niet aankwam, dat het ons alleen om 't wandelen en 't dwalen te doen was en wij eenigen mondkost met ons voerden, kregen wij voor alle inlichting mee, dat we boven op den berg een alleenstaand berkenboompje links laten en vervolgens eerst langs een groenen karreweg en verder langs een voetpad - als het er nog was! - een 'beeldje' moesten trachten te bereiken, waar we dan rechts af moesten buigen, we zouden dan Epen wel in de verte voor ons zien liggen. Wij dankten en spoedden voort.

De tocht over den berg bood minder dan wij verwacht hadden. Heerlijke bosschen, woeste heuvelen en dalen om ons heen, hier een duif, die kirrend opvloog, ginds 't eentonig gehamer van een

specht, een gonsend insect, een gouden tor of een wilde roos - maar geen vergezichten.

Eindelijk, na eene wandeling van bijna drie uur, vonden we 't beeldje' - een armoedig, verroest Mariabeeldje van gegoten ijzer ter grootte van eene manshand - tegen den zilveren stam van een krachtigen berk gespijkerd. Wij sloegen rechts af, baanden ons een weg door 't kreupelhout - en daar lag plotseling het heerlijkst panorama voor ons. In het dal aan onze voeten de witte en bruine huisjes van het dorp met hun strooien of roodpannen daken langs de lustig voortvloeiende Geul en daarnaast de schilderachtige watermolen met zijn ruischend rad onder beuken en kastanjes verscholen. Verder in het dal, op Belgisch gebied, tusschen de golvende graanakkers, groene weiden en boomgroepen, liefelijke dorpen om hun kerktoren geschaard, rechts Teuven, in 't midden Sippenaken, links Gemmenich, nog verder, als een krans er omheen, Reemersdaal in 't groen, Hombourg met zijn stompen toren, Montzen op de tegenoverliggende helling en daarnaast de hoge schoorsteenen der zinkmijnen van de Vieille-Montagne op het neutrale gebied van Moresnet. Daarachter verrezen van alle kanten de houtrijke heuvelen en bergen, die het

prachtig landschap omgaven, uren en uren ver, eindelijk licht grijsblauw wegdoemend in den atmosfeer.

Toen we een oogenblik later ons neervleiden, om rustend van het vergezicht te genieten, bemerkten wij, dat wij ons op eene plaats bevonden, waar vroeger wel een kiezelgroeve moest geweest zijn; op den met kleine steentjes bedekten grond lagen nog een paar groote rotsblokken.

- 'Wo zin veer hie?' riepen wij een ouden man toe, die eenige schreden van ons af heidekruid sneed, klaarblijkelijk om bezems te binden.

- 'In de grub van Matthieu Schrammen!' luidde het antwoord.

- 'Van Matthieu Schrammen?' vroegen wij nogmaals, glimlachend over de naïeiteit van den dorpling, die ons de groeve noemde, in de plaats van 't grondgebied, waarop wij ons bevonden.

En toen, met den voorsten vinger der linkerhand de tabak in zijn pijpje wat aanduwend en vertrouwelijk op ons aankomend, als iemand, die om een praatje verlegen is, ging hij in zijn eenvoudigheid voort:

- 'Kent d'r Matthieu Schrammen neet?.... Jao, hie héét-er gezète....'

Doch ik wil niet vooruitloopen. Lezer, in de groeve,

van den ouden man, heb ik de geschiedenis vernomen, die ik U ga vertellen.

Zij waren beiden in dat dorp geboren. Matthieu was de jongste zoon van den eerzamen koster Dominicus Schrammen, Guske de eenige dochter van Josep Buts, in de wandeling Butske-de-Jäger genoemd.

De koster hield tevens herberg, waar het Gouden Kruis uithing. Zijne bezigheden in de kerk deed hij, behalve op Zon- en feestdagen, op fluweelen pantoffels af. Dit was echter geen weelde van Dominicus Schrammen, maar een soort van eerbied voor de kerk. Zoo had zijn vader ook gedaan, die ook koster en herbergier was geweest, maar veertien kinderen had nagelaten, zoodat bij de verdeeling der erfenis veel varkentjes de spoeling dun hadden gemaakt. Maar al doende had Dominicus eenige perceeltjes land gekocht, die voor en na in veiling waren gebracht en die hij met zijn anderen zoon Andrees beakkerde. Het heele dorp leefde dan ook in de overtuiging, dat koster en herbergier te zamen een goed baantje was.

Buts woonde in een klein huisje aan het einde van het dorp en beakkerde een paar morgen gepacht

land, naar den berg gelegen, waarvoor hij een koe en een geit hield. Iedereen wist, dat Buts van zijn akkerbouw niet kon leven, maar iedereen wist ook, dat Buts nog wel andere snaren op zijn viool had. Ofschoon hij geen porte-d'armes - geen jachtakte - bezat, trok hij in den jachttijd minstens tweemaal per week met een heele vracht hazen, konijnen, patrijzen en ander wild naar Gulpen, Valkenburg, zelfs naar Maastricht, en gedurende 't geheele jaar deed hij groote wandelingen over de Belgische grenzen, vanwaar hij met zout, spiritus en ook wel met Brusselsche kant terugkeerde. Butske-de-Jäger was strooper en smokkelaar.

Nu - stroopen en smokkelen is geen schande in de Limburgsche grensdorpen en Buts behoorde zelfs tot eene geachte familie, getuige zijn broer Jacob, die een uur verder, op Aken aan, een groote pachthoeve, den Templerhof, bezat en lid van den Gemeenteraad was. Maar Josep Buts had een veelbewogen jeugd gehad en met zijn broeder, zoo niet in onmin, dan toch in zeer gespannen verhouding geleefd. 't Gebeurde wel een enkele maal dat de twee broeders elkander ontmoetten, als Jacob met zijn langen blauwen kiel over de zwarte jas

naar den Gemeenteraad kwam. In tegenstelling met Josep-de-Jäger, klein van gestalte, maar vlug en bewegeijk, was Jacob een lang mager man, die weinig zegde, en maar altijd aan zijn eindje pijp trok, vooral als hij een antwoord moest uitbrengen. Hij stond dan ook heinde en verre voor een Vocativus bekend. Josep, als de jongste van hen beiden, groette steeds het eerst en 't was ook wel eens voorgekomen dat Jacob wel bijzonder goed geluimd moest geweest zijn, want hij had gevraagd:

- 'No, Josep, wie geit 'et denn?'

- 'Atiid op twee bein, immer gemütlich!' had Josep geantwoord, waarop Jacob brommend was verder gegaan.

De koster had altijd gedroomd van Matthieuke ook een koster te maken, ten minste als er geen pastoor uit groeien zou. Zijn oudste zoon Andrees was erg dom uitgevallen en zijn dochter Marianneke was sufferig en eenigszins mismaakt, zoodat Matthieu vaders lieveling was. Ofschoon de schoolmeester voortdurend over den knaap geklaagd en herhaaldelijk gewaarschuid had: 'Köster, köster, du mos ein oug op dat jongk halde, dao schtikt¹⁾ get heel goods

1) steekt.

of get heel slechts in dat duvelskind!' was Matthieu op zijn twaalfde jaar misdienaar geworden en de heer kapelaan had op zich genomen, om hem de beginselen van 't Latijn te leeren. 't Van buiten leeren der latijnsche antwoorden in de mis had nog eenigszins gegaan, maar 'mensa, mensae' en 'amo, amas, amat' had er niet in gewild en toen de pastoor hem eens na de mis had betrapt op het nuttigen van den wijn, die in de ampullen was overgebleven, werd hij met een paar oorvijgen uit zijn ambt als misdienaar ontzet. Met het kostersambt was het niet beter gegaan; toen hij na herhaalde vergissingen en nalatigheden op den feestdag van den H. Laurentius, den patroon der kerk, het witte misgewaad voor de Maagden in plaats van het roode voor de Martelaars had klaar gelegd, waardoor de pastoor te laat aan 't altaar was gekomen, werd hij voor goed uit de sacristie verwijderd. Zoo was de eerbare Dominicus Schrammen tot de overtuiging gekomen, dat zijn zoon niet alleen niet van het hout was, waar men bisschoppen van snijdt, - maar dat er zelfs geen koster aan zat.

Och heeremetijd, wat had de koster verdriet van Matthieuke en nog meer van Matthieu gehad! De

jongen had in de herberg liever praatjes met de gasten gemaakt dan bediend, liever op de lange baan kegels omgeworpen dan glazen gewasschen en van den akker was hij herhaaldelijk weggelopen, soms dagen lang uitgebleven om met Butske een wandeling over de grenzen te doen of in den herfst op jacht te gaan.

Wat hielp het pak slaag, wat baatten de bittere verwijtingen zijns vaders, die den jongen thuis wachtten en waarbij zich ook zijn broer en zuster niet onbetuigd lieten? Drie dagen later, als de zon zoo heerlijk scheen aan den helderblauwen hemel, als de vogelen zongen en allerlei geuren opstegen uit het woud, ging Matthieu toch weer zijn zelfden gang. Buts kon zich geen beter gezelschap droomen. De jongen kende alles, netten breien, strikken spannen, alle vogels nafluiten, den gang der ambtenaren, gendarmen en kommiezen bespieden en wist alle geheime paden en paadjes over den berg. Daarbij kwam, niet te vergeten, dat de heele verdienste voor Buts alleen bleef, want aan eene belooning, aan een aandeel in de winst had Matthieu nog nooit gedacht.

Als Buts den jongen noodig had, zond hij Guske met de geit of de koe den berg op. Hoorde Mat-

thieu van beneden in het dorp dan heel in de verte een heldere, vroolijke meisjesstem, die 'Hawioe-ho!' riep, dan wist hij, wat er gaande was en snelde naar de hut aan het einde van het dorp.

Guske was zoo wat een jaar jonger dan hij, maar toen hij zeventien was, scheen het of zij even oud waren. Zij was een groote, struische meid met lang, blond haar en blauwe oogen, zooals haar moeder, de Duitsche geweest was, waarvan men niet recht wist, waar Buts ze vandaan had gehaald. Guske droeg een kort verschoten rokje en een katoenen jak met korte mouwen, zoodat het grove hemd er even onder uit kwam. Om het hoofd had ze een bonten doek, die over het kuiltje van haar hals losjes was saamgeknoopt. Gelaat en armen waren bruin gebrand door de zon, maar als 't windje 't grove linnen der hemdsmouw bewoog, kwam de blanke huid als een gouden armband om den ronden bovenarm even te voorschijn.

Vond Matthieu, zooals gewoonlijk, op den kreet van 'Hawioe-ho!' de woning van den smokkelaar gesloten, dan dwaalde hij door kreupelhout, hei en brem den berg op. Soms duidde hem een tweede 'Hawioe-ho!' de plaats aan, waar hij heen moest, en spoedig was hij bij Guske op den weinig bereden karreweg,

die tusschen het wagenspoor en het smalle voetpad geheel met weelderig gras was begroeid.

Vragend zag hij haar aan. Zij glimlachte bij zijn verschijnen.

- ‘Wo mos-te noe hère?’¹⁾ vroeg zij plagend.
- ‘Zègk 'et maer,’ antwoordde hij.
- ‘Vader wacht dich aan 't beeldje. Hè is nao Teuven.’
- ‘Kant haole?’ vroeg hij.

Zij knikte.

Hij ging niet onmiddellijk, maar bleef nog een oogenblik aarzelend, als in gedachten staan en sloeg met de gard, die hij onderweg had afgesneden, de koppen der grashalmen en distels af.

- ‘Woorom geis-te²⁾ neet?’ vroeg zij, die merkte, dat hij nog gaarne bleef.
- ‘Om wie laat kumt-er?’ vorschte hij.
- ‘Du zols om viif oere dao zin, zagt-er.’
- ‘Dan weurdt 'et tiid,’ riep hij, sloeg nogmaals met de gard om zich heen en ging.
- ‘Ich bliif hie, pas du dao baoven op!’ riep ze hem na.

1) Waar moet je nu heen?

2) ga je.

Hij draaide zich om en nogmaals om, tot hij haar niet meer zien kon. Dan riep hij op zijn beurt:

- 'Hawioe-ho!'

En van haar handen een spreekhoorn vormend, antwoordde zij:

- 'Hawioe-ho!'

't Volgend jaar in de lente, toen 't eerste groen weer aan struiken en boomen kwam en lauwer de wind waaide, gebeurde het, dat haar lokkend geroep al vroeg in den middag weerklonk. Als hij dan boven kwam en vorschte naar 'waarheen?' en 'wanneer?' zeide zij:

- 'Blijf nog maer get, 't is nog 'n oer te vreug.'

Dan legde hij zich in 't gras naast den weg, terwijl zij bij de koe bleef staan, of stapte naast haar voort, hooger den berg op.

Veel hadden zij elkander niet te vertellen.

- 'Scheper's Marieke kumt toekommende Zondâg mit e nuuj kleid oet,' wist zij.

- 'Zols-te ouch e nuuj kleid willen hōbbe, Gus?' vroeg hij.

- 'Du hōbs ummers gei geld om mich ein te koupe, en ich hōb es ouch gein!' lachte zij.

Zij zwegen een poosje. Hij lag in 't gras naast haar, die bij de koe stond. Met een grashalm kittelde hij haar aan den enkel, die door de afgezakte kous was bloot geraakt. Plotseling sprong zij een paar passen achteruit en terwijl zij den klomp van haar voet trok:

- 'Leets-te 't!'¹⁾ schreeuwde zij, 'of ich schlaon dich mit de klomp op de kop!'

Als hij dan een grijnzend gezicht trok, moest zij toch weer lachen.

't Gebeurde ook wel, dat hij den berg opklauterde zonder dat haar 'Hawioe-ho!' weerklonken had. Als de flinke knaap met het bruine oog en de donsige haartjes op de bovenlip dan eensklaps voor haar stond, straalde haar heele gelaat van genoeg.

Bijna aan het toppunt van den bergrug lag de kiezelgroeve, waar men de grint had gehaald, toen de groote weg van Epen naar Slenaken werd aangelegd. 't Was een tamelijk groot halfgrond, waar nog eenige reusachtig groote steenen lagen, die de toenmalige ontginners niet hadden kunnen stuk slaan. Hier zaten Matthieu en Guske soms uren lang, ter-

1) laat je 't!

wijl de geit of de koe iets verder met de ketting aan een paal was vastgelegd. Soms haalde zij een breikous te voorschijn en breide. Hun blikken dwaalden over 't heerlijke landschap aan hun voeten, terwijl onwillekeurig een lied over zijn lippen kwam, tot zij hem eensklaps met de vuist een stoot in de zijde gaf en naar 't kreupelhout vluchtte. Dan deed hij, of hij een der groote steenen wilde opnemen om haar dien na te werpen. Doch spoedig, terwijl haar schaterlach uit het groen klonk, zette hij zich weer op dezelfde plaats en riep:

- 'Du zols van zelf wâl weer trökkomme!'

't Ging in die dagen bijzonder lustig toe in 't dorp. Het jonge volk hing aan elkaar 'as klet' en elken Zondag waren de herbergen vol. Matthieu was om zijn kwinkslagen, zijn aardige vertelsels en zijn opgewekt gemoed overal een welkome gast. Men had een zanggezelschap opgericht, waarbij hij door zijn heldere tenorstem uitblonk, hij was een der beste schutters geweest bij 't laatste vogelschieten, hij was de beste kegelaar, dien men drie uur in den omtrek kende, en herhaaldelijk had hij de eer van het dorp opgehouden op de menigvuldige kegelwedstrijden,

die in 't Zuiden van Limburg gehouden worden.

- 'Jaomer, jaomer,' zei menigeen, 'dat dat jonk niet bèter douge¹⁾ wilt. Dat Bustke bedurft 'em geheel en al.'

Met Sint-Laurentius-dag keerde op 10 Augustus de kermis terug en men sprak er van, op den vooravond eene danspartij te houden 'om de kirmis in te zitte.' Toen de meisjes werden opgenoemd, die zouden verschijnen - een twintigtal - riep Matthieu:

- 'En Buts' Guske kumt ouch!'

Er volgde een algemeen stilzwijgen, maar niemand verzette zich tegen Guske's komst.

Den volgenden avond ging Matthieu naar Buts. Deze zat in een hoek en poetste een oud geweer. Guske breide en leunde met den rug tegen de tafel. De ondergaande zon speelde door de kleine vierkante ruitjes.

Guske was bijzonder stil. Toen Matthieu 't merkte, kwam hij met zijn nieuws te voorschijn:

- 'Ich hōb gezagd, das du ouch op de danspartie kumst.'

- 'Ich kan neet danse,' antwoordde zij kortweg en bleef vóór zich kijken.

1) deugen.

- 'Dat zolle veer dich wâl leere!' lachte Matthieu.

- 'Dat zol ich meine!' bevestigde Buts, die zich geveleid gevoelde: 'Immer gemütlich! Zal ich uch ens de Polka fluite? Ein, twee, drie, 'ne joed kapot, veer, viif, zes, in de mosterdpot!' zong hij.

- 'Ze zolle mich oetlache!' zei Guske gemelijk.

- 'Non-de-dju!' vloekte Matthieu, 'dao most ens eine de koerâsch hōbbe....!'

Toen legde hij zijn arm om haar middel en greep met zijn linker haar rechterhand.

- 'Kom hie,' zei hij kortweg, 'de rechter voet veuroet....'

- 'Rechts, links, rechts!' kommandeerde Buts, terwijl hij 't geweer aan den kant zette, 'ein, twee, drie,' floot hij en klapte met de vingers. 'Links, rechts, links!' ging hij voort, 'ne joed kapot!'

Guske verborg haar aangezicht op Matthieu's schouder. Hortend en stotend ging het voort, terwijl Buts kommandeerde en de knaap het meisje in de rondte zwenkte. Spoedig had zij er den slag van en lichter, licht als een veer werd ze in zijn armen. En toen de oude jager met versneld tempo inzette:

‘Mèèdje, wilt-du mit mich verkeere,
 Ich zal dich de Polka leere!’

zwierde zij met haar danser in de rondte en hief het hoofdje omhoog en lachte hem toe met een triomfeerenden en dankbaren blik.

- ‘Zie zoo!’ lachte Buts, ‘nur immer gemütlich!’

Elken avond keerde Matthieu terug, om ook de Wals en de Mazurka te oefenen.

Het was of Guske in die dagen een ander meisje werd. Ze droeg het haar anders, de groote blonde vlecht was tot een wrong om het achterhoofd saamgelegd, ze trok voor de dansles stoffen schoentjes aan, die ze uit Gulpen had laten komen, en Scheper's Marieke hielp haar in 't maken van een nieuw kleed. Scheper's Marieke kwam ook met Dols' Pierre, die haar het hof maakte, om de dansles bij te wonen, en nu werd de Quadrille geoeffend met den Anavandeu en den Schasselewît.

Zoo kwam de kermis. Het dansfeest zou in den Zwaan plaats hebben, waar de grootste, overdekte beugelbaan was, die tot een ‘wipzaal’ of ‘schwîk’, zooals de boeren dat noemden, werd ingericht. Er werd een planken vloer over de aarden baan gelegd, de stijlen,

die het dak droegen, werden met groen en bloemen versierd en door kransen en guirlandes kruiswags met elkander verbonden. In het midden hing van tule, kant en klatergoud een groote kroon, die de meisjes hadden vervaardigd. Voor de verlichting waren aan alle zijden olielampen met spiegeltjes er achter aangebracht.

Om half zes was het reeds vol in den Zwaan en voortdurend kwamen nog nieuwe paren. Op eene verhevenheid van ledige bierfusten en ruwe planken had een viertal muzikanten plaats genomen: ze waren uit Aken ontboden en mochten na elken dans met het centenbakje rond gaan.

De groote tafel vóór de beugelbaan, thans danszaal, werd door de ouderen en deftigeren ingenomen, den mulder Köhnen, den secretaris Vossen, den schoolmeester, den wethouder Hoenen, die bij de voortdurende ziekte van den burgemeester diens plaats vervulde, en anderen.

Aan zijn verweerd gezicht met dikken, rooden snor, en zijn klein hoedje met een patrijzenveertje er op, herkende men Butske-de-Jäger, die zich bij hen had gevoegd. Hij rookte uit een korte Duitsche pijp en vermaakte het gezelschap met allerlei kwinkslagen en jachtverhalen.

- ‘Immer gemütlich!’ hoorde men hem zeggen, ‘zoo zègk ich ouch tège de hazen en de knienkes, as ze de letste sprung make!’ En toen zich tot den Secretaris wendend, die zijn mooie vrouw had meegebracht: ‘Maer, wât is det veur 'ne vrèèmden étranger van boete de gemeente?’

Zijn oog duidde op een jongmensch, met dik rond gelaat, waarop een paar breede litteekens zichtbaar waren. Deze leunde tegen een der pijlers en droeg een kort fluweelen jasje, een driekleurig lint schuin over de borst en op het hoofd een plat, wit met goud geborduurd mutsje, den ‘Cerevisdeckel’ der Duitsche studenten.

- ‘Kens-te dan Martèng Schlenters, de zoon van de burgemeester neet meer?’ fluisterde de Secretaris.

- ‘Dèè in Aoken aan 't Polytechnicum schtadeert?’ vulde Buts aan. ‘Kumt zeker zîne kranke vader ens bezeuke!.... Noe zol d'r zègke....!’

Binnenkomende had Martin Schlenters de anderen begroet in 't Duitsch, hen ‘Herr’ genoemd en op hun vragen: ‘Of 't er dèè kranke papa ens kwâm bezeuke?’ - de burgemeester was altijd ziek - geantwoord: ‘So ist 's! Und man soll doch auch den guten Sankt Lorenz nicht vergessen!’ en op hun

vraag: 'Of 't er ennige dâg bleef?' lachend gezegd: 'Morgen geht's wieder über alle Berge!' Ook de meeste jongelui had hij toegesproken en de hand gereikt met 'He, der Peter!' of 'Was macht der Jóhann?' en gedaan of hij de meisjes niet meer kende, om zich des te meer te verwonderen, als hem gezegd werd: 'Kens-te dan Mulder's Louîske' of 'Heihof's Treeske' of 'Robach's Anneke neet meer?' Ja, ja, Heihof's Treeske, die moest hij waarachtig toch nog kennen, 'das war ja noch sein liebes Cousinchen!' tot hij weer anderen binnentredenden toeriep, de hand schudde en met hen klonk en dronk. Zijn tegenwoordigheid maakte waarlijk veel opzien en menig meisjeshart haakte naar een dans met hem.

De muzikanten stemden hunne instrumenten en preludeerden - nog een oogenblik en de dans zou beginnen, toen Pierre Dols met Scheper's Marieke en Matthieu Schrammen met Guske Buts aan den arm binnentraden. Daar deze meisjes de jongste waren, die voor 't eerst een feestelijke gelegenheid bijwoonden, ging er een luid 'Ah!' onder de dansers op en de ouderen mompelden hun goedkeuring over de prachtige verschijning. Achter de donkerbruine, niet al te groote Marie met haar guitig gezichtje, kwam

het blonde, fijne kopje der slanke Guske te voorschijn, die de oogen neersloeg en een blosje op de wangen kreeg.

- 'Ah!' riep Martin Schlenters, die opsprong en hun tegemoet ging, 'das ist ja das Mariechen und der Peter und der Matthieu und die Buts Augusta! No, wie steht's denn?' Hij schudde allen de hand en die van Guske een oogenblik in de zijne houdend, riep hij: 'Augusta! - das heisst ja Königin! Du wirst die Königin des Festes sein!'

Hij was onmiddellijk familiaar en 'duzte' haar.

- 'Kens-te gei plat meer, Martèng?' spotte Pierre lachend, die iets ouder was.

Matthieu stond bedeesd en bedremmeld. Hij kleurde hevig tot in de oogen en draaide met de linkerhand aan het uiteinde van zijn kneveltje. Hij gevoelde diep en innig, hoeveel minder hij was dan degene, die zoo onverwachts voor hem stond, de zoon van den burgemeester, de rijkste van het dorp, die veel gezien en gestudeerd had, die fijne manieren aan den dag legde en zich onmiddellijk zoo vertrouwelijk met Guske maakte. 'Was Guske dan niet alleen van hem?.... Waren er dan nog anderen die aanspraak mochten maken op haar?' was de gedachte, die hem pijlsnel

door het hoofd vloog en hem het hart dichtsnoerde.

De dans was reeds begonnen en de beide paren mengden zich in den bonten rei,
- 'Bis nachher!... Ich hoffe auf een paar Tänze!' riep Martin hun na.

Aller oogen waren op Guske gevestigd. Ofschoon zij, afgezien van de blonde vlecht, die dien avond weer lang over den rug afhing, als de overige meisjes gekleed was, lag er toch iets in haar heele wezen, in haar rijzige gestalte, in haar sierlijke bewegingen, dat haar van alle anderen onderscheidde.

Matthieu hoorde, hoe Martin Buts een compliment maakte over zijn dochter, die hij 'ein famoses Mädél' noemde, en zag, hoe Buts met een trotsch knikje bedankte.

Na de Wals werd een Polka aangekondigd, die Matthieu met Marieke, Pierre met Guske danste. Zoo was het te voren afgesproken. Er kwamen steeds nieuwe gasten binnen en het feest werd hoe langer hoe vroolijker. Die niet dansten, hadden zich in een grooten kring om den dansvloer geschaard. In de voorste rij stond Martin naast Hannes van den veldwachter, dien hij 'Jóhann' noemde en wien hij nu en dan iets in 't oor fluisterde, dat dezen deed proesten van het lachen.

Toen men zich gereed maakte voor de Quadrille, stond Martin, met Heihof's Treeske aan den arm, plotseling voor Matthieu en Guske.

- 'Sollen wir vis-à-vis sein?' vroeg hij vriendelijk lachend, terwijl Treeske eenigszins gemelijk naar den anderen kant keek.

Matthieu wist niet, wat hij antwoorden moest. Hij wierp een blik op Pierre en deze, die zich vereerd gevoelde met den zoon van den burgemeester en Heihof's Treeske in 't zelfde Quarré te staan, knikte hem toe om aan te nemen.

- 'Jawohl!' antwoordde Matthieu met trotsche onverschilligheid.

Martin lachte en Treeske glimlachte, terwijl zij zich tegenover Matthieu en Guske plaatsten. Pierre had spoedig een anderen vis-à-vis gevonden.

Als Martin tegen Guske opdanste, of haar in den Chassez-croisez de hand reikte, of met haar in de rondte draaide, had hij haar steeds iets in 't oor te fluisteren. Daarbij sloeg hij allerlei flikkers, wierp de beenen zoo vervaarlijk omhoog of hield, bij 't naar zijn plaats gaan, de panden van zijn kort jasje zoo eigenaardig omhoog, waarbij hij 'Kukelekuu!' riep, dat alle toeschouwers lachten en in de handen klaptten.

Stoffel van den kleermaker, die hem wilde nadoen, raakte bij een mislukten flicker van de beenen en viel tot algemeene vroolijkheid op het onderdeel van zijn rug. Martin bleef dus de held van 't feest.

Bij 't zien der flickers van Martin, was den ouden jager het hart nog eens opengegaan van vreugde. Hij schaterlachte het uit, waarbij hij zijn mond wijd openspalkte en in de knieën zakte, zoodat zijn heele gestalte schuddend en kronkelend een oogenblik in elkander dook. Toen Stoffel van den kleermaker viel, kon hij 't niet langer uithouden.

- 'Plaats! Oet de wèèg, oet de wèèg!' ¹⁾ riep hij uit. 'Ich dans uch noe den Hakkedans!'

De Hakkedans! Die was in jaren niet meer vertoond! Slechts ouderen van dagen herinnerden zich dien dans, slechts weinigen hadden hem zien uitvoeren.

Er volgde een algemeene stilte.

Toen naderde Butske eerbiedig de vrouw van den Secretaris, die een der mooiste boerinnen en eens de beste danseres was. Hij tilde met de rechterhand even zijn jagershoedje omhoog en vroeg zeer beleefd:

- 'Vrouw Vossen, doot' ²⁾ mich de eer aan....?'

1) uit den weg.

2) doe.

Er hielp geen tegenstreven. Allen, ook de Secretaris met een knikje, wakkerden haar aan. De schoone danseres van vroeger nam blozend en glimlachend den arm, dien Josep Buts haar bood.

- 'As ich 'em nog maer kan...' poogde zij zich te verontschuldigen.

- 'Nur immer gemütlich!' antwoordde de Jäger. Tevens gaf hij een teeken aan de muzikanten en plaatste met een buiging zijn dame aan het hoofdeinde der 'wipzaal.' Hij vatte post tegenover haar en toen begon de Hakkedans.

't Was een soort van En-avant-deux, waarbij de dame langzaam, doch op zeer gracieuze wijze slepende passen maakte, eerst op haar cavalier aandansend, dan naar rechts en naar links in dezelfde of in tegenovergestelde richting van hem. Met neergeslagen oogen, op de zedigste wijze kweet de mooie vrouw Vossen zich uitstekend van hare taak.

Buts begon eerst langzaam op de maat der muziek met fraaie passen, waarbij hij vooruitkwam of terugtrok, naar links en naar rechts gleed, de armen en het bovenlijf steeds op de maat der muziek sierlijk heen en weer bewegend.

Na de eerste zestien maten stonden danser en

danseres weer op hun plaats tegenover elkander. Doch nu begon voor Buts een veel zwaarder taak. Hij moest thans elken pas dubbel maken, dat wil zeggen den vloer met de teenen en onmiddellijk daarop met de hakken aanraken, waarbij de bewegingen even sierlijk moesten blijven. De kring der toeschouwers was enger geworden en iedereen juichte Butske en de bekoorlijke vrouw Vossen toe, die altijd op dezelfde zedige, gracieuse wijze voortdanste, met neergeslagen oogen, als bemerkte zij haar galant niet eens.

En de dans van Butske werd opgewekter en wilder; 't was of hij thans de preutsche daar tegenover hem door zijn slanke bewegingen bekoren en veroveren moest. Thans sloeg hij tweemaal met de hakken en eens met de teenen, trachtte te naderen en de ontwijkende te vervolgen en klapte harder met de zolen tegen den dansvloer. En de dans ging over in een sneller tempo, terwijl ook de danseres zich sneller bewegen moest. Butske omzweefde haar met onophoudelijk en gezwinder geklapper der voetzolen, waarbij hij de armen in de zijde zette, tot hij weer tegenover haar stond en den Hakkedans met een lang geroffel, een kunstig tremolo der voetzolen besloot.

Toen nam hij met een diepe buiging voor zijn danseres zijn jagershoedje af, groette naar links en naar rechts en onder luide toejuichingen geleidde hij vrouw Vossen weer naar hare plaats.

Er heerschte een oogenblik van opgewondenheid, van ware onstuimigheid.

Slechts een enkele wanklank werd er vernomen: 't was het woord van Jacob Buts, die ook verschenen was en zich onder de toeschouwers bevond. Hij stak zijn eindje pijp weer aan, dat onder den Hakkedans was uitgegaan, en zeide luid genoeg dat de meesten 't konden hooren:

- 'Hè hèt toch nog schterke schoên¹⁾ aan! 't Gift mich wonder, dat de lappe d'r neet zin van âfgevlaoge!'

Toen keerde hij zich om, groette niemand en ging.

Inmiddels was Josep Buts onder de steeds juichenden teruggekeerd. Terwijl hij zich nog 't zweet van het voorhoofd vaagde, stormde Martin Schlenters reeds op hem toe.

- 'Brav so, altes Haus!' riep hij, 'da müssen

1) schoenen.

wir zusammen eine Flasche Wein drauf trinken!’ En hij troonde Butske mee naar een tafeltje, waar hij wijn bestelde, schertste en lachte en den Jäger op fijne sigaren onthaalde.

Hoe Matthieu zich bij dat alles ontstemd, beangst en wrevelig gevoelde!

- ‘Ich begriip dî vader neet meer,’ mompelde hij tegen Guske, die aan zijn arm hing, ‘ich wol nog leever, as mich door zoo'ne kaskenademèèker¹⁾ te laote trakteere!....’

- ‘Laot'em maer,’ suste zij, ‘du zuus²⁾ wâl, hè amuseert zich.’

Na de pauze, om half negen, werden de olielampen, die men met den weidschen naam van ‘quinquets’ bestempelde, aangestoken, waardoor het feest nog een eigenaardiger aanzien kreeg. De hoofden waren warm geworden, de viool kraste weer, de klarinet stiet haar neusklanken uit, men klonk en dronk, men lachte en schertste, vroolijker dan ooit zwierde men door elkander, 't was een feest, waaraan geen einde komen zou!

Martin was overal. Hij praatte en lachte en riep

1) grappenmaker (fr. faiseur de gasconnades).

2) je ziet.

tegen iedereen, dat het ‘famôs’ was. Bij elken dans zweefde hij om Guske en vroeg haar om een extra-tour.

- Wât hêt dèè flares¹⁾ dich toch te vertelle?’ vroeg Matthieu aan Guske, toen hij haar tusschen twee dansen weer machtig was geworden.

- ‘Ich weit neet,’ antwoordde zij, ‘allerlei dom tuug en schèle wauwel.’²⁾ Hè wilt mich schriive en det ich mit vader nao Aoke kom....’

- ‘As-t-er nog ens kumt, schlaon ich'em op zî gezicht,’ dreigde hij.

- ‘Ich wil ouch neet meer mit'em danse,’ suste zij.

Toen de laatste Quadrille gedanst werd, - 't was ongeveer tien uur en het feest liep ten einde - zorgde Martin Schlenters, dat hij weer in 't zelfde Quarré kwam, waarin Matthieu met Guske stond. Hij huppelde en sprong weder op de potsierlijkste wijze, maar nam den grootsten ernst en de hoffelijkste manieren aan, als hij met Guske aan de beurt was.

't Kon niemand ontgaan, dat hij haar met onderscheiding behandelde. Matthieu stond zich van woede

1) gek.

2) flauwe praatjes.

te verbijten. De Quadrille eindigde met eene Galoppade, waarbij de heer steeds van dame verwisselde. Eer Martin Guske, die hem eindelijk was te beurt gevallen, aan den volgenden afstand, tilde hij haar onder een luid 'Hoep-sa-sa!' met forsche handen om haar middel van den grond, en hield haar een oogenblik stevig in de hoogte. Zij was verplicht, om niet te vallen, haar armen om zijn hoofd te slaan. Op 't oogenblik, dat Martin haar op den grond zette en met een diepe buiging 'Danke schön!' riep, sprong Mattieu op hem toe. Zijn oogen schoten vuur, zijn vuisten waren gebald en met een vloekwoord op de lippen stak hij den rechterarm vooruit, die op de borst van den onverlaat gericht was. In een oogwenk had Martin hem bemerk, den togedachten slag afgeweerd en met een vluggen uitval Matthieu een stoot tegen de kin gegeven, die dezen achterover deed tuimelen.

Er ontstond eene algemeene opschudding, allen rezen op, de meisjes stoven uit een, Butske-de-Jäger sprong midden tusschen de vechtenden, maar reeds had Dol's Pierre Martin om zijn middel gevat, die op Matthieu wilde storten, terwijl deze, die zich overeind had gewerkt, door anderen werd tegengehouden.

Hij raasde en tierde en schuimbekte van woede.

- 'Schwèrenôt und kein Ende!' riep Butske, 'immer gemütlich, zègk ich maer! As-t'er gehouwe mot wèère, dan houw ich ouch mit!' Zijn hoofd gloeide en zijn tong sloeg kadul.

De feestvreugde was uit, aan dansen viel niet meer te denken!

Eenigszins tot bedaren gebracht, verliet Martin Schlenters met groote verontwaardiging en allerlei bedreigingen de wipzaal. Allen waren opgestaan en maakten zich gereed om te vertrekken.

- 't Is tiid om nao hoes te gaon,' fluisterde Pierre Dols tegen Guske en Marieke, 'dî vader is dronke.'

Buiten gekomen, nam hij Butske onder den arm, Matthieu volgde met de beide meisjes. Guske huilde luide tranen; haar verdriet sneed Matthieu door 't hart. Hoe anders was de danspartij afgelopen dan hij zich had voorgesteld, toen hij geroepen had: 'En Buts' Guske kumt ouch!' en toen ze samen de Polka, de Wals en de Quadrille hadden geoefend! Toen was het hem eensklaps, of hij haar onrecht had aangedaan, of hij haar alle genoeg dien avond bedorven had.

- 'Wât had ich dan motte doon, Guske?' vroeg hij in zijn zielesmart en opgewondenheid, 'had ich dan motte permitteere dat dèè rakker mit dich aanvong wât er wol?'

Buts, bij wien de goede luim van den drank was teruggekeerd, hoorde die woorden en antwoordde half ernstig, half schertsend:

- 'Och wât! Dat jonk blood, dat jonk blood!.... Woorom hoofsde-du¹⁾ dich zoo kwaod te make, 't wâs toch maer ein grap, ein aardigheid!..... Du mos noch Gemütlichkeit leeren!'

Bij de woning van Buts scheidden zij. Matthieu voelde de tranen in de keel, toen hij Guske de hand drukte en goeden nacht wenschte, zij verborg snikkend haar aangezicht in haar boezelaar.

Thuis gekomen, vond hij alleen zijn zuster Marianneke op. Zij en Andrees hadden vader Schrammen, die bij 't vernemen van 't geen er gebeurd was zeer driftig was geworden, met goede woorden naar bed getroond.

Ook Matthieu begaf zich ter ruste, doch kon niet slapen. Allerlei gedachten vlogen hem door het hoofd.

1) behoefdet gij.

Er was iets in zijn jonge, eerlijke ziel, dat hem zegde, dat hij mogelijk onrecht had, dat hij, met gebruiken en manieren nog te weinig bekend, waarschijnlijk met laakbare onbesuisdheid gehandeld had, in elk geval, dat de schijn tegen hem was. Maar wat had hij dan moeten doen, toen die vreemde kwast de hand aan Guske legde, haar omvatte en van den grond tilde? Wat hem eensklaps geen rust meer liet, dat waren de trotsche, toestemmende hoofdknik van Buts, toen Martin Schlenters hem zeide, dat Guske 'ein famoses Mädel' was, en de verwijtende vraag van Buts: waarom hij zich zoo boos had te maken? Had Buts niet gelijk met die vraag? Welk recht had hij op Guske? Had hij haar ooit iets gezegd en had zij hem ooit iets beloofd? Hij gevoelde thans klaar en duidelijk, wat hij haar zeggen moest, wat hij haar zeggen zou. Doch onmiddellijk maalde zijn jongelings-phantasie zich het ergste. Hij zag Buts weer zitten aan 't zelfde tafeltje met Martin, waar ze glas op glas ledigden en lachten en schertsten. Was het niet natuurlijk dat Buts de voorkeur zou geven aan Martin, als deze zou aanhouden om Guske? Wat was hij tegen Martin, den rijkste uit het geheele dorp? En Guske, Guske! Wat dacht

zij, wat zou zij beslissen?.... Zou haar vader haar dwingen met Martin te trouwen - of zou ze mogelijk zelve....? Wat beduiden hare tranen bij 't naar huis gaan, waarbij ze geen woord gesproken had?.... Waarom had zij niets gezegd? Morgen, onmiddellijk morgen zou hij naar Buts, naar Guske gaan.... Er moest klaarheid komen tusschen hen!

Des anderen daags ging Matthieu toch niet onmiddellijk naar Buts. Hij was huiverig om zijn doodvonnis te hooren. 't Was of zijn hoofd wilde bersten, of hij niet meer denken kon. Heel vroeg in den morgen moest hij de straat op en liep woedend door het dorp. Wee, als hij dien vervloekten Pruis ontmoette! Waar die was, kon hij niet meer leven - dat was de overtuiging, waartoe hij gekomen was.

Hij kwam verschillende vrienden en bekenden tegen. De meesten lachten hem uit.

- 'Dèè Martèng is neet gemakkelik,' zei de een.

- 'Dat Guske, dat Guske!' schertste een ander.

Ouderen hadden een afkeurend woord: hij was te heftig en moest nog veel leeren; overigens, die opstopper van Martin zou hem al wel iets wijzer hebben gemaakt!

Dat alles sarde Matthieu nog meer. Naar huis

gaan, om te eten, deed hij niet. Hij dwaalde het dorp uit, den berg op - maar niet naar de kiezelgroeve, neen, den anderen kant uit, waar Schlentershof hoog, boven in 't groen bijna op het toppunt van den berg lag. Te halver hoogte legde hij zich neer, daar, waar een kromming hem veroorloofde over den heelen weg te zien.

Hoe lang hij daar gelegen had, wist hij zelve niet, toen hij 't open wagentje van Schlentershof uit de laan zag komen. Duidelijk herkende hij Martin, die mende, en den knecht, die naast hem zat. 't Wagentje sloeg den weg in, die naar boven leidde, op Aken aan, en verdween achter de donkere dennen.

- 'Satanskînd!' raasde Matthieu en dreigde 't verdwijnend karretje met een vuist achterna. En nogmaals voelde hij zijn machteloosheid tegenover zijn vijand, die hem daar ginds ontsnapte.

Toen stond hij op en voelde dat hij honger had. Waar hij heen wilde, wist hij niet. Nogmaals wierp hij een blik op den langen bruingelen weg, die daar vóór hem omhoog leidde. Thans zag hij twee mannen, die van de hoogte kwamen. Matthieu herkende de twee mannen - 't waren de kommiezen uit Gulpen. Wat wilden zij heden - op kermisdag? Onmiddellijk

doek hij in 't kreupelhout en wachtte. De kommiezen gingen hem voorbij en sloegen rechtsaf, een voetpad in, dat achter het dorp om naar de Belgische grenzen leidde. Matthieu vervolgde hen met de oogen van een los; toen berekende hij den tijd. 't Kon ongeveer drie uur zijn.

Op dit oogenblik hoorde hij heel in de verte, op den berg aan den overkant den kreet van Guske: 'Hawioe-ho!'

Wat was dat?.... Zou Buts heden een tocht wagen over de grenzen?.... Op Kermiszondag.... Dat was toch niet denkbaar!.... Of zou hij juist dien dag gekozen hebben, om de kommiezen beter te verschalken?....

Hij rende regelrecht op het dorp aan. Op straat was niemand. Uit de kerk galmden orgeltonen - allen moesten in het Lof, in de godsdienstoefening van den namiddag zijn.... Hij klopte aan de woning van Buts, doch vond die ledig en gesloten. Hij spoedde den berg op. In de kiezelgroeve vond hij Guske niet. Hij zocht haar hooger, op den karreweg.

Toen hij haar eensklaps op den eenzamen, groenen weg naast de koe vóór zich zag staan, met haar verschoten rokje en de korte hemdsmouwen, was 't,

of 't voorgevallene van gisteren avond slechts een bange droom was, die hem een oogenblik gekweld had. Stralend zag hij haar aan. Maar zag hij goed?.... Er lag iets ernstigs, iets treurigs op haar gelaat, iets dat zij vroeger niet had, als de blanke tanden door den glimlach blonken, waarmede zij hem ontving. Verbaasd bleef hij staan en bleef haar aanstaren. 't Was of ze slanker en grooter, of ze een jaar ouder was geworden. Thans openden zich haar lippen tot een lachje, maar 't was een gemaakte glimlach, als om hem gerust te stellen, en die daarom diep weemoedig was.

- 'Guske, Guske!' riep hij, 'wo is vader?'

- 'Nao Reemersdaal, kant haole,' antwoordde zij.

- 'Van daag, op Kirmeszondâg?'

- 'Ja,' knikte zij.

- 'En hêèt-er neet gezagd, dat ich hem mos naokomme?'

- 'Nèè,' schudde zij met het hoofd.

- 'Woorom neet?.... Woorom neet, Guske?' herhaalde hij in de grootste opgewondenheid.

Onverschillig haalde zij de schouders op, ten teeken dat ze niet wist.

- 'Ich mot'em nao, ich mot bî hem zin, de konomie zin hem op 't liif.'

- 'De kommieze?' schrok zij.

- 'Jao,' bevestigde hij. 'Om wie laat kumt-er trök?.... Ich mot hem waarschouwe, eer-d-er euver de grenspaol is.'

- 'Om zès oere,' antwoordde zij.

- 'Dan höb ich nog tiid.' Toen zette hij zich in 't gras en voelde dat hij uitgeput was. 'Ich höb van daag nog nîks gegète,' zeide hij.

Zonder zich te verbazen of naar rede en oorzaak te vragen, bukte zij zich ter zij van den weg en nam een dikke snee roggebrood uit een bonten doek.

- 'Dè,' zeide zij en bood ze hem aan.

- 'Dan höbs-te zelf nîks,' opperde hij.

- 't Duit nîks. Ich zal nao hoes gaon, as ich honger kriig.'

- 'Höbs-du al gegète?' vroeg hij.

Zij schudde het hoofd.

- 'Woorom neet?' vroeg hij nogmaals.

En nogmaals haalde zij onverschillig de schouders op. Toch nam hij het brood en at. Na de eerste bete hield hij weer op en zag haar in 't ernstig gelaat.

- 'Guske,' riep hij thans, 'du höbs get!' Wât is-er, zègk 'et mich.... Höb ich dich get gedaon?'

Zij schudde ontkennend het hoofd en boog het ter zijde, als om een blos te verbergen.

- ‘Nèè,’ zei ze toen, ‘maer ich kan dich neet meer roope...’
- ‘Neet meer roope?’ herhaalde hij hevig ontsteld. ‘En woorom neet?’
- Wât zolle de mînse wâl zègke?’
- ‘De mînse?.... de mînse?’ vroeg hij, haar vragend aanziend. ‘Wât gaon os de

mînsen aan?!’ En hij at weer.

Zij zweeg en bloosde.

- ‘De mînse....’ murmelde hij en eensklaps dacht hij aan zijn vader, toen aan Schlenters Martin. Een plotselinge woede maakte zich van hem meester.

- ‘Guske! as dèè vermallescheerde kivietschpringer¹⁾ van gîster-aovend get durft zègke, non-de-dju!’ bulderde hij, ‘dan schnii ich 'em tot reeme van ein!’²⁾

En zijn hand greep naar het mes in zijn broekzak.

- ‘Pah, dèè!’ deed Guske verachtelijk.
- ‘Guske, Guske!’ riep hij opgetogen, ‘dèè neet....?’

1) die vervloekte fat.

2) tot riemen van elkander.

Als met afkeer schudde zij 't hoofd en zeide toen heel zachtjes en blozend:

- 'Wât zolle de mînse wâl zègke, as ich dich roop.... hie.... op de berg....'

Hij had hare hand in de zijne genomen en hij voelde, dat hij beefde aan alle ledematen.

- 'Wilst-te mich dan neet meer roope....? Wilste dan neet meer hōbbe dat ich kom?' fluisterde hij haast smeekend.

- 'Toch wâl,' prevelde zij, 'maer veer motten ein ander teiken hōbbe.... 't heele dōrp kan os heure....'

- 'Guske, Guske....' hijgde hij heel dicht aan haar oor, terwijl zijn hart bonsde en het bloed naar zijn aangezicht stroomde, 'Guske, hōbs-du mich dan ouch leef, wie ich dich....?'

Toen zag ze hem aan en knikte en hij hield haar in zijn armen, terwijl zijn mond vurige kussen op den haren drukte....

Zoo hield hij haar omkneld, tot zij moest zeggen:

- 'Gank noe ouch, 't weurdt tiid.'

- 'Jao.... jao....' antwoordde hij zachtjes en drukte haar nogmaals aan zijn hart en zag haar aan met stralenden blik.

- 'Tot schtrak.... tot van aovend....' fluisterde hij en ging.

't Was avond geworden en Guske zat te wachten in haar woning aan 't einde van 't dorp. De dag was warm geweest, maar in de hut onder de noteboomen was het koel. Zij had het zijvenstertje geopend, dat uitzicht gaf op den hollen weg naar den berg. De zon ging langzaam onder en wierp haar rood schitterenden gloed over 't dal, dat zij thans in zijn heele lengte verlichtte. De boomen wierpen lange, donkere schaduwen en daartusschen speelden haar stralen van purper en goud. Maar zij dacht aan hem en aan den weelderig groenen weg in 't volle zonlicht, hoe ze daar stond naast de koe, hoe hij haar in 't oor fluisterde, dat hij haar liefhad, en zij voelde nog zijn borst tegen de hare en de vurige kussen, die hij op haar lippen drukte. Toen dacht ze ook aan de kommiezen, voor wie hij was gaan waarschuwen. Maar haar vader was hun reeds zoo vaak ontkomen - hij behoefde slechts de smokkelwaar weg te werpen, te verbergen op een der vele veilige plaatsen, 't geen hem heden gemakkelijker dan ooit zou wezen, nu hij gewaarschuwd

was.... Mogelijk waren ze wel een heel eind teruggegaan.... De schaduwen werden donkerder en een grijsgrauwe schemering verdrong het zonnegoud. 't Werd laat, later dan ze gedacht had.

Maar zij zat en peinsde. Zouden ze aanstonds komen, haar vader met uitbundige vreugde, nu hij alles wist, en hij, Matthieu, die haar weer in zijn armen zou knellen en zou kussen, een kuische, heilige omarming in tegenwoordigheid van hem, van haar vader....?

Eensklaps zag Guske een donkere groep mensen door den hollen weg naar beneden komen. Zij naderden langzaam, sprakeloos. Guske sprong op en snelde naar de deur. Haar angstig vorschende blik onderscheidde drie mannen, die een baar van ruwe boomtakken en groene bladeren droegen, waarop een menselijk wezen lag uitgestrekt. Een der voorste dragers was Matthieu. Met een gil ijelde Guske naar de baar.

- 'Vader! vader!' riep ze, terwijl ze de handen in elkander sloeg.
- 'Zi hōbbe mich de kneuk¹⁾ kapot geschaote!' raasde en kermde Buts.

1) knoken.

- 'Du groote God!.... Matthieu!.... Matthieu!' snikte Guske en zag hem aan met hare groote oogen, die thans vol tranen stonden.

Maar Matthieu kon nog niet antwoorden. Met een half gesmoorden vloek nam hij zijn hoed af en vaagde 't zweet van zijn voorhoofd. De gewonde werd naar binnen gebracht en op Guske's smeeken om hulp verzekerden de kommiezen, die thans naar Gulpen terugkeerden, dat zij onmiddellijk den dokter zouden zenden.

Toen Matthieu eindelijk weer spreken kon, vernam Guske alles. Buts was reeds aan deze zijde van den grenspaal, op Nederlandsch gebied, toen Matthieu hem in 't gezicht kreeg. 'Terug, terug!' riep hij hem toe en wenkte met de hand. Op hetzelfde oogenblik verschenen achter Buts de ambtenaren en riepen 'halt!' Onmiddellijk wierpen beiden zich op den grond en kropen tusschen het kreupelhout op handen en voeten voort, in de hoop nog te ontkomen. Nog tweemaal weerklonk het 'halt!', steeds naderbij, en Matthieu hoorde duidelijk hoe de vervolgers dicht achter hen aan kwamen. Toen viel een schot. 'O wee, ich bön geraakt!' gilde Buts en kon zich niet meer voortbewegen. In een oogenblik waren Buts

en ook hij gevat, die rechtgesprongen was, en werd hun procesverbaal aangezegd, waarna in aller ijl een baar werd saamgevlochten en Buts naar huis getransporteerd.

Terwijl Matthieu vertelde, waschte Guske de wonde haars vaders, die weeklagend en die jakhalzen van kommiezen vervloekend, alles bevestigde wat Matthieu zegde. De wonde, die zich even onder de holte der knieschijf bevond, was niet groot, maar de kogel scheen tamelijk ver te zijn doorgedrongen en Buts leed hevige pijnen.

Inmiddels was het nieuws als een loopend vuur door het dorp gegaan en had zich een groote menigte volks vóór de woning van den smokkelaar verzameld. Niemand beklagde hem en er stegen zelfs woorden van spot en verontwaardiging uit de menigte op.

- 'Dao ist-er noe mit de schtökke betaald,' zei de een.
- 'Ein gooi les veur Matthieu,' zei een ander.
- 'Hè hèt Matthieu van de köster heel en al op de verkeerde wèèg gebracht,' vulde een derde aan.
- 'Noe zal-d-er den Hakkedans neet meer danse!' spotte een vierde.

Toen zag men Andrees van den koster de hut binnegaan en een oogenblik later met Matthieu terugkeeren.

- 'Höbs-te 't noe gezeen?... Zols-te noe wiizer wèère?... Du schnoterkuke, du deugeneet!' snauwde men hem van alle kanten achterna.

Bij Matthieu's thuiskomst viel er een hevig tooneel voor tusschen vader en zoon. De koster, die Matthieu den heelen dag niet gezien had, was woedend. In heftige woorden verweet hij hem zijn gedrag. Wat dacht, wat meende Matthieu wel? Zou zijn vader ooit kunnen berusten in zulke levenswijze, als hij leidde? Moest hij de schande der familie en een nagel aan zijns vaders doodkist zijn?

- 'As du dèè schmokkeleer, dèèn deef en dat mèèdje neet leets loupe....!' zoo wilde de koster besluiten - maar Matthieu, met een afwerend gebaar der hand, viel hem in 't woord:

- 'Schtìl, vader, schtìl!' riep hij, 'schprèèk neet verder... 't zal anders wèère!'

- 'En wât wilt-du dan?' vroeg Schrammen.

Op zijn lijdensweg naast de baar, waarop de oude Buts vervoerd werd, was het helder geworden in

Matthieu's hoofd. Waar zouden Buts en Guske van eten, als Buts niet meer werken kon? Toen lag de toekomst voor hem afgebakend.

- 'Ich wil gaon wirke,' antwoordde hij beslist, 't zelfde wât - maer hie in hoes bliive, doon ich neet meer!'

- 'En dan?.... en dan?....' vroeg zijn vader, nog altijd heftig, ofschoon verrast en hem met groote oogen aanziende.

- 'Ich weit 'et neet!' riep Matthieu. Hij wilde nog meer zeggen, maar verbeet zich. 'Laot mich 'et uch morge zègke,' zeide hij veel kalmer, bijna smeekend.

- 'Ha, ja! oet gaon deene!.... Knecht wèère!' spotte de koster. 'Mich good - dan zols-te nog veul motte leere!.... Maer as du ooit meinst, det ich dat schepsel in mîn hoes....'

- 'Gei waord meer, vader!' brulde Matthieu, terwijl hij opsprong en met de vuist op de tafel sloeg, 'die - of gein ander!.... Ich weit, wât ich te doon hōb!'

Met een vloekwoord was ook de koster opgesprongen. Andrees en Marianneke moesten sussend tusschen beiden komen. De oude Schrammen barstte

in tranen van woede uit en terwijl hij zich door zijne andere kinderen liet wegvoeren, nokte hij nog: - 'Nagel aan mîn doodkist!'

Nu gebeurde 't in die dagen, dat de weg van Epen naar Slenaken hersteld en hier en daar opnieuw begrint moest worden. De kastelein uit den Zwaan, die na den oogst voor zijn twee paarden te weinig werk had, was er bij laagste inschrijving de aannemer van geworden. Op diens verzoek nam hij Matthieu in dienst, om boven in de kiezelgroeve werkzaam te zijn, de eenige plaats, waar men de grint kon halen. Veel handen waren niet noodig, omdat het werk eerst na den winter behoefde voltooid te zijn. Wel waren eenige toebereidselen noodzakelijk. Er werd boven in de groeve, in schuin afhellende richting een groot vierkant zeef van gevlochten ijzerdraad geplaatst, waar de grint tegen aan geworpen werd, zoodat de grut, de kleine steenen, er door gingen en de grove stukken er langs afolden, die dan weer op nieuw werden stuk geslagen. Verder werd er een zoogenaamde Sint-Jacobs ladder aangebracht, een soort van houten glij of gleuve, als geleider dienende, waarover de grint naar beneden

gleed op de staande kar, die ongeveer vijf en twintig meter lager op den dwarsweg langs den berg stond en aldus werd volgeladen. Deze gleuve had eerst een minder groot verval, omdat ze eerst over een breeden, uitstekenden rotsblok liep, doch ging dan tamelijk steil naar beneden.

Hier zat Matthieu heele dagen, klopte en zeefde steenen en wierp, als de kar op den dwarsweg wachtte, de gleuve vol grint, zoodat ze ruischend en ratelend, over den hoek springend, dien de rotsblok veroorzaakte, naar beneden stortte.

Als het middag werd, ging Matthieu naar beneden om te eten - te eten met Buts en Guske - en des namiddags tegen vier uur klom Guske naar de kiezelgroeve om Matthieu koffie en boterhammen te brengen, want Matthieu ging bij Buts in den kost voor de zeventig centen, die hij daags verdiende en waarvan Buts en Guske mee aten. Slapen deed hij in den Zwaan, zoo had hij 't bedongen toen hij in dienst trad.

Gewoonlijk kon Guske slechts korten tijd blijven, want beneden wachtte haar vader, die wel aan de betere hand, maar nog steeds lijdende was. 't Kon nog lang duren, had de dokter gezegd, ofschoon er

geen levensgevaar was, maar in elk geval zou Buts kreupel blijven, het gebruik van het linkerbeen wel voor altijd moeten missen. Het vooruitzicht, dat hij veel thuis zou moeten zitten, dat hij niet meer in de vrije natuur zou leven, dat hij geen wandelingen over de grenzen meer zou doen, dat hij zich bij 't jagen, zooals hij 't noemde - want jagen zou hij, al moest hij, sakkerloot! op krukken lopen - niet meer zou kunnen bewegen, zooals hij wilde, dat alles maakte Buts wrevelig, ongeduldig en neerslachtig.

Daarbij kwamen allerlei beslommeringen. Matthieu was wel vrijgesproken, maar Buts, bij wien men de smokkelwaar gevonden had, was tot eene aanzienlijke boete en drie weken gevangenisstraf veroordeeld. Als Buts daaraan dacht, vloekte hij een kwartier lang. Met de verbeurd verklaarde Brusselsche kant was het heele vermogen van Buts te gronde gegaan. Om de geldboete op te brengen, bleef er geen andere uitweg meer, dan de koe te verkoopen. Hij zelf begaf zich, zoodra de dokter het veroorloofde, naar de gevangenis, om den tijd van 'zitten' achter den rug te hebben.

Als Matthieu naar beneden kwam om te eten, zat Guske naast hem. Er waren dagen, dat ze el-

kander niets te zeggen hadden; dat waren mee van de gelukkigste - dan was er ten minste geen leed. Uitgeput van vermoeienis viel Matthieu soms met het hoofd op hare knieën in slaap. Een glimlach, niet zelden een treurige glimlach, en een zoen was het afscheid.

De herfst leverde nog heerlijke dagen. Nu zij haar vader niet meer te verzorgen had, kwam Guske urenlang naar de kiezelgroeve en hielp Matthieu steenen kloppen. Als ze soms een poosje rustten, dwaalde hun blik over 't heerlijk landschap, dat zich aan hun voeten uitbreidde, en bleven zij als in dien aanblik verloren. Er lag een vrede, een innigheid in dat landschap, die ze vroeger nooit hadden gezien, nooit hadden opgemerkt. In de diepte lag het dorp met zijn nederig kerkje en zijn bruggetje over de Geul. Uit de witte en bruine huizen tusschen het groen steeg de blauwe rook omhoog. Daarachter tuinen, heggen en weilanden; en altijd hooger, tegen de glooiing van den berg aan den overkant, pachthoeven, akkervelden en boomgaarden tusschen kronkelende wegen en voetpaden tot aan de rotsblokken en de bosschen, die als een donkere kam den heuvelrug bedekten - en dat alles in veelkleurige

schakeeringen en schaduwen, geheel in het licht blauwachtig en toch doorschijnend waas van den herfst.

Eens, op een namiddag - de zittijd van haar vader was reeds over de helft - kwam Guske met nieuws naar boven. Haar rijke oom Jacob van Templerhof was er geweest en had langen tijd met haar gepraat. Hij wilde haar tot zich nemen en haar vader ook en hun een goede toekomst op zijn pachthoeve bereiden. Matthieu zag haar met vorschende bliken aan.

- 'En hèet er niks van mich gezagd?' vroeg hij haastig en hijgend.

Toen bloosde Guske en sloeg de oogen neer en wendde 't hoofdje af.

- 'Nèè,' antwoordde zij zachtjes, 'maer hè vond 't ein schand dat veer zoo allein ware....'

- 'Guske!' riep Matthieu woedend en verontwaardigd, 'hüb ich dan ooit....?'

- 'Nèè, nèè....' suste zij. 'Hè hèet niks tège dich en hè meint 'et ouch neet schlecht...'

- 'Ich vertroew 'em neet, dèè schtolze¹⁾ gek!'

Toen zag zij hem weer fier en vastberaden in het oog.

1) trotsche.

- 'Ich verlaot dich ummers toch neet,' sprak ze, 'maer veur vader zol 't good zin....'
Zij kuste hem en haar kus verzoende hem met alles.

Eenige dagen later keerde Butske-de-Jäger terug uit de gevangenis. Hij had den weg te voet afgelegd, hetgeen zeer nadeelig op zijn half genezen been, zijn 'kromme poot' zooals hij 't noemde, had gewerkt, zoodat hij weer heviger pijnen voelde en bedlegerig werd. Binnen weinige dagen moest de koe verkocht worden, een langer uitstel van betaling was niet mogelijk. Het waren treurige dagen, voor Guske daar beneden, voor Matthieu in de kiezelgroeve, hoe schoon de herfstzon ook haar gouden gloed op den berg en in het dal wierp.

Ook de tweede November, Allerzielen, was nog een dier heerlijke dagen. Ofschoon het vieren van dezen kerkelijken feestdag niet meer verplichtend is, wordt toch in Limburg zoo weinig mogelijk handarbeid verricht, en zoo zou dien dag ook geen grint vervoerd worden. Nochtans zat Matthieu al vroeg in de groeve; in de laatste schoone dagen was bijna al zijn voorraad weggehaald en hij moest voor nieuwen voorraad zorgen.

In het begin van den middag zag hij Guske met

de koe den berg opkomen. Zij kwam echter niet naar hem, om een oogenblik met hem te praten, maar volgde een voetpad, dat meer rechts naar den grazigen karreweg leidde. Matthieu wist, waarom ze niet kwam. Morgen werd de koe verkocht, en Guske wilde ze nog eens laten grazen.... Die koe.... die koe!.... en Guske, die treurde om die koe!.... en Dols' Pierre, die hem gisteren avond op ernstigen toon gevraagd had, of hij zijn vader niet eens ging bezoeken - de koster was als sinds eenige dagen niet heel wel - dat alles ontstemde hem en maakte hem wrevelig; soms kwam er een vloekwoord over zijn lippen, als een steen niet op den eersten slag in stukken sprong of de stukken te ver uit elkander vlogen.

Eensklaps hoorde Matthieu een geweerschot vallen, op eenigen afstand schuin boven hem. Wie zou dat wezen?.... Als hij niet wist, dat Buts daar beneden lag met zijn 'kromme poot'.... - maar thans? Sinds de burgemeester ziekelijk was, kwam hij toch niet meer jagen op den berg, die hem voor een groot gedeelte toebehoorde.... Plotseling sprong Matthieu op.... Een gedachte schoot hem door 't hoofd, die hem 't bloed deed koken.... Martin

Schlenters was de zoon van den burgemeester.... Indien die vervloekte Pruis....

Hij luisterde nog een oogenblik - maar neen.... alles was doodstil. Mogelijk de kommiezen, die loos alarm maakten of zich oefenden in 't schieten, mogelijk een der vele vrienden van den burgemeester, die vroeger met hem kwamen jagen en thans met diens verlof....

Matthieu begon weer steenen te kloppen. Maar - zooals het hem altijd ging - als eens die satansche Pruis hem voor den geest stond, kon hij hem uit zijn gedachte niet meer kwijt raken. En hij zag weer de heele danspartij in den Zwaan en Martin Schlenters met zijn dik opgezet gezicht en zijn studentenpetje op het hoofd, die om Guske zweefde, dien hij aanviel en die hem achterover deed tuimelen. Matthieu's ijzeren hamer viel op de steenen, dat de vonken links en rechts er van af spatten.

Toch hoorde hij iets en nogmaals luisterde hij. En nu - ja, heel duidelijk vernam hij van meer rechts, van ongeveer daar, waar Guske zich moest bevinden, stemmen.... stemmen, die hij herkende.... Eerst een schaterlach - toen een Duitsche vloek en de stem van Guske:

- 'Nèè.... nèè.... leets-te mich!' riep ze en er ontstond een verward gedruisch tusschen het kreupelhout.

Matthieu vloog op.... het gedruisch naderde. En eer Matthieu van zijn zitplaats bij de gleuve tot in 't midden der groeve gekomen was, sprong Guske van de hoogte, gevolgd door Martin Schlenters.

Toen zij Matthieu met den zwaren hamer in de hand zag, bleef zij roerloos staan. Haar aangezicht was vuurrood, met beide handen trachtte zij haar haarwring weer in orde te brengen, die was losgegaan en haar over den rug naar beneden hing. Zij wierp woedende blikken op Martin en haar mond mompelde scheldwoorden en verwijtingen. Een oogenblik zagen de mannen elkander aan, Martin onthutst en verbaasd, nu hij Matthieu ontwaarde, Matthieu ziedend van woede met een vloek op de lippen.

- 'Wât wolst-du, du sakkerlötter, du schpitsboef!' riep hij - en eer Martin recht wist, wat hij doen moest, had Matthieu den hamer weggeworpen en hem om zijn middel gevat. Een vreeselijke worsteling begon; Martin wendde alle pogingen aan, om zich los te wringen, ten einde van zijn geweer te kunnen gebruik maken, dat hem thans in al zijn bewegingen hinderde.

- 'Lass mich los!' schreeuwde hij, 'Kerl, oder ich ermorde dich!'

Doch 't was of Matthieu's krachten verdubbelden. Steviger hield hij zijn vijand vast. Worstelend en struikelend en vloekend bewogen beiden zich voort naar de helling, waarlangs Martin hoopte te ontvluchten. Eensklaps deed deze een forschen ruk en was op het punt om te ontkomen. Reeds greep zijn linkerhand naar 't geweer, doch even snel sprong Guske toe, die 't gevaar bemerkte en hem 't geweer van achteren ontrukte. Met een vloek tuimelde Martin achterover. Matthieu wierp zich op hem en beiden rolden worstelend voort tot bij den steen aan de gleuve. Toen ontstond een helsche gedachte in de ziel van Matthieu. Hij sprong op en wachtte zijn vijand af. Eer deze zich geheel en al had opgericht, viel Matthieu hem aan, tilde hem met buitengewone kracht omhoog en smeed hem langs de gleuve naar beneden....

Hij zag het zware lichaam nederglijden, vergeefsche pogingen doen om zich met de handen vast te grijpen, over den hoek van den uitstekenden rotsblok kantelen en in de diepte verdwijnen. Guske stond naast hem en in haar woede wierp zij den neder-

stortende het geweer achterna. Toen hoorden beiden het lichaam van Martin met een loggen smak op de aarde neerploffen.

- 'Verrèk!' riep Matthieu hem na.

Beiden zagen elkander aan. Bij dat woord van Matthieu was hun bezinning teruggekeerd. Zij luisterden een oogenblik.

- 'Hè is dood!' riep Guske.

- 'In Gaods naam!' antwoordde Matthieu, 'mâg d'r van komme wât wilt.'

Een uur later was het dorp in rep en roer. Matthieu was buiten adem bij den wethouder komen aanloopen om de zaak bekend te maken; hij had gezien, dat Martin nog niet dood was, doch een gapende wonde in 't aangezicht had.

Er was reeds om den dokter en de marechaussées gezonden, alles liep te zamen, velen haastten zich naar den berg om Martin te zien liggen aan den weg en keerden met allerlei berichten vóór en na terug. Men had hem gelaafd en gewasschen - hij leefde nog. Matthieu werd op het raadhuis in voorloopige hechtenis gehouden, Guske keerde alleen met de koe naar hare woning terug. Eindelijk kwam

de sjees van den dokter, toen kwamen de gendarmen met het geweer onder den arm en bestegen de trappen van het raadhuis. De dokter verklaarde het 'bijna voor een wonder' dat Martin niet dood was; hij moest wel met de weitasch aan de onderste planken der gleuve zijn blijven hangen, waardoor zijn val gebroken werd; de weitasch had ook met afgereten band naast hem gelegen. Tegen het vallen van den avond werd Martin zoo voorzichtig mogelijk op eene kar naar Schlentershof vervoerd, Matthieu en Guske, geboeid naast elkander, tusschen de gendarmen weggevoerd. Buts lag op zijn ziekbed en lamenteerde, dat er thans niemand meer was om hem behulpzaam te zijn en bij te staan.

En of de maat der rampen nog niet vol genoeg ware - vóór het invallen van den nacht verbreidde zich een nieuwe ongeluksmare door het dorp. Overmand door het verdriet, dat Matthieu hem in den laatsten tijd had aangedaan, en door het nieuwe schandaal, heden er aan toegevoegd, was de koster plotseling ineengezakt en voor dood te bed gebracht. Een beroerte had hem getroffen.

Drie dagen later werd de eerbare Dominicus Schrammen met groote plechtigheid begraven. Op

dienzelfden dag, na den lijkdienst bijgewoond te hebben, hield Jacob Buts van Templerhof met zijn kar voor de woning van zijn broeder stil. De lange figuur van den aanzienlijken pachter, met zijn blauwen kiel over de zwarte jas en zijn eindje pijp in den mond, stapte de woning binnen.

- 'No, Josep,' zei hij tot den kreupele, die steeds op zijn bed lag en kreunde, 'wie geit-et denn?'

Josep zag hem verbaasd aan.

- 'Du dao, Jacob?' vroeg hij. 'Wat kumst-du hie doon?.... Mich geit et schlecht.... ich hōb niks meer, as wāt de mīnse mich bringe....'

- 'No!' antwoordde Jacob, 'bōn getreust!.... Ich wol dich kommen haole.... de kèrr schteit veur de deur....'

- 'Du - mich - haole?' vroeg Josep met de grootste verbazing.

- 'Jao, dich. Du zols mit gaon nao Templerhōf en zolst 'et d'r good hōbbe, zoolang as-te zelf wilt....'

- 'En Guske dan?' vroeg Josep.

- 'No, wie schteit 'et denn daomit?' vroeg Jacob op zijn beurt, 'die zit jao in de gevenkenis?....'

- 'Die hēet niks gedaon!....' ijverde de Jäger,

terwijl hij zich half oprichtte, ‘Guske mot gauw trökkomme, die motte ze los laote, die konne ze neet halte....’

- ‘No,’ sprak Jacob, terwijl hij aan zijn eindje pijp trok, ‘dan zol die ouch mitkomme.... Veur 'n jong stevige dírn is werk genog op Templerhòf.... En dan zolle veer e fatsoenlik, net mèèdje van heur zeen te make’ zoo besloot hij, ‘en heur leere wirken en de kost verdeene....’

Buts had niets meer in te brengen. Zijn broeder en een paar burens hielpen hem op de kar, die hem naar Templerhof bracht.

Werkelijk gebeurde 't, zooals Josep Buts gezegd had; Guske keerde eenige dagen later terug. Er waren geene bewijzen tegen haar, Matthieu had alles bekend, alle schuld op zich geladen.

Toen Guske van de burens vernam, dat haar vader naar Templerhof was, volgde zij hem niet onmiddellijk derwaarts. Zij bleef in hare woning, at en dronk wat men haar gaf en bood hare diensten aan om bij anderen te werken. Er kwam bericht van haar oom, dat hij haar verwachtte, maar zij ging niet; er kwam een tweede aanzoek, dat zij eveneens van de hand wees. Toen waren de burens verontwaardigd,

men weigerde hare diensten en bracht haar geen eten meer.

- 'Die hèèt nog geinen honger genug geléje,' zeiden ze tot elkander, 'zî kan 't good hōbben op Templerhōf, woorom motte veer heur de kost gève?....'

't Was winter, 't was koud en Guske had honger. Maar kon zij 't dan aan iedereen zeggen, kon zij 't uitschreeuwen, dat Matthieu haar gesmeekt en gebeden had, toen ze samen gekluisterd werden weggevoerd:

- 'Guske, gank neet nao Templerhōf, hald oet zoolang du kanst!'

Eindelijk kwam haar oom zelve met het bericht, dat haar vader ziek was en zeer naar haar verlangde. Toen volgde zij naar Templerhof.

Het rechtsgeding tegen Matthieu Schrammen duurde langer dan iemand had kunnen vermoeden. Er moesten allerlei formaliteiten vervuld worden en er verliep ruim een maand eer Martin Schlenters genoegzaam hersteld was om verhoord te worden.

Eindelijk kwam het bericht dat hij, ofschoon er verzachtende omstandigheden waren, doch met het oog op zijn ongunstig verleden, tot twee en een half jaar gevangenisstraf was veroordeeld.

In die dagen, toen Guske naar Templerhof trok, ging er een geheimzinnig gemompel door het dorp, dat weldra een publiek geheim werd. Iedereen sprak er over. De eerbare koster Dominicus Schrammen had belangrijke sommen verduisterd, die de pastoor en de kerkeraad hem hadden toevertrouwd; hoe de zaak eigenlijk was toegegaan, wist niemand juist te vertellen, maar het feit was er, men sprak van kwitanties met nagemaakt handschrift en 's koster's kinderen, Andrees en Marianne, hadden aangeboden om alles te verkoopen, ten einde den pastoor en der kerk zooveel mogelijk te vergoeden, wat hun vader hun ontnomen had.

Matthieu vernam dat alles in de gevangenis uit een brief van Andrees, waarin deze hem tevens mededeelde, dat hij tot zijn voogd was aangesteld en dat er geen ander middel overbleef dan de verkoop der goederen om de geschonden nagedachtenis huns vaders zooveel mogelijk in eere te herstellen. Matthieu verklaarde zich gaarne tot alles bereid. Toch maakte dit bericht een diepen indruk op hem. Dat hij in de gevangenis zat om dien lafaard, dien aanrander van Guske mishandeld te hebben, was geen schande,

was veeleer rede om trotsch te zijn - maar dat hij de zoon van een dief was....! En in zijn verbeelding zag hij het heele dorp, oud en jong, vrienden en vijanden over niets anders praten dan over zijn vader, over de verduisterde sommen, over de oneer der heele familie....

Gewoon voortdurend in de vrije natuur te leven, had Matthieu de eerste dagen en weken in de gevangenis mismoedig doorgebracht; thans liep hij razend en vloekend door zijn cel. Na eenige dagen werd hij kalmer; het bericht zijns broeders toch bracht hem als het ware weer in aanraking met de wereld buiten hem en daardoor langzaam tot bezinning. Het eerst dacht hij aan Guske; wat zou zij zeggen, als zijn vader een dief was? Hij schreef haar. Dagen lang, treurig lange dagen in de gevangenis, wachtte hij op antwoord. Hij schreef een tweede, een derde maal - geen antwoord. Hij stond soms uren lang met het hoofd tegen den muur en zocht opheldering. O, wat waren thans zijn vrienden, wat waren de menschen, wat was de heele wereld?.... Maar Guske, Guske ten minste moest hem troosten, moest hem antwoorden!.... Eindelijk schreef hij aan Andrees en toen kreeg hij bericht en werd alles opge-

helderd. Guske was met haar vader naar Templerhof getrokken in de eerste dagen nadat de noodlottige zaak ruchtbaar werd - en thans antwoordde ze niet, liet ze hem alleen in vertwijfeling, want hij twijfelde aan alles, ook aan haar!

Intusschen zat Guske op de pachthoeve van haar oom, verzorgde haar vader en werkte met de dienstboden in huis en op het veld. De pachthoeve was een groot gedoe; ze lag op een paar honderd pas van den grooten weg, waarmee ze door een laan van kastanjeboomen verbonden was.

Haar vader was niet meer in staat eenig werk te verrichten en zijn broeder vorderde dit ook niet meer van hem. Dagen lang zat de Jäger op een stoel vóór 't raam en tuurde naar buiten, naar den dikken, grijsgrauwen hemel en zag den wind de afgevallen bladeren in 't rond jagen, en hoorde de najaarsvlagen de dikke regendroppels en hagelkorrels tegen de kleine, vierkante ruiten slaan. Hoe dacht hij thans aan den berg, aan de hazen en konijnen, aan zijne tochten over de Belgische grenzen!... Dat huiszittend leven, dat hem als een galeislaaf aan zijn stoel hield geklonken, was voor hem ondragelijk; -

en toch voorspelden hem de pijnen en zijn 'kromme poot,' dat hij nooit meer den berg bestijgen zou... Hij werd oud en grijs en sufferig.

Guske sprak met niemand. Wat ging haar haar oom aan, die bijna nooit den mond opende, dan om tot werken aan te porren; wat deerden haar de andere meiden en knechts, die haar nog steeds met groote oogen aankeken en niet zelden lieten blijken, dat ze te trotsch waren om met haar te praten, juist als haar neven, de drie stevige zoons van oom Jacob? Wie zou haar begrijpen, wien kon ze mededeelen, wat ze dacht, wat ze gevoelde?

Reeds in de eerste dagen van haar verblijf op Templerhof dacht ze er aan, om aan Matthieu te schrijven. Zij moest hem toch zeggen, waarom ze 't besluit genomen had, haar vader te volgen. Maar 't was niet gemakkelijk om tot schrijven te komen. Wat wist zij nog van 't beetje schrijven, dat ze in school geleerd had, en haar vader had in God wist hoeveel jaren de pen niet meer op het papier gezet.

Eindelijk - 't was op den tweeden Zondag na hare aankomst - vroeg ze haar oom een blad papier, pen en inkt.

Oom Jacob zag haar verbaasd aan.

- 'Wolst-du schriive?' vroeg hij.

- 'Jao,' knikte zij.

- 'Aan wèem?'

- 'Aan Matthieu Schrammen.'

- 'Zoo.... du 'et eerst aan hem. En wât wolst'em schriive?'

Hij trok aan zijn eindje pijp. Zij draalde een oogenblik met haar antwoord.

- 'Dat ich hie bön,' zei ze toen.

Oom trok herhaaldelijk paffend aan het neuswarmertje, ofschoon er geen vuur meer in was. Toen gaf hij haar papier en schrijftuig.

Guske en haar vader werkten den heelen Zondagnamiddag om het vel papier met groote hanepooten vol te krijgen. Het ging hun goed, Matthieu moest niet boos zijn, zij zou hem nooit verlaten, waar zij zich ook bevinden en wat er ook gebeuren mocht, en hij moest maar spoedig antwoorden.

Toen de brief klaar was en zij nog zaten te denken, of ze niets vergeten hadden, kwam oom Jacob toevallig binnen. Josep Buts vroeg zijn broer om een postzegel.

- 'Is-t-er haost bí?' vroeg Jacob.

- 'Nèè,' meende Josep.

- 'Ich mot morge toch nao de gemeinteraod,' zei Jacob zeer bedaard en trok aan zijn pijpje, 'dan zal ich 'em mitnummen en op de post doen.'

Oom Jacob's plan stond al lang vast. Hij begreep niet, dat zijn broer zoo dwaas en zoo dom kon zijn. Wat moest het worden, als die twee tot een paar werden? Weer de schande der familie, smokkelen, stroopen en armoe lijden?

Toen hij 's anderen daags met den brief in den zak naar den gemeenteraad ging, viel hem in, dat die deugniet, die Matthieu, die niets kende en niets wist, die niets meer bezat en zijn levenlang niets had uitgevoerd, thans in de gevangenis ook wel eens op de gedachte kon komen om aan Guske te schrijven.

In het dorp kwam hij Andrees tegen en maakte een praatje met hem. Hij kwam met allerlei raadgevingen te hulp om den verkoop der goederen en de regeling der zaken met den pastoor en den kerkeraad, waarbij hij hem wegens zijn eerlijkheid veel lof toezwaaide. Tevens liet hij blijken, dat hij ook wel 't oog op een paar perceeltjes had, die hij goed wilde betalen. Toen vroeg Andrees naar Guske.

- 'No, wât zal ich dich zegke?' antwoordde Jacob Buts, terwijl hij aan zijn pijpje trok, 'ich wol

d'r leever euver schwiige - maer dat hèèt ouch al ein en ander geheurd en wèt ouch al, dat Matthieu geine cent meer bezit.... Ich dink - 't zal gauw 'nen anderen hōbbe....'

Dat kon Andrees zich in 't oor knopen, als hij aan Matthieu schreef. In den gemeenteraad stak Jacob Buts de pijp aan met den brief van Guske en zorgde, dat hij elken morgen in de kastanjelaan was tegen den tijd dat de briefbode kwam, wien hij een eindje wegs uitspaarde door zelve de brieven in ontvangst te nemen.

Zoo kwam het, dat Guske wachtte, dag aan dag. Nogmaals schreef zij met haar vader een langen brief, dien oom weer meenam naar het dorp - maar antwoord kwam er niet.

- 'Hè hèèt dich vergète.... hè dinkt neet meer aan dich....' zei de Jäger, die langzaam kindsch werd.

- 'Nèè,' schudde Guske treurig met het hoofd, maar zij zuchtte en de tranen kwamen haar in de oogen.

Toen 't weer lente werd stierf Butske-de-Jäger. Hij had den berg en de bosschen niet mogen wederzien.

En Guske zat op Templerhof en telde de maanden, de weken en de dagen, die nog verlopen moesten, eer Matthieu ontslagen zou worden uit de gevangenis. Hij was in het begin van December ver-

oordeeld, in 't begin van Mei in 't derde jaar zou hij terugkeeren.

Het derde jaar kwam en de Meimaand kwam, de vogelen zongen in 't jonge groen, de bloemen bloeiden, de zonnestralen vervulden het dal en de bergen met glans en glorie en Guske wachtte, wachtte elken avond aan den ingang der kastanjelaan, of hij niet komen zou....

't Werd half Mei en Pinksteren kwam, blauwe en roode bloemen stonden tusschen de gouden korenaren, groote bremstruiken van donkergroen en schitterend geel prijkten naast roodbloeiende distels langs den weg - en Guske wachtte, wachtte te vergeefs....

't Werd Juli en Augustus, 't koren was al lang gemaaid en binnengehaald, November naderde met zijn najaarsvlagen, de gele en bruine bladeren dansten den doodendans in de ronde langs den weg, - en Matthieu kwam niet....

Toen 't weer lente werd, had Guske alle hoop verloren.

Er was een stille, vlijtige knecht op Templerhof, die haar overal naging, ofschoon zij hem overal ontweek. Eenige maanden later - 't was midden in den zomer, zeide haar oom:

- 'Woorom zols-du dèè Bastiaan neet numme?... 't Is 'n brave, oppassende jong, en ich kan dich toch ouch neet eeuwig halde.... Du bös noe kompabel¹⁾ om dīnen eige kost te verdeene....'

Guske bleef nog een paar dagen. Toen knoopte zij haar plunje in een rood-katoenen zakdoek en ging naar haar oom.

- 'Höbt geer mich nog neudig?' vroeg ze.

- 'Wât wolst du dan?' vroeg hij, terwijl hij zijn eindje pijp aanstak.

- 'Einen anderen deenst zeuke,' antwoordde zij.

- 'Wie du wilt,' zeide hij. 'Maer wo wilt-te van daag nog hère?'

- 'Nao Schlenaken - ich wol Scheper's Marieke bezeuke, die mit Pierre Dols getrouwd is.'

- 'No, mich good,' antwoordde oom Jacob. 'Gedraag dich good en geit 'et dich neet nao wins, dan kans-te nog altijd trökkommen op Templerhōf!'

Toen scheidden zij.

De avond begon reeds zoo even te vallen, toen Guske het dorp naderde. Zij was onder langs den berg de Geul gevolgd, doch stapte thans over den

1) in staat (fr. capable).

vonder, om achter het dorp om te gaan, dat ze niet meer wilde betreden. 't Lag daar rechts vóór haar in het dal en links op den rug van den heuvel lag de kiezelgroeve. Zij wilde alleen de hut nog eens weerzien, waarin ze geboren was - en dan weg, verre weg, om nooit meer weer te keeren!

Eenzaam en verlaten lag de hut onder de noteboomen bij den hollen weg, maar ze was half ingezakt, de kleine vierkante ruitjes waren voor 't grootste gedeelte gebroken of stuk geworpen. Toen ze naar binnen keek, zag ze niets dan de vuile, naakte binnenwanden. De deur hing in hare hengsels, de kinderen hadden er met krijt een paar figuurtjes op geteekend.

En toch - hier was ze jong geweest, hier had Matthieu honderd malen naast haar gezeten, en in dien hoek, daar ginds, zat haar vader, toen hij hun de Polka leerde en zong: 'Mèèdje, wilst du mit mich verkeere!'

Plotseling, doch heel duidelijk van de hoogte in de richting der kiezelgroeve klonk haar een andere stem in 't oor - de stem van Matthieu, die 'Hawioe-ho!' riep.

Zij stond een oogenblik en luisterde... maar geen tweede kreet volgde.

Wat was dat?... Zij had toch duidelijk gehoord...

of hadden haar verwarde zinnen haar bedrogen?....

Met haastigen tred sloeg zij den hollen weg in naar den berg.

Een uur vroeger was Matthieu in de kiezelgroeve aangekomen. Hij had het niet langer in den vreemde kunnen uithouden, waarheen hij getogen was, toen hij uit de gevangenis ontslagen werd. Zijn broeder Andrees had hem immers geschreven, dat het heele dorp vol was van de oneerlijkheid huns vaders, en dat dit ook wel de reden zou wezen, waarom Guske niets meer van hem wilde weten en onmiddellijk naar Templerhof was getrokken. Het dorp wilde hij niet meer weerzien - maar den berg, de kiezelgroeve, daar moest hij nog ééns wezen.... Hij had twee dagreizen te voet afgelegd en morgen bij 't krieken van den dag, nadat hij nog één nacht bij de groote steenen zou hebben doorgebracht, wilde hij weer heengaan - God weet voor hoe lang!

Hij vond de kiezelgroeve verlaten. De groote steenen lagen er nog en het groote zeef van ijzerdraad stond er nog, maar verweerd en half omgewaaid; een eindje verder, nog altijd op dezelfde plaats, lag de groote steen, waarop hij gezeten had, en de uit-

geholde, waarop hij steenen had stuk geslagen. Van de gleuve waren de bovenste planken nog aanwezig, maar zonder opstaande kanten, tot aan den uitspringenden rotsklomp; het benedengedeelte, dat steiler liep, was er niet meer. Daar kronkelde zich thans een voetpad schuin om de rots naar boven - een kortere weg voor bezembinders en anderen, die iets op den berg te verrichten hadden.

Matthieu zette zich neder op den grooten steen dicht bij de gleuve, waarop hij vroeger gezeten had, toen hij steenen klopte. Hij wierp een blik op het dal, op het dorp en de tegenover liggende heuvelen, die thans beschenen werden door den gloed der avondzon. Maar dat alles liet hem koud. Er waren tijden geweest, in de gevangenis en in den vreemde, dat zijn hart vol haat was tegen het dorp, waaruit hij geboeid werd weggeleid, zonder dat iemand hem eenig blijk van vriendschap of medegevoel gaf, waar men de nagedachtenis zijns vaders had gebrandmerkt, waar Guske hem ontrouw was geworden.... Maar die haat ontwaakte thans niet in zijn ziel. Zijn gedachten verloren zich geheel en al in het verleden. Hij zag Guske weer den berg opkomen met de koe, hij zag haar weer vóór zich staan met het verscho-

ten rokje en haar jak met korte mouwen, waaronder 't ruwe hemd even te voorschijn kwam.... Eensklaps was het, of hij haar roepstem weer hoorde: 'Hawioe-ho!' Hahaha! wat was er overgebleven van dien vurigen kreet, van die lokkende uiting der liefde?.... 'Hawioe-ho!' klonk hem thans als een spotwoord. Zijn haat ontwaakte weer. En verder dwaalden zijn gedachten. Hij zag Guske daar ginds van de hoogte in de groeve springen, gevolgd door dien lafaard, dien ellendeling, Martin Schlenters!.... De geheele worsteling trad weer vóór zijn geest. Ha, wat had hij er om gegeven, als hij den lagen aanrander nogmaals om zijn middel had mogen grijpen.... En hij zag, hoe ze beiden voortrolden, en over elkander wentelden, hoe hij plotseling opsprong, zijn vijand met reuzenkracht optilde en naar beneden smakte!....

Onwillekeurig was hij opgestaan.... Hij stond met opgeheven armen voor de gleuve, hij zag zijn vijand nederstorten en onwillekeurig, hoe wist hij zelve niet, maar met volle borst, als een spotwoord over alles wat hij haatte, schreeuwde hij:

- 'Hawioe-ho!'

Dat was de kreet, dien Guske vernomen had.

Maar terwijl hij riep, had zijn voet een kiezel-

steentje voortgeduwd. Hij zag het langs de gleuve naar beneden glijden, over den rotsklomp springen en beneden op het voetpad te recht komen.

Zoo was Martin ook gevallen, juist zoo, behalve dat het thans zichtbaar was, waar hij neerplofte.

Matthieu lachte.

Met zijn voet bewoog hij een tweede steentje en 't gleed weer naar beneden, eerst langzaam, toen sneller en met een sprong over de rots op dezelfde plaats beneden op het voetpad.

Maar het logge lichaam van Martin viel toch rasser....

Hij zocht een grooteren steen en bracht dien in de gleuve.... Langzamer gleed hij eerst, maar toen rasser - en grooter was de sprong over de rots. Hij nam nog een paar steenen, steeds grootere, en wierp ze naar beneden.

Het was of die rollende steenen hem een ongekend genot verschaften, hem bedwelmden, hem waanzinnig maakten.... Maar rasser, rasser moest het gaan...! Het plumpe lichaam van den kerel viel logger naar beneden. Nogmaals moest hij hem zien vallen....

Met woede wierp hij zich op den grooten, vier-

kanten steen, waarop hij gezeten had, met macht en kracht wentelde hij hem naar de gleuve, legde hem op den kant der bovenste plank en duwde hem naar beneden....

Op hetzelfde oogenblik weerklonk beneden de stem van Guske, die ‘Hawioe-ho!’ riep. Hij zag haar staan op de plaats, waar de steenen terecht kwamen....

Met een vervaarlijken sprong wierp hij zich op den steen, die thans sneller begon te glijden. Hij greep hem vast met stevige armen en een vreeselijke worsteling begon, al duurde ze maar een oogenblik; de steen kantelde, vloog over Matthieu heen, die hem weer vastgreep en weer boven kwam. Zoo rolden ze voort tot bij den uitspringenden rotsklomp. Plotseling voelde Matthieu, dat zijn voet tegen een vast lichaam stuitte. Met verbazende kracht wierp hij den steen thans van zich, een paar voet naar links, naar den anderen kant van daar, waar Guske stond.

Op hetzelfde oogenblik stond Guske naast hem. Zij beefde aan alle ledematen.

- ‘Matthieu, Matthieu!’ riep zij.

- ‘Guske, Guske!’ antwoordde hij en ze lagen in elkanders armen.